

Ignacijev PUT

Našim prijateljima
1/2018 • BROJ 59

SADRŽAJ

Riječ urednika	3	
Vladimir Lončarević: Razgovor s novim isusovačkim provincijalom p. Daliborom Renićem	4	
SPLIT, Novi novaci: Tomislav Barun, Valentino Findrig, Ivan Grahovac	10	
UZ STOTU OBLJENICU HRVATSKE PROVINCIJE DRUŽBE ISUSOVE 14		
Valentin Miklobušec: Panoramski pregled zbivanja u vezi s Družbom Isusovom na Hrvatskom tlu	14	
Tonči Trstenjak: Hrvatski isusovci i Prvi svjetski rat	24	
Deset značajnih isusovaca po izboru p. Petra Galaunera	29	
Vlado Horvat: Hrvatski isusovci pjesnici i likovni umjetnici	36	
Tonči Trstenjak: Pola stoljeća VIS-a Kristofori	40	
NAŠI MLADOMISNICI		51
Tomislav Magić: Od varaždinske Koke do Družbe Isusove.....	51	
Tomislav Rukavina: Ličanin iz Svetog Roka svećenik Družbe Isusove	53	
IZ ŽIVOTA		
Stjepan Fridl: Dvadeset godina djelovanja Radio Marije	55	
Mijo Nikić: Novosti iz zaklade "Biskup Josip Lang	58	
VIJESTI		
Papa Franjo Isusovcima	60	
Tvrtko Barun <i>Europski građanin</i> i osoba godine	61	
Blagoslov kapelice Isusovačke klasične gimnazije u Osijeku	62	
Znanstveni skup o Franji Suarezu	62	
Dani fakulteta Filozofije i religijskih znanosti	63	
40 godina novicijata u Splitu	63	
Novi đakon Petar Klarić	64	
JUBILEJI	65	
NOVE KNJIGE	66	

Slika na poledini: Sv. Ignacije Lojolski autora O. Berberovića - 2007. g.

Dar braćnog para Mire i Ignaca Marđetko župnoj crkvi Sedam žalosti BD Marije u Kotoribi.

IGNACIJEV PUT * LIST ZA PRIJATELJE DRUŽBE ISUSOVE

ISSN 1331-8500*1/2018*broj 59 * godina XXXIII*

Izdavač: Hrvatska pokrajina Družbe Isusove • **Urednik:** Tonči Trstenjak • **Uredničko vijeće:** Petar Nodilo, Ivan Sigmund, Tonči Trstenjak • **Lektor:** Tomislav Salopek • **Likovno-grafičko oblikovanje:** Denona d.o.o. Zagreb • **Tisak:** Denona d.o.o. Zagreb • **Uredništvo:** Palmotićevo 31, HR 10001 ZAGREB, pp. 699

Svoje dragovoljne priloge pošaljite na račun:

Hrvatska pokrajina Družbe Isusove (za IP), IBAN: HR 4923600001101576399

Bic/Swift Code: ZABHR2X

RIJEČ UREDNIKA

Isusovci u Hrvatskoj obilovali su prijateljima, premda im nikada nisu uzmanjkali neprijatelji. Često sam čuo rečenicu da samo onaj tko nešto vrijeme ima prijatelje i neprijatelje. Svojim prijateljima hrvatski su isusovci već 1929. g. dvaput godišnje slali *Vjesnik Družbe Isusove* koji će prestati izlaziti 1933. g. Naime, osnovano je *Društvo sv. Ignacija* koje više puta godišnje svojim članovima razaslije svoje glasilo *Vijesti*. To će se glasilo grafički i sadržajno preoblikovano tiskati od jeseni 1938. g. pa do ratne, 1942. g., a zvat će se *Našim prijateljima*. Kako su uslijedila teška vremena, prijatelja je bilo sve manje, a neprijatelji Crkve i Družbe su se namnožili i s vremenom 1945. g. preuzeli vlast i revolucionarnim su nas metodama pokušali ušutkati. Dio subraće su pobili, a dio pozatvarali u komunističke kazamate. A budući da smo mi po svojem poslanju *glas koji viče u pustinji* (Iv 1, 23), nisu nas mogli ušutkati u svekolikom naviještanju Riječi – Isusa Krista.

Tako smo stigli do 1985. g. i pred svitanje demokratske slobode ondašnji provincijal DI o. Marko Matić opet pokreće glasilo za isusovačke prijatelje. Tako je za Uskrs te godine uskrsnulo novo glasilo *Ignacijev put*. Naziv je osmislio sam o. Marko Matić nadahnut Svetim pismom i *Autobiografijom* samog utemeljitelja Družbe Isusove sv. Ignacija, koji sam sebe u tome djelu naziva *hodočasnikom*. Hodočasnik je čovjek na putu, a svi mi koji slijedimo Ignacijev put u njegovoj karizmi hodamo zapravo za Isusom koji nas odabra, kao i apostole, da budemo s njim i da nas šalje propovijedati (usp. Mk 3, 14). U stogodišnjem hodu hrvatskih isusovaca za Isusom bilo je svakojakih situacija. Ali apostol je Isusov glas istine u svakoj situaciji, bilo prikladno bilo neprikladno, i nemoguće ga ušutkati. Govori i kada šuti, jer i šutnja je pokatkad vrlo snažan govor.

Danas je došlo vrijeme novih medija koji se razvijaju u različitim smjerovima i šire neslu-

ćenom brzinom. Gutembergovo vrijeme tiska na papiru pomalo gubi donedavno privilegirani komunikacijski teren. Internet je premrežio svijet i učinio ga doslovce McLuhanovim *globalnim selom*. Komuniciramo *e-mailom*, *Twitterom* i *Facebookom*, imamo internetske profile i stranice koje su dostupne svakomu u svakome kutku kruga zemaljskog i u svako vrijeme, razgovaramo *on-line* *Skypeom*. Tu je općedostupan *Google* koji „sve zna”, imamo

sveprisutne pametne telefone, tablete, prijenosna računala i mnoga donedavno neslućena čuda.

U doba elektroničke komunikacije i Hrvatska provincija DI ima svoju internetsku stranicu <http://isusovci.hr>, a vlastite stranice imaju naša apostolska djela i časopisi. Ipak tisak nije pobijeđen jer ima neku stabilnost i trajnost. Zbog toga je odlučeno da *Ignacijev put* od sada izlazi kao godišnjak, a ne više kao časopis. To dakako mijenja koncepciju uređivanja jer se traže sadržaji trajnije vrijednosti.

Hrvatska provincija DI pod tim je imenom samostalno počela živjeti potkraj Velikog rata 1918. g. pa nam je to bio povod da vam nešto priopćimo o našoj povijesti, nadošlim jubilejima, isusovcima koji su u nas ostavili znatan trag, nekim našim apostolskim djelima i pothvatima. Polovicom godine preč o. general Arturo Sosa imenovao je o. Dalibora Renića novim provincijalom Hrvatske provincije DI. Zamolili smo prof. dr. sc. Vladimira Lončarevića, našega dugogodišnjeg prijatelja, da mu postavi neka pitanja kako biste i vi bolje upoznali našega novog poglavara.

Uostalom, u rukama vam je *Ignacijev put* pa ga sami prolistajte. Želim vam svaki blagoslov, zemaljski i nebeski. Hvala vam na svakom doprinosu za tisak ovog godišnjaka!

P. Tonči Trstenjak, SJ, urednik

prof. dr. sc. Vladimir Lončarević

RAZGOVOR S NOVIM ISUSOVAČKIM PROVINCIJALOM P. DALIBOROM RENIĆEM

General Družbe Isusove o. Arturo Sosa imenovao je 2017. o. Dalibora Renića za novoga provincijala Hrvatske pokrajine Družbe Isusove.

O. Dalibor Renić rođen je 18. travnja 1977. u Travniku (Bosna i Hercegovina). Kao vanjski đak završio je Nadbiskupsku klasičnu gimnaziju u Zagrebu. U Družbu Isusovu stupio je 20. rujna 1996. u Splitu, gdje je 22. rujna 1998. položio i prve redovničke zavjete. Studij filozofije završio je na Filozofskom fakultetu DI na Jordanovcu u Zagrebu, a studij teologije na PU Gregorijani u Rimu. Za svećenika je zaređen 18. lipnja 2005. u Zagrebu. Licencijat iz filozofije postigao je na FFDI-ju u Zagrebu godine 2006. Godine 2010. doktorirao je u Dublinu na Milltown Institutu (National University of Ireland) s temom „Etički elementi u epistemičkoj normativnosti: Lonergan i epistemologija intelektualnih vrlina“ (Ethical Elements Normativity: Lonergan and Virtue Epistemology). Profesor je na Fakultetu filozofije i religijskih znanosti (FFRZ) Sveučilišta u Zagrebu, na Jordanovcu, gdje je obavljao i službu prodekana od 2014. godine. Ujedno je bio odgojitelj i poglavar zajednice mladih isusovaca u kući formacije „O. Ante Gabrić“ na Fratrovu u Zagrebu. O. Renić službu je preuzeo na blagdan sv. Ignacija Lojolskoga, utemeljitelja Družbe Isusove, 31. srpnja.

Prof. dr. sc. Vladimir Lončarević za Ignacijev put novom je provincijalu p. Daliboru Reniću postavio nekoliko zanimljivih pitanja.

- Poštovani p. Reniću, izabrani ste, i na Ignacijevu 2017. preuzeli ste dužnost provincijala. Ne znam jeste li najmlađi provincijal u povijesti Hrvatske provincije Družbe Isusove, ali svakako ste među najmlađima. Je li Vas izbor iznenadio? Kako ste se osjećali? Možda se sjećate prve misli nakon izbora?

Najprije hvala Vam, gosp. Lončareviću, na ovoj prigodi da se kroz razgovor obratim čitateljima *Ignacijeva puta*, uz takvog sugovornika, dugogodišnjeg isusovačkog suradnika i prijatelja, angažiranoga katoličkog laika, kao što ste Vi. Nisam, ipak, najmlađi provincijal u povijesti naše Provincije – p. Ivan Fuček imao je samo 36 godina kad je

imenovan. Prva reakcija, kad sam saznao da sam u užemu krugu, nije bila misao, nego osjećaj: prošli su me trnci i blaga panika. Nemam mnogo iskustva vodstva, osobito ne tako velike organizacije. Imenovanje znači i veliko povjerenje subraće u Provinciji, i p. Generala u Rimu, koje sada

treba opravdati. Zatim je došla misao: idemo u kapelu o tome pričati s Gospodinom. Treba li se svim silama braniti ili se prepustiti Providnosti? U molitvenom razlučivanju dobio sam utjehu da stvar treba prepustiti Gospodinu; što god bude, u njegovim je rukama. Kad je konačno stiglo imenovanje, jest me iznenadilo, ali je šok ipak bio manji.

■ Papa Franjo i novi isusovački general o. Arturo Sosa

- Vjerojatno ste od izbora do danas „snimili“ stanje Družbe? Kakvim biste ga ocrtali?

Uh, veliko pitanje... Provincijal se ponajprije mora skrbiti o ljudima. Zato sam tijekom prvih nekoliko mjeseci posjetio gotovo sve zajednice i razgovarao s brojnim osobama, isusovcima, suradnicima laicima i biskupima gradova u kojima djelujemo. Baš nam je nedostajalo takvih razgovora i posjeta. Najdragocjeniji su bili, dakako, dugi razgovori s mojim prethodnikom p. Antom Tustonjićem. Kad je riječ o poslovima, o apostolatima koje vodimo, mi isusovcima uvijek uočavamo ono što se mora unaprijediti i popraviti. Jako smo samokritični, pa i pretjerano. Nastojao sam izbjeći tu zamku pa pogledati situaciju i zahvaliti i subraći i Bogu za ono dobro koje već činimo na terenu. Isusovci vole razmišljati o institucijama, a institucijama nikad dosta ljudi, sredstava, praćenja pravnih problematika. No pravi uspjeh događa se na razini osobnih susreta, onoliko koliko osobama konkretno približimo Boga. Povratne informacije na toj, osobnoj razini općenito su vrlo dobre.

- Profil hrvatskoga isusovca danas? Koliko je on i u čemu tradicionalan, koliko i u čemu moderan?

Netko mudar reče da je tradicija živa vjera mrtvih, a tradicionalizam mrtva vjera živih. Vjerujem da među hrvatskim isusovcima vlada sloga oko stajališta da želimo biti vjerni predaji Crkve, živoj tradiciji, koja polog prave vjere nastoji prenijeti tako da bude na izgradnju i spasenje čovjeku današnjice. Krist je jedan te isti; načini kako ga slavimo i kako njegovu poruku naviještamo uvijek su novi.

- „Ratio studiorum“ uvijek je bio *vademecum* isusovačke formacije, ne samo svećenika nego i laika. Može li ga se i kako aktualizirati danas među mladima?

Naš prethodni generalni poglavar, p. Adolfo Nicholas, izdao je smjernice prema kojima bi isusovačku intelektualnu izobrazbu trebalo obogatiti studijem identiteta suvremenog čovjeka i upoznavanjem aktualnih zbivanja u društvu. Obogatiti, dakle, filozofiju i teologiju književnošću, umjetnošću, druš-

tvenom analizom, antropologijom. Izazov je pred našim obrazovnim institucijama da, u zakonodavno zadanim okvirima, svoje programe obogate takvim sadržajima.

- Družba je uvijek posebice djelovala među mladima, primjerice na Jordanovcu, u Palmotićevoj, na Zametu, u Splitu... Kako gledate na taj apostolat? Planirate li u tom segmentu neke inovacije?

Apostolat mladeži zadnjih je godina na razne načine procvao u Hrvatskoj, a tom procvatu svoj doprinos daju i mnoga moja subraća u svim mjestima koja ste spomenuli. Istaknuo bih napose Isusovačku klasičnu gimnaziju u Osijeku, koja je u malo godina stekla velik ugled. Na području Hrvatske provincije nalazi se i gimnazija u Prizrenu, koju trenutačno vode njemački isusovci, ali njezina je važnost povijesna, imajući u vidu razvoj i budućnost Kosova. To je najbliže i najvažnije misijsko područje za Hrvate.

Kad je riječ o inovacijama, naš Bog jest Bog iznenađenja. Mi smo planirali jednu vrstu inovacije, realnost je izjedrila drugu. Nekad sam vjerovao sociološkim prognozama. Svjedočimo od 2001. naovamo da je danas svijet tako kompleksan i umrežen da jedan događaj može izmaknuti kontroli i promijeniti sve. Nije potrebno, a nema ni koristi, gledati daleko u budućnost. Evangelizacija mladih

■ Novi isusovački provincijali s papom Franjom u prosincu 2017. O. Dalibor Renić je prvi s lijeva.

događa se već sada i dovoljno je osluškovati njihovu žed za Bogom i potrebu da svoju vjeru primijene u svijetu.

- Na famoznom „Googleu“ nalazim zanimljivo pitanje: zašto isusovci, a ne ignacijevci? Zanimljivo pitanje...

Imena nekim redovima jednostavno je dao narod. Manju je braću narod prozvao franjevcima, a Red propovjednika dominikancima, po njihovim utemeljiteljima. Činjenica da je Družbu Isusovu narod prozvao isusovcima, jest i kompliment, ali i odgovornost.

- Znamo da već niz godina novaci većinom dolaze, da se kolokvijalno izrazim, „s ceste“, a manje iz sjemeništa. Kakva je situacija danas? Kakve trendove predviđate?

Točno uvidate, i taj će se trend nastaviti. Zahvalni smo što smo tijekom desetljeća redovito imali kandidate za novicijat, i što gotovo svake godine imamo mladomisnike. Većina kandidata redovnički život započinje nakon perioda studija ili rada. Oni donose bogato životno iskustvo u zajednicu, ali također moraju učiti naš način postupanja, što može značiti borbu s ostacima svjetovnosti u sebi. Veliko je to uzajamno obogaćivanje. Naravno, rado primamo i dečke koji dolaze izravno iz srednje škole. Oni tek trebaju sazreti, ali lakše uče. Bio sam odgojitelj bogoslova prije ove službe i prepoznao sam da na Družbin način odgoja – koji se zasniva na povjerenju, slobodi i odgovornosti – mladi redovito odgovaraju duhom velikodušnosti i odanosti.

- Rodom ste iz Travnika. Mnogi su naši isusovci rođeni u BiH. Družba u toj zemlji već više od stotinu godina ima svoje ustanove i škole. Kako danas žive isusovci u BiH? Gdje ih sve ima, na kojim poljima djeluju? Je li BiH još „bazen“ zvanja?

Prisutni smo u Sarajevu, gdje vodimo župu na Grbavici. Suradujemo na Radijem Marija BiH. Već niz godina nastojimo pojačati prisutnost u Bosni, pa i Hercegovini. Budu-

ći da je BiH komplicirana država, jedan ozbiljan plan da se uključimo u djelovanje katoličkih školskih centara u suradnji s biskupijom pao je u vodu, nažalost, na lokalnoj razini, zbog miješanja sveprisutne politike. Kad je riječ o zvanjima, naši kandidati danas dolaze doslovno iz svih regija Lijepa Naše. U zadnje vrijeme ima dosta Slavonaca. Hrvata je u BiH sve manje zbog posljedica rata i aktualnog iseljavanja, što se očituje i u brojevima duhovnih zvanja.

- Filozofski fakultet Družbe Isusove postao je samostalan u sklopu Zagrebačkog sveučilišta, sada kao Fakultet filozofije i religijskih znanosti, što otvara nove mogućnosti razvoja. Jedan ste od profesora na Fakultetu. Kakvim vidite njegove razvojne perspektive. Hoće li s vremenom ova zgrada fakulteta postati premala?

Rješenje pravnoga statusa Fakulteta važan je uspjeh prethodnih dekana i provincijala, uz dužnu zahvalnost osobama sa Sveučilišta, iz Crkve i državne uprave koje su nam pomogle. Proces ustrojavanja FFRZ-a u sklopu Sveučilišta se nastavlja. Prostor je druga na stvar. Najvažnija je programska reforma, o čemu sam prije govorio, a koja naše studente treba još više zainteresirati za učenje i opremiti za veću konkurentnost na tržištu rada. Svi su fakulteti pod pritiskom znanstvene produktivnosti, no to ne smije biti na štetu usredotočenosti na studenta. Nadalje, sad se otvara veći prostor za suradnju s nastavnicima laicima, s kojima trebamo učiti dijeliti blago ignacijevske pedagogije.

- Tu je i Knjižnica „Juraj Habdelić“. Planiraju li se neke inovacije, možda digitalizacija građe?

■ Jordanovac – Filozofski fakultet, crkva i kolegij DI

Da, digitalizacija je u planu, pri čemu želimo iskoristiti i potencijal fondova EU-a.

- Što će biti s Hrvatskim povijesnim institutom u Beču. Čini se da država ne pokazuje interes podupirati njegov rad?

Da. Hrvatski povijesni institut u Beču nastaviti će sa znanstvenim djelovanjem, ali nećemo moći pružati smještaj hrvatskim studentima i znanstvenicima, do daljnjega.

- Družba ima novoga generala, p. Artura Sosu. Jeste li s njime razgovarali? Kako on gleda na razvoj Družbe u svijetu, kako na mogućnosti i rad Družbe u Hrvatskoj provinciji? U svojoj propovijedi na Ignacijevu ove godine istaknuo je dva izazova pred kojim stoji Družba: „Prvi je izazov dakle osjetiti se suradnikom ovoga procesa: činjenice sudjelovanja u poslanju koje nije naše, nego Gospodinovo, a povjereno je Crkvi, a od nje i nama isusovcima, koji činimo njezin dio. Ova suradnja ima dakle temelj, a to je naša vjera; vjera koja dolazi iz susreta s Gospodinom i iz iskustva Boga. (...) Druga velika skupina izazova jest prilagodba Družbe Isusove novim vremenima; da Družba na učinkovitiji način odgovori na spomenute izazove.” Kako razumijevate njegove riječi u kontekstu zadaća hrvatskih isusovaca?

Susreo sam se nedavno s novim generalom, p. Arturom. Prepoznali ste njegovu uistinu središnju misao. Nedavna, 36. generalna kongregacija istaknula je važnost zajedničkoga duhovnog razlučivanja, zajedničkih duhovnih razgovora u isusovačkim zajednicama, a kao glavnu oznaku našeg poslanja u svijetu navela je pomirenje – djelovati za pomirenje s Bogom, među ljudima, za zajedničko dobro planeta. Jasan preduvjet uspješnog razlučivanja i pomirenja jest osobna spremnost na obraćenje samih isusovaca. Novi p. General, dakle, jasan prioritet stavlja na osobni i zajednički duhovni život članova Družbe Isusove. Uskoro ću se s njim susresti

na duljem razgovoru i pozvati ga u posjet Hrvatskoj.

- Prvi put u povijesti Crkva ima papu koji dolazi iz Družbe Isusove. Jeste li imali prigodu susresti se s Papom? U čemu vidite ključne točke njegova pontifikata? Što bi se u njegovu nastupu, u njegovim mislima i djelu moglo prepoznati tipično isusovačkim?

Nisam (još) imao sreću osobno se susresti s papom Franjom. On je Božji dar Crkvi i prorok u pravome smislu riječi: posrednik Boga i Božje poruke te ujedno izazov zajednici da svoje misli prilagodi Božjima, a ne obratno. Tko meditira Evandjelje, razumjet će papu Franju. Mislim da je ono što smo rekli o prioritetima p. Artura Sose, i raniji odgovor o tradiciji i modernitetu, u jasnom suzvučju s prioritetima pape Franje. Nalaziti Boga i služiti mu u svim stvarima, metodom razlučivanja i suradnje – to je srž ignacijevske duhovnosti, a očituje se u odlukama i gestama pape Franje.

- Molim Vas još da mi kažete kako napreduju kauze za Petra Barbarića i p. Antu Gabrića? Možda se još za koga vodi proces?

Kauza časnoga sluge Božjega Petra Barbarića je završena s obzirom na dokazivanje njegovih herojskih kreposti. U tijeku je razmatranje čuda po njegovu zagovoru pred papinskom komisijom. Riječ je o ozdravljenju slijepca, tada još dječaka, Envera Babića. Imamo dobrih razloga nadati se da će čudo biti prihvaćeno. Za slugu Božjega p. Antu Gabrića, misionara, proces proglašenja blaženim otvoren je svečano 2015. godine. Dosad su skupljeni dokumentacija, uključujući onu iz Indije, te izjave svjedoka. Brojna su uslišanja po njegovu zagovoru. Predstoji administrativni rad na prevođenju i prosljeđivanju dokumenata Svetoj Stolici i, naravno, daljnja promocija štovanja p. Gabrića u narodu. Razmišljamo, u suradnji s Dubrovačkom biskupijom, kako pokrenuti proces proglašenja blaženima p. Petra Perice i ostalih mučenika s Dakse.

- Družba Isusova ima, može se reći, definiran prostor djelovanja u Crkvi. Kakva je strategija djelovanja u građanskome društvu. Neke ustanove i udruge kao što su isusovačka služba za izbjeglice ili Kap dobrote prilično su poznati. Vidite li prostor za širenje djelovanja Družbe u građanskome prostoru?

Družba već djeluje u građansko-me prostoru po svojim institucijama, medijima, udrugama. Međutim, nemojmo zaboraviti da je javni, društveni i politički život prije svega prostor djelovanja vjernika laika. Družba je Isusova tu da im pruži potporu, kako god i koliko god može. Mislim osobito na izgradnju duhovnog života laika, pri čemu apostolat ignacijevskih duhovnih vježbi ima časno mjesto. Duhovne su vježbe u svakodnevici izvanredno popularne među vjernicima laicima. Kvote za sudjelovanje u Zagrebu, Splitu i u Osijeku redovito se premaše. U tijeku je njihovo organiziranje u Dubrovniku. Naravno, i drugi oblici izgradnje laika za društveno djelovanje su na djelu, pri čemu veliku ulogu ima pastoral mladih u Palmotićevoj u Zagrebu (SKAC, Magis, 3D formacija, ljetni kampovi...), odakle se proširio na druge gradove i nadrastao isusovačke kapacitete (SKAC u Splitu, Dubrovniku, uskoro u Osijeku).

- Naposljetku, ova je služba prije svega križ. Kako ga nosite?

Najprije bih zahvalio svojoj isusovačkoj subraći jer sam dosad od njih doživio brojne izraze prihvaćanja i potpore. Drugo, ne doživljam službu provincijala kao neki novi teški križ. Da nema ove odgovornosti, bila bi neka druga. Križ je sastavni dio života pa ga ne gledam kao teret. Život je križ, i križ je život. Jednako je život i uskrsnuće, čiji nam predokus Bog već daje po različitim milosnim utjehama. Jedan subrat reče: „Ovo nije nebo, ti nisi

■ Sluga Božji Petar Barbarić

Bog, i ne upiri se k'o magare.“ Život na zemlji nije predviđen da bude Nebo, nego priprema za Nebo. Zato nemamo božanske moći, ali ni apsolutnu odgovornost. Nemojmo misliti – što je tipična isusovačka napast – da sav svijet ovisi o nama i da baš u svakom području moramo dati svoj doprinos. Ipak nas je manje nego u prošlosti i moramo razlučiti na što ćemo se usredotočiti, a što ćemo ostaviti za drugu prigodu. Idemo korak po korak s Kristom, onamo gdje nas treba danas, slaveći činjenicu da njegov put vodi u vječni život.

■ SPLIT ■

NOVI NOVACI DI

U jesen 2017. g. u novicijat DI u Splitu stupila su tri novaka: Tomislav Barun, Valentino Findrik i Ivan Grahovac. Oni će se pod vodstvom magistra novaka o. Stjepana Balatinca tijekom sljedećih dviju godine pripremati za prve zavjete u DI. Sami su napisali svoje životopise koje ovdje objavljujemo.

TOMISLAV BARUN

Iako sam rođen u Zagrebu (18. srpnja 1988.) odrastao sam u Zaprešiću u brojnoj obitelji kao peto od osmero djece. Osnovnu i srednju školu završio sam u Zaprešiću te sam nakon toga završio Ekonomski fakultet u Zagrebu. Kao učenika su me zanimala mnoga područja, pa sam tako izabrao studirati ekonomiju na Sveučilištu u Zagrebu nadajući se kako će to interdisciplinarno područje biti pravo za razvoj karijere. Tijekom studija najviše me interesiralo područje marketinga pa sam taj smjer odabrao na zadnjoj godini studija. Nakon polaganja ispita počinjem raditi, tražim svoje mjesto u poslovnom okruženju, volontiram u nekim udrugama, politici i u župi.

Moj rast u vjeri započeo je obiteljskim odgojem i povremenim zajedničkim molitvama i razmatranjima Svetog pisma. Majka i otac uvijek su se trudili svoje iskustvo vjere prenijeti na nas djecu. Kao dijete volio sam čitati te sam vrlo brzo pročitao najprije dječje i verzije Biblije za mlade, a zatim i „pravu“ Bibliju. Kroz osnovnu školu primam sakramente svete pričesti i krizme. Uključivanjem u župni zbor mladih došli su i povremeni vjeronaučnici, duhovne obnove i klanjanja. Sve to bilo mi je novo. U periodu srednje škole tražim ravnotežu kako istodobno biti kršćanin i „cool“. Također, polako otkrivam „da postoji“ Tomislav Ivančić čije su radioemisije, a poslije knjige i predavanja u bivšoj Kinoteci, imali veliki utjecaj na mene. S 20 godina dolazim prvi put na Modrave, upoznajem isu-

sovce i rado se vraćam iz godine u godinu. U listopadu 2016. pohađam duhovne vježbe u svakodnevicu u trajanju od dva mjeseca s nakanom razlučivanja poziva.

Moja je želja bila jednog dana imati vlastitu obitelj, ali nikada nisam jasno razlučio koji je moj životni poziv i zato nisam mogao dokraja biti iskren i slobodan u nastojanjima da to ostvarim. Danas, kada vratim film unatrag, vidim da sam poziv osjećao dugo, ali sam svoj odgovor mijenjao nečim drugim nikada ne ispitujući dokraja istinu – npr. pozvan sam obratiti se od svega lošega, biti konkretno bolji prema ljudima, služiti u zajednici, biti posvećeni poslu itd. Sve je to bilo dobro, ali nije bio

točan odgovor na konkretno pitanje, nego odgađanje suočavanja s istinom ma kakva ona bila. Kako je vrijeme prolazilo, navikao sam se živjeti kako sam živio – utopljen u aktivnostima i okružen društvom. Ipak, neka pitanja, problemi i osjećaji godinama su se ponavljali u krug, a ja se nisam pomicao s mjesta.

Shvatio sam da se napokon moram uhvatiti ukoštac s pitanjem poziva. Tako sam

početkom rujna odlučio aktivno tražiti odgovor kroz redovitu molitvu i svete mise te duhovne vježbe. Duhovne su vježbe završavale prije Božića, a ja sam još uvijek bio na mukama, jer nisam imao jasan odgovor. Odlučio sam nastaviti moliti na tu nakanu ma koliko god trajalo. I, na kraju, evo me u novicijatu Družbe Isusove.

VALENTINO FINDRIK

Svoj sam život započeo 23. svibnja 1992. u Bihaću (BiH), kao drugo od četvero djece, u obitelji tradicionalnog svjetonazora. Otprilike na polovici svojega srednjoškolskog obrazovanja počeo sam se „hrvati” sa životnim pitanjima: „Zašto sve radim kao drugi, a ne drukčije? Je li sve što radim dobro i pametno? Trebam li misliti samo na sebe ili možda i na druge?” I tomu slično. Kako sam bio povučen te nisam imao naviku dijeliti osobne stvari, lijek novostečenom nemiru počeo sam tražiti u molitvi. Nakon nekog vremena osjetio sam neobičan poticaj da počnem čitati Sveto pismo, koje sam sve do tada, jednostavno, percipirao kao „knjigu iz koje svećenik čita namisi”. Ubrzo sam izgradio naviku svakodnevnog čitanja Novog zavjeta. Dani su postali tjedni, tjedni mjeseci te sam tako upijao Riječ da bih kroz mjesec dana pročitao cijeli Novi zavjet. I tako iz mjeseca u mjesec. A kako sam, Bogu hvala, tada obilovao slobodnim vremenom, mogao sam usto i ostajati u višesatnoj molitvi i razmatranju pročitano. Svojevrsni vrhunac mojega tadašnjeg iskustva čitanja uvijek bi bila Pavlova poslanica Rimljanima, konkretno riječi: „Uistinu, ono nevidljivo njegovo, vječna njegova moć i božanstvo, onamo od stvaranja svijeta, umom se po djelima razabire tako da nemaju isprike” (Rim 1,20). Ponavljano iskustvo čitanja upravo toga mjesta uvijek je dodatno raspirivalo u meni želju da još dublje uronim u Pismo i mo-

litvu sa svrhom prepoznavanja i upoznavanja živoga Boga, te je postalo pitanje vremena kada i kako ću poduzeti daljnji korak u tom smjeru. Konačno, do završetka srednje škole stekao sam čvrstu odluku da upišem studij teologije. Tako sam s 18 godina napustio rodno mjesto te se preselio u Zagreb.

Filozofsko-teološki studij na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu upisujem, dakako, kao laik. Tada još nisam imao primisao da bih jednoga dana mogao, trebao ili želio biti svećenik. Na tragu početne motivacije, moj primarni interes u vrijeme studija bio

je Sveto pismo. Biblijski kolegiji, u spoju s filozofskima kojima sam također bio posebno privržen, učinili su da, s jedne strane, steknem kritički aparat za istraživanje Pisma, a da pritom, s druge strane, uvijek održim budnom svijest o tome da je ono živa riječ Božja. U tome smislu, cjelokupna korist koju sam imao od studija filozofije i teologije ne može se izmjeriti. No temeljna stvar koju je trebalo usvojiti jest da filozofija ima uvijek biti traženje, a teologija govorenje. Tu istinu u ranoj fazi studija našao sam kao nigdje drugdje u velikoga kršćanskog mislioca, Sørenea Kierkegaarda, koju je on izrekao riječima: „Ono što uistinu trebam jest spoznati što mi je činiti, a ne što mi je znati... pronaći istinu koja je *istina za mene*, za koju sam spreman živjeti i umrijeti.“ Ta će spoznaja nepovratno odrediti ne samo moje shvaćanje filozofije i teologije nego i moj način življenja, a poslije će poslužiti kao ključ prepoznavanja konačne odluke da odgovorim na Božji poziv.

O svećeničkom i redovničkom pozivu ipak nisam ozbiljno razmišljao do pred kraj studija. Otprilike na četvrtoj godini, ili možda već na trećoj počelo se događati nešto izvanredno, što isprva nisam bio spreman niti sposoban razumjeti. Naime, za vrijeme sakramenta pomirenja počeo sam osjećati neobjašnjiv poriv da budem s druge strane u ispovjedaonici. To bi se ponovilo pri svakoj

mojoj ispovijedi. U nastojanju da razriješim novonastali nemir, odlučio sam to shvatiti kao neki oblik altruističnog poriva. Budući da sam tijekom studija više godina volontirao u različitim udrugama, takvo je objašnjenje imalo, odnosno moglo imati smisla. Iako sam pritom bio u krivu, iskustvo volontiranja, a posebno godine koje sam proveo u Svjetskom savezu mladih, imalo je neizrecivo velik utjecaj na moj život i kasnije prepoznavanje poziva – mnogo veći nego studij teologije.

Nakon što mi je jedan prijatelj s kojim sam odlučio podijeliti to iskustvo rekao da bi to mogao biti poziv u pravome smislu riječi, čega sam i sam vjerojatno bio donekle svjestan, u strahu sam dodatno potisnuo tu mogućnost. Unatoč tomu, osjećaj nije nestao. Konačno, na zadnjoj godini studija odlučio sam da bih s nekim trebao porazgovarati o tome. U istom trenutku kada je pala odluka da pronađem svećenika s kojim ću razgovarati o tome, također mi je bilo jasno da to treba biti isusovac. Jednostavno rečeno, sve što sam do toga trenutka saznao o Družbi, uvelike se podudaralo s mojim karakterom, načinom življenja i poslanjem koje sam za sebe naslućivao. Svjestan da je Bog onaj koji govori i poziva, a da je na čovjeku da budno pazi kako sluša i kako odgovara, odlučio sam učiniti svoj skok te kao isusovac nastaviti osluškivati što i kako Božjeg poziva za mene.

IVAN GRAHOVAC

Zovem se Ivan Grahovac, a rođen sam 25. lipnja 1986. kao drugo dijete od oca Ivana i majke Jasne. Naša je obitelj bila siromašna, a to se siromaštvo posebno osjećalo u vrijeme rata, dok je otac bio na bojištima diljem Hrvatske. Budući da sam u tim vremenima bio dijete, nisam osjećao prevelik pritisak siromaštva jer sam oduvijek bio vedrog i veselog duha te su me druga djeca vrlo dobro prihvaćala. Otkad sam prohodao, u meni se pojavila velika ljubav prema nogometu

koja se održala sve do današnjih dana, iako je danas ta ljubav mnogo manja, jer sam se posvetio nekim drugim stvarima, a posebno bih tu istaknuo rad na samome sebi. Nakon osnovne škole upisao sam srednju Poljoprivrednu školu te bez većih problema maturirao i poslije upisao Agronomski fakultet u Zagrebu.

Od malih sam nogu osjećao neku privrženost prema Bogu i vjeri, a pogotovo prema nauku Isusa Krista koji je u meni od najranije dobi budio posebne osjećaje. Sve sakramente primio sam u Župi Bezgrješnog Srca

Marijina na Jordanovcu. Kroz osnovnu sam školu bio privržen Isusu i župi, a odlaskom u srednju školu pomalo sam se udaljio od župe, iako sam i dalje bio prisutan na misama te sam molio doma u samoći. Tako nekako živio sam i na faksu, iako sam postao zreliji u razmišljanju prema vjeri te sam shvatio da se trebam približiti crkvenoj zajednici. Danima sam se pitao što bih trebao napraviti, imam u sebi uopće vjeru u sebi u onome pravom smislu te riječi, no na samo to pitanje osjetio bih takav strah Božji da bih odmah postao svjestan svoje velike pobožnosti. Nakon smrti svog oca u meni se pojavilo još dublje preispitivanje moje vjere te što bih želio ostvariti na tom putu. Shrvan od boli nakon očeve smrti upao sam u zamku grešnosti i na neki sam način zastranio u različite grijeha pomalo i naivno, a udaljio sam se od Crkve misleći kako ću sam prevladati boli koje su me snašle. Tri su godine bile ispunjene mojim previranjima u vezi s tim kako se ispuniti, iako mogu reći da sam se tjelesno na neki način ispunio u nogometu, ali mi je uvijek

nedostajalo to više, duhovno ispunjenje. U tom sam vremenu stalno molio sâm doma u skrovitosti i postavljao pitanje: Isuse, što mi je činiti, kako ću dalje, reci mi što da radim? Moje molitve i pitanja trajala su iz dana u dan sve do jednog ljetnog dana u lipnju 2013. godine, kad sam doživio, slobodno mogu reći, najljepši trenutak u svojem dotadašnjem životu. U popodnevnim satima tog dana sjedio sam na trosjedu i u jednom sam trenutku osjetio kako kroz moje tijelo prolazi neopisiva milina te sam u dubini svoga bića začuo glas kako mi govori: „Ivane, ne moraš činiti ništa, jedino što moraš činiti jest dijeliti ljubav koju sam ostavio za sve vas.“

U vremenu svojega traženja upoznajem p. Matu Samardžića, našeg kapelana u Župi Bezgrješnog Srca Marijina te njemu izlažem svoju priču u nadi da će mi pomoći u mojoj potrazi za duhovnim zvanjem. Uz p. Matu upoznao sam pravi smisao duhovnog poziva i na neki način spoznao što znači živjeti svaki dan s Gospodinom i gledati život u vjeri da je sve u rukama Gospodina. Mate me je polagano približio i Isusovačkom redu te sam upoznao predivne ljude koji su odlučili svoj život posvetiti redovništvu, a posebno su me inspirirala časna braća na Fratrovcu. Potpuno sam se približio Crkvi te sam počeo sudjelovati u svim crkvenim aktivnostima i pobožnostima koje su se provodile na našoj župi, a nerijetko sam išao i u Palmotičevu ulicu u baziliku Presvetog Srca Isusova. Upoznajem patre Tomislava Rukavinu, Zdravka Jelušića, Tomislava Magića te Damira Kočiša. Oni su me na neki način potpuno uputili u to da postanem isusovac, što sam prihvatio s velikom radošću. U novicijatu sam dva mjeseca i mogu reći da se osjećam kao kod kuće, a svoju subraću i patre koji se brinu za naš duhovni hod doživljam kao svoju obitelj. Krenuli smo svi zajedno na put koji je poznat samo našem Gospodinu Isusu Kristu pa stoga upravimo mu svi zajedno svoje molitve, vi za nas, a mi za vas, dragi naši čitatelji i prijatelji.

■ UZ STOTU OBLJETNICU HRVATSKE PROVINCIJE DRUŽBE ISUSOVE ■

Valentin Miklobušec, SJ

PANORAMSKI PREGLED ZBIVANJA U VEZI S DRUŽBOM ISUSOVOM NA HRVATSKOM TLU

Hrvatska viceprovincija Družbe Isusove ustanovljena je 13. prosinca 1918. na prostoru dotadašnje Hrvatske misije Družbe Isusove, koja je imala pet kuća: u Dubrovniku, Splitu, Travniku, Sarajevu i Zagrebu. Iz praktičnih razloga nazivat ćemo je provincijom. Isusovcima koji su djelovali u tih pet središta time je odano priznanje da su zreli za pokrajinsku samostalnost, a bilo je to i potrebno zbog burnih političkih zbivanja koja su pratila raspad Austro-Ugarske Monarhije. Kod zrele osobe zanima nas kako se rodila, razvijala i sazrijevala pa to želimo znati i za Hrvatsku provinciju. Evo panoramskog pregleda. Valja imati na umu da mnoga velika djela imaju skromne početke, a razvikani početci skromne plodove.

Ilirsko-dalmatinska misija na jugu Hrvatske

Rađanje Hrvatske provincije počelo je sredinom 19. stoljeća. Godine 1841. tri su isusovca stigla iz Rima u grad sv. Vlaha na putu u Skadar. Vodio ih je o. Vincenzo Basile. Prije nego odu dalje, biskup Antonio Giuriceo (Krčanin) tražio je da u gradu održe pučke misije. Iako su ih držali na talijanskom, Dubrovčani su zaželjeli da im se vrate stari prijatelji.

Sljedeći važan događaj, gle čuda, bio je izgon isusovaca iz Skadra 1843. godine. O. Vincezo Basile tada je ponovno dospio u Dubrovnik. Novi biskup, Toma Jelderlinić, također Krčanin, od prije ga je poznao vjerojat-

no iz Rima, te je preuzeo inicijativu za povratak isusovaca u Dubrovnik. O. Basileu uskoro se pridružio o. Antonio Maria Ayala, obojica Sicilijanci, upravljani izravno od Generala reda u Rimu. S njima je počeo stvarni povratak isusovaca u južnu Hrvatsku.

Biskup je želio da isusovci preuzmu odgovor u njegovu sjemeništu i javnu gimnaziju, koju su nedostatno opsluživali „skolopi“. Dok se to ne mogne, šalje ih u Trebinjsku biskupiju, koja je još bila pod Turcima, da djeluju kao dušobrižnici i nauče hrvatski. Bila je to takozvana Trebinjska misija. Trajala je desetak godina. Nije imala uvjeta za razvoj i od 1852. pomalo se napušta, a osniva se Ilirsko-dalmatinska misija, pokrajina s posebnim pastoralnim zadatkom, u sastavu Mletačke provincije, kao što je to bilo i u „staroj Družbi“, ali sada s Dubrovnikom.

Biskupov plan sa sjemeništem i gimnazijom pomalo se ostvarivao. Godine 1951. do-

■ o. Vincenzo Basile, SJ

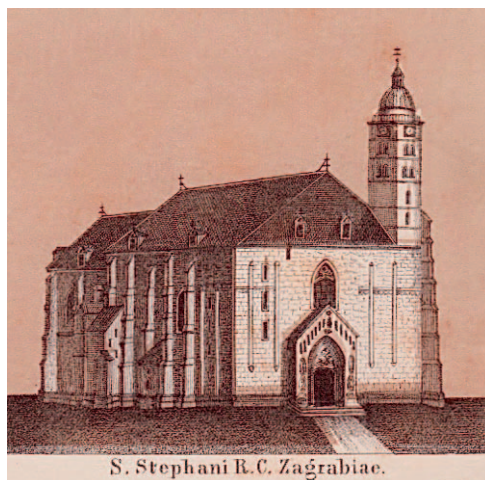

■ o. Antonio Maria Ayala, SJ

lazi o. Giuseppe Adelasio za sjemenišnog duhovnika. Sljedeće godine (1852.) isusovci posve preuzimaju sjemenište, a u jesen 1854. preuzimaju i javnu gimnaziju, nekadašnju svoju. Svi pridošli isusovci bili su Talijani, a kao Talijani nailazili su na velike poteškoće jer to je bilo vrijeme narodnog preporoda na jugu Hrvatske. Protiv njih kao Talijana čak su poticali neki nerazboriti pojedinci izvan sjemeništa. Pobune su išle u valovima, a završile su 1870. konačnim odlaskom isusovaca iz sjemeništa i gimnazije. Iz sjemeništa su otišli zbog stalnih pobuna, a iz gimnazije su bili isključeni državnim zakonom jer nisu svi imali državnih profesorskih ispita. Ostala im je samo mala rezidencija iza apside crkve sv. Ignacija, gdje je bilo i sjedište pučkih misija.

Oci Basile i Ayala dobro su naučili hrvatski i 1852. otvorili novo polje rada, pučke misije, što je i bila prvotna svrha Ilirsko-dalmatinske misije. Sistematski su obnavljali vjerski život po župama od Korčule do Trsta. Na poticaj splitskog biskupa Marka Kalogjere, sjedište misija preneseno je na Novu godinu 1879. iz Dubrovnika u Split, da budu bliže glavnini hrvatskog naroda.

U Splitu su živjeli u tijesnom prostoru unajmljene kuće „filipovaca“ do ljeta 1893., kada su se preselili u vlastitu novosagrađenu kuću na Manuškoj poljani. Osim Dubrovnika i Splita, Ilirsko-dalmatinskoj misiji u sklopu Venetske provincije pripadalo je i zadarsko sjemenište s gimnazijom od 1865. do 1893., a poslije samo kao rezidencija u darovanoj im kući do 1908. godine. Venetska provincija imala je, silom prilika, desetak godina svoj kolegij u Kraljevici, ali ni to ni male zajednice koje su kraće vrijeme pastoralno djelovale u Velom Lošinj, u Opuzenu i na Stravči nisu bile od većeg značenja za buduću Hrvatsku provinciju. Održala se samo mala zajednica u Dubrovniku i misijska kuća u Splitu, koje su od 1. siječnja 1911., s cijelim područjem dotadašnje Ilirsko-dalmatinske misije, pripojene Hrvatskoj misiji Družbe Isusove u sklopu Austrijske provincije.

■ Katedrala u Zagrebu prije potresa 1880. u kojoj su isusovci Ayala i Basile 1855. održali pučke misije.

Pučke misije u zagrebačkoj katedrali

Nadbiskup Haulik bijaše dobro upoznat s pučkim misijama u južnoj Hrvatskoj, pa je pozvao oce Basilea i Ayalu da 1855. održe pučke misije u zagrebačkoj katedrali. Sjajno su uspjele. Kad su se misionari na odlasku opraštali od naroda, ban Josip Jelačić im je doviknuo: „Ne zaboravite mojih Hrvata!“ I nisu ih zaboravili.

U vezi s tim misijama dobro je znati i jedan njihov osobiti plod. Propovijedi u katedrali slušao je i mladi bogoslov Pavao Kolarić. Doživio je duboki duhovni preobražaj i odlučio je da se sav preda Kristu. Razvijao se u uzorna bogoslova te ga je nadbiskup poslao u Rim za pitomca Germanicuma i studenta Gregoriane. Pri kraju studija Pavao je teško obolio. Dobivši posebno dopuštenje, pred smrt je položio prve isusovačke zavjete i umro kao isusovac. Pavlov duhovnik napisao je njegov životopis. Poslije puno godina taj je životopis u Travniku čitao sjemeništarc Petar Barbarić i oduševio se Pavlovim primjerom. Odlučio je da i on bude, poput Pavla, u svemu vjeran Isusu i tako mu zasvjedoči svoje potpuno pripadanje. Ta zlatna nit vjernosti

Isusu, koja se počela presti u duši jednog mladića na pučkim misijama u zagrebačkoj katedrali, a nastavila se u duši drugog mladića u Travniku, obojicu je vezala uz Isusa i obojica su mu se neopozivo predala po zavjetima.

Neuspješna nastojanja na sjeveru Hrvatske

Gledano vremenski, zagrebački biskup Aleksandar Alagović (b. 1829. – 1837.) prvi je od svih hrvatskih biskupa nastojao dobiti isusovce na hrvatsko tlo. Želio im je povjeriti biskupski orfanotrofij u Požegi, gdje bi s vremenom otvorili višu gimnaziju, a potom i više učilište, kako je to bilo i u staroj Družbi. Njegov plan ostao je neostvaren jer u tek stvorenoj provinciji isusovaca Austrijske Galicije nitko nije znao hrvatski, a zatim je nadošla i njegova nagla smrt.

Nova nastojanja poduzeo je nadbiskup kardinal Juraj Haulik (r. 1788., b. od 1837., nadb. od 1852., kard. od 1856., umro 1869.). Htio je isusovce svakako vratiti na zagrebački Gornji grad da otvore školu, ali mu to nije uspjelo. Tada se okrenuo za planom svojeg predšasnika Alagovića i godine 1858. povjerio isusovcima nadbiskupski orfanotrofij u Požegi, koji unutarnjim preustrojem postaje „započeti kolegij“ i baza pučkih misionara za sjevernu Hrvatsku i Slavoniju. Isusovci su imali na brizi samo odgoj pitomaca u zavodu, a ti su pitomci inače pohađali nižu gradsku gimnaziju, u kojoj su predavali građanski nastavnici liberalnih nazora. Čak s tako ograničenim djelovanjem isusovci su bili trn u oku liberalnim profesorima i nekima u kleru.

Godine 1871. u Požegi je upriličen veliki nered uperen protiv isusovaca. Rektor o. Lovro Pregl osumnjičen je za pedofiliju. Nadbiskup Josip Mihalović (nadb. 1870. – 1891.) poslao je svojeg delegata da ispita slučaj. Delegat nije volio isusovce te je istraživanje tako vodio da su isusovci stekli uvjerenje da ih nadbiskup ne želi više u Požegi te da što prije odu. I oni odoše – naglo. Svojim odlaskom, bez nadbiskupova znanja i pristajanja, nadbi-

skupa su toliko ozlojedili da je dugi niz godina bio ne samo nezainteresiran za isusovce, nego im je osporavao i pravo na Haulikovu zakladu za povratak isusovaca, a nije znao za postupak svojeg delegata.

Banski je sud o. Lovru Pregla proglasio krivim i osudio na četiri godine strogog zatvora. Izdržavao ga je u Leopoldstadtu kod Trnave u Slovačkoj, gdje je i umro nakon dvije godine tamnovanja. Vazda, pa i primajući sv. poputbinu, isticao je da je nedužan. U valjanost sudskog procesa s razlogom se sumnjalo jer su svi svjedoci bili maloljetni đaci i pod utjecajem svojih liberalnih profesora. Poneki odrasli svjedok samo je prepričavao što je, navodno, od drugih čuo. Taj događaj odgodio je dolazak isusovaca u sjevernu Hrvatsku za daljnjih 30 godina. Neprijatelji isusovaca likovali su misleći da su se riješili „mrskih jezuita“, a prijatelji su nastojali *ut semen saltem remaneat* pa je jedan pater ostao kao dvorski kapelan grofa Julija Jankovića u Daruvaru, a drugog je izmolio začasni kanonik Fidelis Höppeger, predstojnik sestara milosrdnica, za bolničkog kapelana u njihovoj bolnici u Zagrebu. Na to mjesto došao je 1876. i o. Erik Brandis.

Pogledi prema Bosni koncem 19. stoljeća

Bosna i Hercegovina bile su do 1878. pod turskom vlašću. U zemlji su zavladao nered i bezakonje u kojem su najviše stradavali kršćani. Središnja vlast u Istanbulu bila je nemoćna pa su „velike sile“ sudionice Berlinskog kongresa 1878. odobrile Austro-Ugarskoj da vojno zaposjedne te krajeve i uvede red. Svuda se šaputalo da to znači okupaciju poslije koje nema povratka na staro.

Isusovački provincijal u Beču znao je što se priprema. Vidio je u Bosni mogućnost misijskog djelovanja svoje provincije. Drugi je jedan isusovac, o. Erik Brandis, davno je u svojim duhovnim vježbama zapisao intimnu želju za mučeničkom palmom pa se ponadao da bi je mogao steći u Bosni. On je od kraja 1876.

■ Travniki kolegij početkom XX. st.

boravio u Zagrebu kao kapelan u bolnici časnih sestara. Od prijatelja Bosne slušao je da su toj zemlji najpotrebnije škole, pa je razmišljao kako bi se za dvadesetak godina u Bosni mogao ponoviti kaločki primjer velikog kolegija s gimnazijom, konviktom i sjemeništem, u kojem je i on nekoć djelovao.

Kad je vojska ljeti 1878. ušla u Bosnu i uspostavila mir, na scenu je stupila vatikansko-bečka diplomacija. Kovali su planove za uvođenje redovite crkvene uprave i uopće za sređivanje crkvenih prilika. Utanačeno je što će biti zadatak redovite hijerarhije. Među ostalim, vrhbosanski nadbiskup sa sjedištem u Sarajevu mora otvoriti središnje bogoslovsko sjemenište za sve tri biskupije, a njemu je preduvjet dječjačko sjemenište.

Uskladba Stadlerovih potreba i isusovačkih planova

Dr. Josip Stadler, imenovani nadbiskup i metropolit, bio je sam kao prst. Za ostvarenje planova koje je skovala vatikansko-bečka diplomacija tražio je suradnike. Nije bio u pitanju samo kaptol, nego i sjemeništa. Znao je da isusovci žele u budućnosti u Bosni otvoriti kolegij sa školom pa ih poziva na suradnju. Mjesto da čekaju daleku budućnost, poziva ih da što prije otvore Nadbiskupsko dječjačko sjemenište s gimnazijom, koju će

pohađati i građanski đaci bez obzira na vjeru. O. Brandis vidio je u tome ostvarenje svojih misijskih težnji te mu je svitala nova zora života.

Suradnju s Nadbiskupom isusovci su prihvatili u misijskom duhu i 1882. otvaraju Nadbiskupsko dječjačko sjemenište s gimnazijom u Travniku. Nisu dobili gotovu zgradu nego su je darovima prijatelja podizali iz temelja na praznoj livadi

uz Lašvu. Počela je epopeja koja je nakon partizanskog izгона isusovaca iz Travnika koncem veljače 1945. prerasla u mit. Ne bez razloga. Travnikičko sjemenište s gimnazijom, uz bogosloviju u Sarajevu, odgojilo je Bosni i Hercegovini plejade vrsnih svećenika i vrhunskih građanskih intelektualaca. Odgojni i nastavnički kadar bili su uglavnom isusovci.

U jesen 1890. isusovci su u travničkom sjemeništu organizirali i bogoslovski studij, koji se 1893. preselio u novu zgradu uz kaptol i katedralu u Sarajevu. Profesori i odgojitelji opet su bili isusovci. Uz sufinanciranje vlade i pomoć dobročinitelja, uz razborito vodstvo nadbiskupa i požrtvovnu suradnju isusovaca, Vrhbosanska katolička teologija ubrzo je stala uz bok drugim takvim ustanovama u zemlji i djelovala do dolaska komunista na vlast. Po-teškoća je bilo napretek, ali se nije odustajalo.

Godine 1921. otvara se na Bašbunaru, u vrlo skromnim uvjetima, dječjačko sjemenište Družbe Isusove. S vremenom se gradi nova zgrada, dograđuje se i proširuje, a s njom raste i nada u dobru budućnost Družbe.

Dodatni uspješni pothvati u Bosni

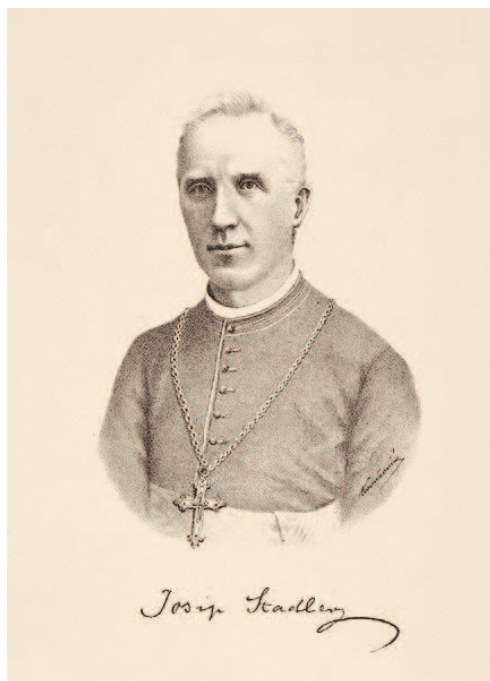
Isusovački je provincijal iz Beča poticao travničke isusovce da pokrenu *Glasnik Srca Isusova*, ali u Travniku tada nije bilo ni po-

štanskih ni drugih tehničkih uvjeta za takav pothvat. List je stoga 1892. pokrenuo sam nadbiskup Stadler u Sarajevu, ali već od 3. godišta uređuje ga travnički profesor o. Josip Celinščak. Isti pater sastavio je godine 1902. i molitvenik *Srce Isusovo spasenje naše*, a 1909. i *Kruh nebeski*, koji je preuzelo Društvo svetog Jeronima. Oba su molitvenika do danas izišla u desetcima izdanja.

Godine 1919. o. Miroslav Vanino pokreće u Sarajevskoj bogosloviji časopis za intelektualce pod naslovom *Život*, koji se već od sljedeće školske godine uređuje u Zagrebu. Uz dulji poratni prekid časopis izlazi i danas pod naslovom *Obnovljeni život*, a namijenjen je čitateljstvu više izobrazbe. Prvim priručnim knjigama *Života* pridružena je osobna biblioteka o. Stjepana Flodina te je osnovana Biblioteka *Života*. Danas nosi naslov Biblioteka Juraj Habdelić. Vlasništvo je Hrvatske provincije za potrebe teologije i Fakulteta filozofije i religijskih znanosti u Zagrebu. O. Vanino je 1933. u Sarajevu pokrenuo i povremeni časopis za povijest Družbe Isusove u hrvatskim krajevima pod naslovom *Vrela i prinosi*. Taj osebujan pater bio je prvi hrvatski isusovac nove Družbe koji je pisao znanstvena djela. Prije su se izdavala uglavnom djela nabožne i opće pastoralne namjene.

Neuspješni pothvati u Bosni

U Bosni su isusovci zabilježili neuspjehe i prije i poslije Prvog svjetskog rata. U Sarajevu nisu uspjeli podići planiranu vlastitu crkvu za Marijine kongregacije i kuću s đačkim domom. Na prostranom gradilištu danas su državne zgrade. Zbog pravnog nesnalaženja izgubili su veliki posjed Doloroza kod Gradačca kojim je nadb. Stadler kanio namiriti dug što ga je imao prema Družbi za izdatke u korist biskupijskih ustanova u Travniku i Sarajevu. Kućni dnevnik s posjeda Doloroze završava izrazom redovničke nenavezanosti na materijalna dobra: *Deus dedit, Deus abstulit, sit benedictus Deus!*

■ Prvi vrhbosanski nadbiskup Josip Stadler

Isto vrijedi i za vilu na Jarčedolu s pripadnim zemljištem. A tek dovršenu drvenu vilu za odmor naših skolastika na Sebešiću, s južne strane Vilenice, zapalili su partizani. Bašbunar sa sjemeništem zahtijevao bi poseban osvrt kao i crkvice Žalosne Gospe s Kalvarijom kod Nove Bile. Jedva da će se ikada išta od materijalnih dobara Družbi vratiti ili isplatiti. Za Bosnu općenito vrijedi što je zapisano za Dolorozu: *Deus dedit, Deus abstulit, sit benedictus Deus!*

Zagreb postaje središte isusovačke uprave i djelovanja

Nadbiskup Haulik u svoje je vrijeme osnovao zakladu za povratak isusovaca u zagrebačku nadbiskupiju. Kad mu nije uspjelo dovesti isusovce u Zagreb, krenuo je od Požege. Ni taj pothvat nije uspio, osobito zbog „požeškog slučaja“ koji je odgodio dolazak isusovaca u metropolu za trideset godina. Prilike su se u međuvremenu mijenjale. Koncem 19. stoljeća povratak isusovaca na Gornji

grad više nije ni dolazio u obzir jer za otvaranje škole nije bilo uvjeta. Grič se sve više praznio, a podno staroga grada razvijala se industrija, otvarale su se škole, gradili stanovi, bujao je Donji grad. Škola nije jedini način djelovanja. Gdje su ljudi potrebna je i crkva pastoralne namjene. Bio je to novi zov i izazov. Kako ga ostvariti?

Haulikov nasljednik, nadbiskup kardinal Josip Mihalović smatrao je da Haulikova zaklada više ne pripada isusovcima jer su „samovoljno“ napustili Požegu, a to nije bilo točno. Čim ga je naslijedio razboriti i rodoljubni nadbiskup dr. Juraj Posilović (1834. – 1914., nadb. od 1894.) pitanje zaklade razriješeno je po Haulikovoj nakani. U Donjem gradu, među vrtovima, njegovom zakladom kupljeno je zemljište i podignuta crkva Presvetog Srca Isusova s kućom za redovnike, te se isusovci ujesen 1902. vratili u Zagreb. Nova kuća bila je peta na hrvatskom etničkom prostoru, a postala je i

■ Bazilika Srca Isusova pred rat 1914. g.

ostala središnja kuća. Tu se organiziraju Marijine kongregacije, odatle se vode pučke misije. Isusovci se na nov način ukorjenjuju u gradu i narodu s nadom u lijepu budućnost.

Godine 1905. u Zagreb je preneseno iz Travnika uredništvo *Glasnika Srca Isusova* te on postaje neslužbeni list Svetišta Srca Isusova. U narodu je lijepo prihvaćen. Neki ga župnici nazivaju svojim kapelanom i naklada mu stalno raste do dolaska partizana 1945. godine.

Put prema samostalnosti – Hrvatska misija

Političke prilike, broj kuća i porast članova sugerirao je put prema krajevnoj samostalnosti i hrvatski je dio Austrijske provincije 1909. promaknut u Hrvatsku misiju Družbe Isusove u sklopu Austrijske provincije. Od 1910./1911. Hrvatskoj misiji pripojena je dotadašnja Ilirsko-dalmatinska misija. Time se cijeli hrvatski etnički teritorij našao u jednoj zajedničkoj isusovačkoj pokrajini sa sjedištem u Zagrebu i na dobrom putu prema punomu osamostaljenju.

Tijekom 1910. godine u dvorištu crkve u Palmotićevoj ulici sagrađena je zgrada novicijata Hrvatske misije. Nažalost na previše vlažnom tlu. Već za četiri godine počeo je Prvi svjetski rat i novicijati se ispraznio. Kad je rat završio, prizemlje novicijata nije bilo uporabivo zbog vlage pa se novicijati uselili u kuću do ulice. U ratu je pet patara djelovalo u vojničkoj dušobrižničkoj službi. Jedan od njih, p. Josip Muslin, dobio je upalu pluća i umro. Pokopan je na vojnom groblju u Mostaru.

Prvi svjetski rat – Hrvatska misija postaje Hrvatska provincija

Rasulo Austro-Ugarske Monarhije moglo je imati vrlo teške posljedice za Hrvatsku misiju Družbe Isusove. Kidale su se stoljetne državne veze i stvarale nove, nesigurne. Isusovci se optuživalo za austrofilstvo i habsburgofilstvo te im je prijetio izgon iz nove države koja se stvarala pod skrivenim masonskim

utjecajem. Superior misije p. Brixi odlazi na Gornji grad i, poput mnogih drugih, Odboru za stvaranje nove države izražava lojalnost. U Sarajevu je to učinio rektor bogoslovije p. Dostal. Da spriječi zla koja prijete Hrvatskoj misiji i istakne neovisnost hrvatskih isusovaca o Beču, o. General 13. prosinca 1918. diže Hrvatsku misiju u red Hrvatske viceprovincije. To je ime bilo rješenje „za prvu ruku“ dok se prilike ne razjasne. Novoj viceprovinciji pripaja rezidenciju u Ljubljani jer više nije bila na državnom teritoriju Austrije, nego na teritoriju države koja se stvara. Time su hrvatski i slovenski isusovci pravno ujedinjeni u jednoj novoj, svojoj viceprovinciji.

Prvog dana prosinca 1919., nakon što su „guske“ zalutale u maglu, proglašeno je ujedinjenje kratkotrajne države SHS (Slovenaca, Hrvata i Srba iz Austro-Ugarske Monarhije) s Kraljevinom Srbijom u novu državu SHS (Srba, Hrvata i Slovenaca) već tada nazivanom Jugoslavija. Političke prilike su se razjasnile, nova je država stvorena, pa o. General u redovitoj proceduri 8. prosinca 1919. donosi odluku o novom imenu pokrajine koja će se ubuduće nazivati Viceprovincija Jugoslavije. Tim imenom označena je odvojenost od Austrije, uključenost cijelog teri-

torija nove države, izražena je lojalnost novoj političkoj stvarnosti i otvorena je mogućnost pastoralnog djelovanja na cijelom teritoriju nove države.

Kušnje i uspjesi u novoj državi

Život u novoj državi bio je pun kušnji, ali i blagoslova. U jesen 1918. hrvatski i slovenski skolastici morali su napustiti Innsbruck te dolaze u Zagreb. Prvo su poslani u Sarajevo da nastave studij, ali su već 1920. morali napustiti Sarajevo i s dva profesora filozofije došli su u Zagreb. Tada je u Palmotićevoj ulici otvoren studij filozofije. Prostor je bio pretijesan pa se novicijat preselio u rezidenciju u Ljubljani. I tamo je dolazilo do problema.

Godine 1928. počinje gradnja novog novicijata i doma duhovnih vježbi na Jordanovcu, a 1930. novicijat se i preselio. Godine 1929. osniva se nova postaja u Beogradu, koja već sljedeće godine postaje župom.

Prva ozbiljna kušnja nadošla je 1933. godine. Zagrebački masoni pripremali su zakon za izgon i internaciju isusovaca iz cijele države na otok Vis. Dirljivo je čitati u *Katoličkom listu* 1933. koliko je prijatelja ustalo u obranu Družbe. Čitavi dekanati, institucije i pojedinci. Povorka od tisuću muškaraca hodočastila

■ Novu kuću na Fratrovcu sagradio je o. Franjo Jambreković 1937. godine

je od crkve sv. Marka na Gornjem gradu Majci Božjoj Remetskoj moleći da se opasnost izgonu otkloni. I otklonjena je. I baš te kritične godine Družba otvara kuću u Osijeku, gradi crkvu u Beogradu, dovršava kapelu Kraljice Hrvata na Sljemenu i započinje djelovati u Sofiji.

Dalekosežni predratni pothvati

U ljeto iste 1937. godine provincijal o. Franjo Jambreković gradi novu kuću tjednog predaha na Fratrovcu, a u ranu jesen u kući novicijata na Jordanovcu posve tiho otvara Filozofski institut, u koji su uskoro došli i slovački skolastici. Po želji nadbiskupa Antuna Bauera i njegova koadjutora s pravom nasljedstva Alojzija Stepinca, isusovci od početka šk. g. 1937./38. vode Nadbiskupsko dječjačko sjemenište s klasičnom gimnazijom na Šalati. Vodili su ga ustrajno i požrtvovno u vrijeme rata i poslije rata. Može se reći da su ga i spasili od poratnih komunističkih nasrtaja kojima je bio cilj uzeti cijelu zgradu za vojnu bolnicu. Oduprijeti se moglo samo vodstvo sa suradnicima među kojima Udba nije uspjela nikoga zavrbovati za svojeg doušnika.

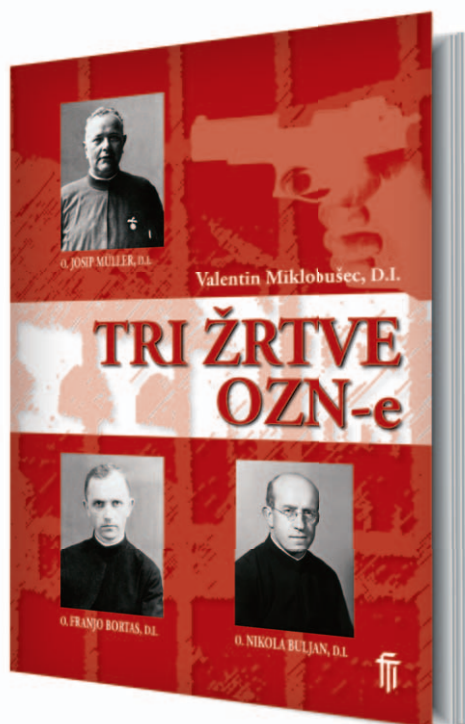
Veliki politički poremećaji u Europi navješćivali su novi rat i do njega je došlo 1939. godine. Rat je 1941. zahvatio i Jugoslaviju, koja se odmah raspala. Na hrvatskom povijesno-etničkom prostoru proglašena je Nezavisna Država Hrvatska. O. General odmah je vratio ime Hrvatska provincija Družbe Isusove, ali ga nije reducirao samo na prostor nove hrvatske države. Pod tim imenom provincija je ostala cijelo vrijeme rata i druge Jugoslavije, pa i danas pokriva cijeli prostor bivše države osim Slovenije. Psihološki je razumljivo da ime provincije odavno nije zadovoljavalo slovenske isusovce jer nije uključivalo i slovenski element. Budući da su se društvene i crkvene prilike u Sloveniji tako razvijale da su sugerirale njihovu teritorijalnu samostalnost, 1963. godine ustanovljen je zaseban slovenski distrikt, koji je 1969. postao Viceprovincija Slovenije.

Ratna stradanja i ledeno doba komunizma

Ratne godine 1943. njemačka je vojska zaposjela zgradu kolegija na Jordanovcu. Novvačka se zajednica preselila na Fratrovac, a skolastici u Palmotićevo, gdje je kuća već bila puna ljudi. Partizanska vojska zauzela je i desetljećima zadržala prostorije na Šalati, koje je u ratu koristila njemačka i hrvatska vojska.

Koncem veljače 1945. partizani su zauzeli Travnik i protjerali isusovce iz obaju sjemeništa ne dopustivši im da ponesu išta osim nužnih osobnih stvari. Materijalni plodovi šezdesetgodišnjeg rada odoše u druge ruke ili su uništeni. Lišeni smo i dokumenata za pisanje povijesti. Čak su i uspomene svjedoka premalo zapisane.

U Sarajevo partizani su ušli 6. travnja. Rad bogoslovije već je prije bio onemogućen zbog nestašice hrane, a bogoslovi su poslani kućama. Partizani su zauzeli praznu zgradu bogoslovije, potom i velik dio rezidencije za svoje potrebe, a poslije su ondje ustanovili

studentski dom. Sredinom 1946. nove su vlasti čak zabranile ponovno otvaranje bogoslovlje jer da je dovoljna ona franjevačka. Isusovci ostaju čuvari manjeg nezaposjednutog dijela kuće i pomažu po župama. U jesen su poglavari bili prisiljeni na ugovor po kojem vlasti zaposjedaju vilu na Jarčedolu i pretvaraju je u područnu školu.

Već prvih poratnih dana vojne su vlasti u kolegij na Jordanovcu uselile „ratnu siročad“. A kad je siročad ponarasila, zauzeti dio zgrade proglašen je đačkim domom, i tako je ostalo do demokratskih promjena. Jedva je bio spašen mali dio zgrade u koji se vratio Filozofski institut. Nova vojska zauzela je i kuću na Sljemenu, a po njihovu odlasku protuzakonito su je koristili izviđači pa Skijaški savez. U osječku i splitsku kuću nove su vojno-civilne vlasti uselile svoje stanare. Ti društveno zaštićeni stanari imali su svoj stil života i besplatno koristili stambeni prostor na štetu vlasnika.

Poslije rata, u Osijeku je „udarničkim radom“ srušena nedovršena crkva Srca Isusova, a kućni je poglavar odveden u zatvor jer nije novim vlastima prijavio da ima u zalih građevinskog materijala i nije im ga stavio na raspolaganje. Inače, naše zgrade u provinciji nisu tijekom rata bile znatnije oštećene, osim crkve u Beogradu, ali je svuda trebalo popravaka.

Ljudi su prošli puno gore od kuća. O. Petar Perica ubijen je u jesen 1944. na otoku Daksi s drugim dubrovačkim svećenicima i intelektualcima. O. Bogoljub Strižić stradao je životom u Osijeku u prosincu 1944., brat Saje stradao je u napadnutom vlaku, brat Martin Meglič ubijen je na putu progona iz Travnika. Ozna je u srpnju 1945. noću odvela iz kuće u Palmotićevoj o. Josipa Müllera i dva brata. Müllera je lažno optužila te je osuđen na smrt. Ubijen je *die et loco incognito*. Braća su odrobijala u Staroj Gradiški. Neki su patri bili po više godina u zatvoru, a p. Nikola Buljan i p. Franjo Bortas u zatvoru su i umrli. Br. Jože Bric žrtva je mržnje „na popove“ i grabež-

nog umorstva kod Grubišnog polja. O. Matija Pašiček u jesen 1945. samo je čudom preživio premlaćivanje u Zaprešiću, gdje je trebao preuzeti župu, i tako izranjen još je odveden u zatvor. Zatvor su okusili i oci Dragičević, Jambreković, Jurić, Kozelj, Brajičić i dr.

Ukinute su katoličke organizacije, zabranjen je vjerski tisak, tiskara je oduzeta. Vjeronauk je izbačen iz škola, uveden je darvinizam. Zabranjen je posjet zatvorenicima, otežan bolesnicima. Bez obzira na školu, skolastici su morali dvije godine služiti vojsku. Skolastik Kos je kao vojnik pretrpio i višegodišnji zatvor.

Za rad s ljudima ostao je samo prostor crkve i sakristije pa se to koristilo za vjersku pouku djece i pripremu na sakramente. Udbini doušnici pratili su osobito propovijedi i zbog njih su robijali p. Matija Jović, p. Mihael Škvorc, p. Zvonimir Gutal, p. Petar Bulat i dr. Apostolski rad, osim trpljenja, bio je vrlo skučen. U takvim okolnostima, a po želji nekih biskupa, provincija je preuzimala rad na župama, obično onim težima, čak i bez stana. Sigurno bismo ih mogli nabrojiti više od dvadeset. Ostajali smo kroz dulje ili kraće vrijeme, a potom ih vraćali biskupima, čak i neke vrlo perspektivne. Na molbu biskupa Pavla Butorca isusovci su 1947. godine preuzeli upravu i odgoj u dubrovačkom sjemeništu s gimnazijom.

Otapanja ledenog komunističkog doba

Skojevci su na radnim akcijama uporno pjevali: „U tunelu usred mraka sija zvijezda petokraka.“ Uza sav sjaj petokrake iz tunela se nije moglo bez zapadnih kredita, a njih su zapadne države uvjetovale ublažavanjem rigidne diktature. Kumrovečki bravar dao je svojoj birokraciji direktivu da ublaži grube odnose i prema Crkvi, ali da zadrži striktnu kontrolu. Ipak se otvorila mogućnost za pučke misije koje su vrlo korisno održane u mnogim župama. U prilagođenim prostorijama slobodnije se poučava vjeronauk za srednjoš-

kolce i studente. Taj posao je najviše ovisio, bar što se masovnosti tiče, o spretnosti katehete. Intenziviralo se i nastojanje na obnovi obitelji uz ekipni rad svećenika, liječnika i pravnika.

U jesen godine 1963. đački je dom na Jordanovcu napustio neke prostorije kolegija, pa se u njih iz Palmotićeve preselio teološki studij. Od tada se za cijelo visoko učilište uvodi novi naziv Filozofsko-teološki institut.

Od listopada 1963., nakon osamnaest godina prekida, ponovno počinje izlaziti *Glasnik Srca Isusova i Marijina*, nešto kasnije (1971.) *Obnovljeni život*, a zatim i drugi tisak vjerskog sadržaja. Za neškolskih dana otvara se mogućnost duhovnih vježbi vjeronaučnim grupama i pjevačkim zborovima, a do tada su ih obavljale uglavnom samo časne sestre i svećenici. Uvode se i duhovne vježbe u svagdanjem životu. Važnu ulogu u tome odigrala je kuća u Opatiji i na Fratrovcu, osobito za rad s obiteljima. O. Stjepan Kušan iz SAD-a 1976. donosi iskustvo Bračnih susreta. Do danas je u Hrvatskoj održano preko 550 bračnih vikenda a kroz njih je prošlo preko 6000 bračnih parova organiziranih u *Hrvatsku zajednicu bračnih susreta* (HZBS).

Sloboda je i obveza

Nakon odbacivanja komunističkog jednonoumlja i raspada druge Jugoslavije, Hrvatska je prodisala u slobodi. A tada je Srbija protiv nje povela krvav i rušilački rat. Narod je doživio goleme štete, a gubitci života su nenadoknadivi.

Od naših kuća najveću je štetu pretrpjela ona s kapelom u Sarajevu. Zbog opasnosti za život morali smo ju napustiti. Nakon rata dočekala nas je opljačkana i trebalo ju je temeljito obnoviti. Kapela i dalje služi za potrebe župe. Zalaganjem naših patara i pomoću nadbiskupije, podignuta je pored nje nova župna crkva sa stanom za župnika, koji može biti i dijecezanski svećenik.

Sloboda znači i obvezu promišljanja o našim apostolskim djelima. Godine 1998.

sjemenište na Šalati predano je natrag biskupima na vođenje, a Provincija je otvorila Isusovačku klasičnu gimnaziju u Tvrđi u Osijeku. Kuća u današnjoj Ulici kardinala Alojzija Stepinca u Osijeku u ratu je pretrpjela oštećenja. I to se pregrmjelo. Poslije rata dokupljena je susjedna kuća uz nju s vrtom i obje su spojene u jednu rezidenciju u kojoj djeluje pomlađena ekipa patara usko povezana s gimnazijom.

Jordanovac je doživio velike promjene. S dolaskom slobode vraćen je nekadašnji dom duhovnih vježbi. Podignuta je župna crkva sa stanom za pastoralnu ekipu, velika biblioteka Juraj Habdelić i zgrada studija filozofije i teologije. Studij filozofije započet na Jordanovcu 1937. kao Filozofski institut, godine 1963., združuje se sa studijem teologije u Filozofsko-teološki institut. S vremenom je pridružen papinskomu sveučilištu Gregoriana. Filozofski studij u crkveno-pravnom smislu promaknut je u Filozofski fakultet, a od 2017. godine uključen je u Sveučilište u Zagrebu pod nazivom Fakultet za filozofiju i religijske znanosti. Teološki studij ostaje i dalje pridružen Gregoriana. Nekoliko stotina studenata velika je mogućnost i obveza profesora prema njima i njihovoj budućnosti.

Uz Baziliku Srca Isusova u Zagrebu nalazi se Studentski katehetski centar (SKAC) koji je 2001. osnovao o. Luka Rađa, a danas ima svoje podružnice u više hrvatskih gradova. Tijekom godine uz studentski vjeronauku se organizira i mnoštvo drugih aktivnosti za mlade. Ljeti SKAC vodi kampove za Duhovne vježbe mladih ili organizira kraći grupni boravak katoličke mladeži uz vrlo intenzivan duhovni i rekreacijski program u Modravama i kampovima diljem cijele Hrvatske.

Nekoliko mladih patara vodi dušobrižničku službu u vojsci i policiji. Nakon ledenog doba komunizma opet su velike i raznolike mogućnosti rada. Poštujući razboritost kao temeljnu vrlinu, isusovci moraju otvorenim očima gledati u budućnost, osobito mladi.

Tonči Trstenjak, SJ

HRVATSKI ISUSOVCI I PRVI SVJETSKI RAT (1914. – 1918.)

Raspoloženje na početku Velikog rata

Vjesnik Hrvatske pokrajine Družbe Isusove donosi 1917. g. osvrt o. Josipa Predragovića na tri ratne godine travničkog zavoda (sjemeništa s gimnazijom) koji su isusovci prema želji prvog nadbiskupa vrhbosanskog Josipa Stadlera vodili od 1882. g. Članak počinje patetičnim opisom piščeva raspoloženja nakon atentata člana Srpske Crne ruke Gavrila Principa 28. lipnja 1914. i u nastavku oslikava tragičnu stranu rata koja se ubrzo sručila na isusovce: *Ponos i dika dičnog doma habsburškog, stup i štit pobjedonosne austro-ugarske monarhije, uzdanica i milje cjelokupnog naroda hrvatskoga: Njegova carska i kraljevska Visost nadvojvoda prijestolonasljednik **Franjo Ferdinand** sa uzvišenom suprugom, prejasnom vojvotkinjom **Sofijom Hohenberg** pade žtvom zločinačke klete ruke ljeta 1914. uoči Petrova. Turobni glas sjemenišnih zvona travničkih, što se kroz tri dana i jutrom i podnevom i večerom muklo razlijegao; dva duga crna barjaka, što se cijelu sedmicu na isusovačkom kolegiju i na gimnaziji žalobno vila; svečane zadušnice i dirljivo opijelo (...) kada su se smrtni ostaci ovih mučenika nosili na zadnji zemni počinak slali su izraz nutarnje boli i tuge travničkog zavoda spram visokih i premilih pokojnika. (...) Dva dražesna cvijeta prekinuta; jest, ali tek prividno, anđeli nebeski presadiše ih u rajski đulistan. (...) A odande sipaju zrake oduševljenja i požrtvornosti na sve nas i obilje blagoslova na bojno oružje naših junaka, odande pospješuju sjajne pobjede, kojima se divi prijatelj i neprijatelj.*

Čim je zaorila bojna trublja 28. srpnja 1914. rektor zavoda o. Ivan Kujundžić vojsci je stavio na raspolaganje cijeli zavod i gimnaziju za ratne potrebe. Svi su se travnički isu-

sovci prijavili u službu Crvenom križu i zdušno pomagali u zbrinjavanju ranjenika. Već 3. rujna u zavod su dovezena 272 teška ranjenika. U studenome te, prve ratne godine već ih je bilo oko 600 pa isti pisac nastavlja: *Nade naše, da će se rat s Božjom pomoći doskora sretno svršiti, nažalost se izjaloviše. (...) Sve razredne odaje pretvorile su se u bolničke sobe.*

Početak rata iz vizure zagrebačkih isusovaca

Uz baziliku Srca Isusova u Palmotićevoj ulici u Zagrebu, kamo su isusovci došli u predvečerje Svih svetih 1902., od g. 1910. u novoj zgradi u dvorištu, nalazio se novicijat Hrvatske misije Družbe Isusove osnovane 15. kolovoza 1909. Prvi magistar novaka bio je o. Franjo Beller.

■ Sarajevski atentat, 1914.

Godine 1914. jedan od novaka bio je o. Josip Müller rodom iz Trebinja. On je jednog vrućega srpanjskog dana kao novak izišao iz isusovačke kuće i u susjednoj Petrinjskoj ul. na jednom uglu ugledao gomilu ljudi kako čitaju bijeli plakat nalijepljen na zid: *Ultimatum Srbiji*. U svojim uspomjenama, koje je pod naslovom *U ratnoj vrevi* u listopadu 1917. objavio *Vjesnik HPDI* on piše: *Podnosmo dalje. U svakoj ulici stajahu skupine ljudi. Jedni su željno čekali rat, drugi su gorijeli u žaru osvete, treći su proklinjali rat ... Na licima žena već se odražavahu bojazan i strah. Neka tajna želja, da plane jednom taj rat pa da bude kraj ovim petljanijama, bila bi najvjernija oznaka javnog čuvstvovanja tih dana.*

Situacija se nakon *Ultimatuma* koji je Srbija odbila prihvatiti zaoštrila. U subotu 27. srpnja oko 21 sat po ustaljenom običaju novaci su već bili na spavanju, a o. Müller piše: *Usnuh valjda prvi san u prizemlju novicijata. Prozori u mojoj sobi bili su zatvoreni: zaglušna buka, žamor tisuća, pjev bojnih pjesama. Glas vojničke trublje trgne me oda sna. Sve jasnije i sve bliže čuli su se povici: „Živila Hrvatska! Živila Austrija! Dolje Srbija. Smrt ubojicama Ferdinanda i Sofije!“ A zatim, „Prosto zrakom ptica leti“, „U boj, u boj“, „Oj Hrvati, oj junaci...“ Vika mase odavale je silno oduševljenje.*

Te nedjelje 28. srpnja 1914. službeno je proglašena opća mobilizacija. Posjet misama u crkvi Srca Isusova bio iznad svih očekiva-

nja: *Vidio sam puno ljudi koji su molili svim žarom, suznih očiju. Rat uči dobro moliti – zaključuje o. Müller. Pred večer do kasno u noć razlijevala se posvuda u okolici naše kuće pjesma po raznim gostionicama. To je druga vrsta ljudi, koja traži utjehu u vinu.*

Drugi dan pater se s pozivom u vojsku uputi iz Pamotićeve u Rudolfovu vojarnu na Črnomercu kako bi se raspitao o svojem konačnom ratnom odredištu: „Lađa Crvenoga križa br. II. Garnizonska bolnica Trst“. *Sve ulice, koje vode k vojarni, vrvjele su ljudima, koji su dolazili pod pušku, ženama koje su ih pratile a k tomu sva sila kola i konja. Nije se mogao gotovo nitko ni provući kroz ono more ljudi. Mi smo stali na uglu jedne ulice.*

Na blagdan sv. Ignacija 31. srpnja pater Müller je pošao u Rudolfovu vojarnu s jednim novakom u nadi da ga izbavi iz vojne obaveze, jer je bio bogoslov. Odatle ih poslaše u Zborno zapovjedništvo u stari isusovački kolegij na Jezuitskom trgu, gdje su im potvrdili da iznimaka nema, jer svi moraju pod pušku. *Hajdemo kući! Spustismo se „Dugom ulicom“ pa ćemo kroz „Jelačićev trg“ kući. Na kraju „Duge ulice“ baš pred ulazom na „Jelačićev trg“ navalili konjanici na svjetinu pa je rastjerivaju. Masa, ono klupko bježećih ljudi udarilo na nas, i stislo nas o zid. Čas dva i ulica je bila prazna i mi prosljedismo trgom. Na trgu stoji jaka kumpanija vojnika. Telećaci složeni na asfaltu a pred njima*

puške sa bodovima u piramidama. Na očigled vojništva masa nahuškana razbijala je dućane i kavana srpskih trgovaca. Gorjelo je na sve strane: srpska škola, razni dućani na Jelačićevom trgu i Vlaškoj ulici. Silni plameni crna dima sukljali pod nebo. Sav je Zagreb bio na ulici. Krika i vika zaglušivala uši. Bio je to divlji, strašan prizor: gospodari masa, a u njihovoj vlada osveta, mr-

■ Hrvatski novicijat DI, za Velikog rata 1914.-1918.

žnja. Nije dugo potrajalo. Na svim se ulicama pojave vojničke i oružničke ophodnje. Nad bijelim Zagrebom proglašise prijeki sud. Dođosmo kući. ... Tu doznah da je buknuo rat na sve strane i nastala sveopća mobilizacija. (...) Malo po malo jenjavala je ratna buka. Četa za četom ostavljala je Zagreb bez glazbe, bez spreme. Tiho, mirno, jer je prijeki sud. (...) Otišle čete, a Zagreb je sav jedna velika bolnica. Svagdje „Crveni križ“. Sve mirno, sve mrtvo, i napeto čeka prve vijesti. Nije prošlo mnogo vremena i počele su stizati vijesti o poginulima, ranjenima i zarobljenima.

Isusovci u ratnom vihoru

Sam o. Josip Müller je 13. kolovoza 1914. otputovao kao vojni kapelan vlakom preko Ljubljane i Postojne na svoje odredište u Trst. Na tom putu zamalo nije stradao kao vojni špijun. Vrlo pomno i detaljno opisao je svoj ratni put od Trsta brodom Crvenog križa do Metkovića, pa preko Austrije do Erdelja u Ugarskoj i natrag na bojište u Italiju, gdje će 1918. doživjeti kapitulaciju i raspad carstva.

Vrlo zanimljiv ratni dnevnik *Pod okriljem Božjim* napisao je č. br. Franjo Sabolić st. o prvim ratnim zbivanjima na srpskoj bojišnici, od samog početka borbi 1914. g., a za *Vjesnik HPDI* ga je 1917. uredio i objavio o. Miroslav Vanino. Sabolić je mobiliziran potkraj srpnja 1914., kada su i sva ostala mlađa subraća isusovci morali „pod pušku“.

Opširni *Rukovet uspomena iz Srbije u Kragujevcu* 1917. napisao je i objavio o. Franjo Jambreković. On je, naime, od 16. travnja 1916. kao vojni kapelan pratio austrougarsku vojsku u pobjedničkom prodoru do Makedonije i s njome se povlačio za protuudara Sila antante na solunskoj fronti.

U početnim borbama u Srbiji sudjelovao je od 11. listopada 1914. i novak, č. br. Jakov Novoselec. Nakon uzmaka iz Srbije njegova je pukovnija 15. prosinca te godine prebačena na rusko bojište. Nakon teških borbi zarobljen je kod Trnovice Poljske 15. ožujka 1915. i otpremljen u rusko zarobljeništvo. Iz Rusije

je nakon Listopadske (Oktobarske) revolucije s drugim zarobljenicima nakon 4 godine otpušten kući. Vratio se u domovinu pred kraj rata, na Sve svete 1918. g. U *Vjestima HPDI* 1921. objavio je svoja sjećanja u članku *Pomen na rusko zarobljeništvo*.

U istome broju *Vjesnika HPDI* izašao je i zanimljiv putopis *Iz Zemuna u Beograd* tijekom ratne 1916. g. iz pera o. Josipa Celinščaka.

Uz već gore spomenute, *Vjesnik HPDI* u svakome svom broju objavljuje adrese isusovaca u vojnoj službi. To su još bili: Ivan Bulić, Mato Jurić, Mijo Schmidt, Josip Muslin, Josip Batinić, Pavao Frkanec, Jank Hušek, Franjo Jurko, Karlo Marković, Marko Miholić, Josip Miško, Mirko Šoštarić, Miroslav Vanino. Ako se uzme u obzir da je HPDI tada imala oko 90 članova svih dobi, onda je dvadesetak mladih članova mobiliziranih u rat velika brojka. Neki od njih nisu preživjeli, a drugi su zbog proživljenih ratnih trauma, bolesti i inih razloga nisu više vratili u Družbu.

Novicijati u Palmotićevoj ulici u Zagrebu početkom ljeta 1915. bio je prazan zbog poziva novaka „pod pušku“. Tijekom ljeta te godine u novicijati su stupila 4 novaka, od kojih je svećenik Franjo Jambreković odmah bio pozvan u vojnu službu, a ostali su upućeni u Austriju, dok je njihov magister o. Beller bio premješten u Sarajevo. Kuća novicijata u dvorištu na tri godine iznajmljena je *Stolarskoj zadruzi* za 10.000 kruna godišnje.

Na pastoralnom području, ako je suditi prema pisanim izvještajima, usprkos ratnim nevoljama, isusovci su veoma aktivni. Održavaju se Duhovne vježbe, pučke misije, vode *Marijine kongregacije* i druge katoličke organizacije kao što su *Djevojačka društva*, *Vojska Srca Isusova* i sl. Uz baziliku u Palmotićevoj ulici od 1916. pod brižnim vodstvom oo. Ferdinanda Brixija i Stjepana Babunovića djeluje *Odbor za vojničke čitaonice* u kojemu su angažirane uglavnom članice *Marijine kongregacije* u dragovoljnom radu. Samo tijekom 1917. taj je *Odbor* razaslao hrvatskim vojnicima na bojištima oko 125.000 raznih

knjiga, poslao 20.000 razglednica, tisuće medaljica, krunica, glazbala (tamburica) i različitih igara.

U zadnjoj ratnoj godini (1918.) *Glasnik Presvetoga Srca Isusova* – kako se tada zvao – a čije je uredništvo bilo u Palmotićevoj ul. 31 imao je nakladu od 50.000 primjeraka. Tiskano je i rasprodano te godine 20.000 *Kalendara Srca Isusova i Marijina*. Tu treba još ubrojiti mnoštvo tiskanih knjiga i brošura za posebne namjene.

Nova država i isusovačka redodržava 1918.

Iako 1918. na bojištima nije loše stajala, Austro-Ugarska Monarhija raspadala se po šavovima, nadasve zbog nezadovoljstva slavenskih naroda i njihovih težnji za samostalnošću. Austrougarsku mirovnu notu od 4. listopada odbacio je predsjednik SAD-a W. Wilson, a njegov negativan odgovor objavile su 21. listopada 1918. sve zagrebačke jutarnje novine. Sljedećega dana, 22. listopada, u povodu Wilsonova odgovora, u Zagrebu su ispred Hrvatskoga narodnog kazališta i Sabornice održani veliki skupovi potpore Narodnom vijeću SHS. Okupljenoj masi oduševljenog građanstva govorima su se obratili najistaknutiji članovi NV SHS.

Vjesnik HPDI obavještava nas kako su ta sudbonosna zbivanja doživjeli zagrebački isusovci: *Povodom opće manifestacije građanstva, đaštva i radništva, 22. listopada 1918. kada je narodna svijest slavila veličanstveni trijumf, i mi smo svoje kuće iskitili narodnim trobojnicama.*

Na zasjedanju Hrvatskog sabora 29. listopada 1918. jednodušno je proglašen raskid svih državnopravnih sveza s Austro-Ugarskom Monarhijom, a sve su ovlasti prenesene na Narodno vijeće SHS. Nakon donošenja sudbonosnih odluka narodni su zastupnici napustili sabornicu i krenuli u crkvu sv. Marka da bi slavili misu zahvalnicu. Posijepodne toga dana saborski su zastupnici prihvatili zapisnik jutarnjeg zasjedanja i razišli se kućama. Bila je to posljednja sjednica Hrvatskoga sa-

■ P. Włodimir Ledochowski, general DI

bora. Sljedeći put Sabor će se sastati tek u tijeku Drugoga svjetskog rata.

Isusovački *Vjesnik* taj sudbonosni dan opisuje ovako: *Dne 29. listopada 1918. opet je bila u Zagrebu velika javna manifestacija, te je grad pružao sliku velikog blagdana. Opet se zastave vijale sa kuća - pa i naših. U 10.30 sva se zagrebačka zvana sa crkava oglasila, topovi zagrivali. Zašto? Na historijskoj naime sjednici hrvatskoga sabora jednodušno je proglašen prelom Hrvatske s Ugarskom. Hrvatski sabor proglasio je ništetnom nagodbu (iz god. 1868.) između Hrvatske i Ugarske.*

Ono što se događalo neposredno nakon tih sretnih događaja za Hrvate postalo je kamen smutnje. Zla je krv zatrovala nove državne tvorevine do dana današnjega. Delegacija NV SHS u ime svojega Središnjeg odbora, *srlljajući u maglu kao guske* – kako tada reče narodni tribun Stjepan Radić – otputovala je iz Zagreba u Beograd i 1. prosinca 1918. hrvatsku državnu samostalnost predala u ruke srpskom regentu Aleksandru Karadorđeviću, koji je tom prigodom odmah proglasio Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca, kasnija Jugo-

■ P. Ivan Kujundžić, prvi provincijal HPDI

slavija. Tako su Hrvati iz srednjoeuropskoga uljudbenog kruga navrat-nanos uletjeli u zamućeni balkanski geopolitički prostor sa svim njegovim zamkama i posljedicama. Trebale su proći dvije diktature i dva krvava rata da bi konačno 1991. na noge stala samostalna Republika Hrvatska.

Posljedica takvih geopolitičkih preslagivanja na sudbinu isusovaca u Hrvatskoj, upravno još uvijek ovisnih o provincijalatu u Beču, bio je svjestan tadašnji isusovački general o. Włodimir Ledochowski. On iz egzila u Zizersu, u Švicarskoj, austrijskom provincijalu Karlu M. Andlau, već 13. prosinca 1918. šalje vlastoručno pismo, u kojemu određuje da se tadašnja *Hrvatska misija DI*, odmah uspostavi kao samostalna *Viceprovincija Hrvatske DI*, a već 27. prosinca te iste 1918. g. imenuje o. Ivana Ev. Kujundžića za prvog provincijala sa sjedištem u Zagrebu. O. Ledochowski bio je, naime, dobro upućen u planove masonerije da se u novonastaloj državi SHS zakonski zabrani djelovanje isusovcima zato što im se središte nalazi u Beču.

Čim je preko Beča stiglo pismo imenovanja, još istog dana prvi provincijal o. I. Kujun-

džić u Palmotićevoj ul. 33 preuzima upravu Viceprovincije od dotadašnjeg superiora *Misije DI* o. Ferdinanda Brixija. *De facto* je tim činom o. V. Ledochowskog počela samostalna povijest hrvatskih isusovaca na ovom području.

Tek će 8. prosinca 1919. *Dekretom* koji je po redovitoj proceduri sastavljen u rimskoj Kuriji DI, zbog političkih prilika biti službeno uspostavljena *Viceprovincija Jugoslavije* rasprostrta na sav teritorij nove države SHS, poslije Jugoslavije, s kućama u Zagrebu, Travniku, Sarajevu, Splitu, Dubrovniku i tada pridruženom kućom u Ljubljani.

Počeci obnove i rasta

Svršetkom rata tijekom jeseni 1918. vratila su se 3 novaka s ratišta, a u Družbu su došli i novi kandidati. U siječnju 1919. pristupilo je Družbi 5 svećenika i 2 studenta. Učitelj novaka bio je o. Franjo Hammerl, a stanovalo se na prvom katu Palmotićeve 31 (danas uredništvo *Glasnika SIM*) u Zagrebu, jer je zgrada starog novicijata u dvorištu bila iznajmljena i u iznimno lošem stanju. Do jeseni te godine u dvama je godištima u novicijatu bilo čak 15 novaka.

Osamostaljenjem je prije 100 godina započeo i svekoliki rast hrvatskih isusovaca. Početkom šezdesetih godina *Hrvatska provincija DI* doživjela je svoj brojčani vrhunac, jer je sa Slovencima imala više od 350 članova. Danas su na teritoriju ondašnje Jugoslavije dvije isusovačke provincije: Slovenska i Hrvatska. Hrvatska provincija trenutačno ima oko 140 članova, od čega 102 svećenika, 14 braće, 24 skolastika, među kojima 7 novaka.

DESET ZNAČAJNIH ISUSOVACA PO IZBORU P. PETRA GALAUNERA

Pater Petar Galauner rođen je 2. travnja 1929. u Tomašancima (Slavonija). U Družbu Isusovu stupio je 1946., a za svećenika je zaređen u Zagrebu 1957. Stoga je godine 2016. slavio 70 godina ulaska u Družbu Isusovu, a 2017. svečano je proslavio 60 godina svećeništva.

U Družbi je obnašao službu regionalnog asistenta Slavenske asistencije DI, provincijala Hrvatske provincije DI, superiora u Kuriji DI u Rimu i u Beogradu, rektora sjemeništa na Šalati u Zagrebu, ravnatelja Nadbiskupske klasične gimnazije u Zagrebu i Isusovačke gimnazije u Osijeku. Suosnivač je 1994. i prvi predsjednik *Udruge hrvatskih srednjoškolskih ravnatelja*. Sada boravi i pa-

storalno djeluje kao revan ispovjednik u bazilici Srca Isusova u Zagrebu.

Pater Galauner jedan je od rijetkih članova Družbe koji su osobno poznavali većinu hrvatskih isusovaca. Stoga smo ga zamolili da izabere desetoricu svoje subraće od osamostaljenja Provincije 1918. koje on osobno smatra značajnima. Nanizao je

ih je više od dvadeset.

Treba imati na umu da je to njegov subjektivni izbor. Urednik je od toga broja teška srca morao izdvojiti desetoricu po svojem nahođenju. Isusovački skolastici iz naše kuće formacije „P. Ante Gabrić” dali su si truda pa su napisali kratke biografije desetorice odabranih. Donosimo ih redom.

MILAN PAVELIĆ

Hrvatski pjesnik i genijalni prevoditelj latinskih himni na hrvatski jezik, Milan Pavelić rodio se, kao prvorođenac, 30. studenoga 1878. u zaseoku Mrzli Dol, općina Krivi Put, povrh Senja. Majka mu umire nakon osmog porođaja, pa se otac ponovno ženi, i obitelj se povećava na devetnaestero djece. Godine 1890. odlazi u Sinj, gdje dobiva mjesto u đlačkom domu *Ožegovićianum*, i pohađa tamošnju gimnaziju. Tamo upoznaje hrvatskog književnika Milutina Cihlara-Nehajeva koji je bio nje-

gov prvi književni kritičar. U gimnaziji već piše pjesme i objavljuje ih u *Novoj nadi*.

U zagrebačku bogosloviju ulazi 1898. godine. Aktivan je u bogoslovnom kulturnom prosvjetno-izdavačkom društvu *Zbor duhovne mladeži Zagreba*. Pjesme mu izlaze u *Vrhbosni*, piše u *Obzoru*. Zaređen je za svećenika 1902. g. Najprije je radio kao kapelan u

Bakru i Crikvenici, a zatim kao upravitelj župe u Krasnu, pa župnik u Kompolju. Tada mu izlazi zbirka pjesama *Iz zakutka*.

Zbog bolesti je 1911. g. umirovljen s 33 godine. Nastanio se kod kapucina u Rijeci i bio prvi urednik katoličkog dnevnika pod Mahnićevim utjecajem *Riječke novine* kao konkurenta Supilovu *Novom listu*. Na početku Velikog rata 1914. vlast je zabranila *Riječke novine*, a Pavelić se seli u Sušak. Također je neko vrijeme bio i urednik *Hrvatske obitelji*. Između 1914. i 1924. godine bavio se raznim službama: kateheta u sušačkoj gimnaziji, duhovnik u senjskoj bogosloviji, duhovnik časni sestara milosrdnica u Frankopanskoj, urednik *Glasnika sv. Josipa*, a priređivao je i prijevod *Rimskog obrednika*. Pavelić u 1924. g. u 46. godini ulazi u Družbu Isusovu. Nakon

formacije postaje urednik *Glasnika Srca Isusova*, gdje ostaje 5 sljedećih godina.

Čitav je život bio boležljiv, no to ga nije spriječilo u čitanju, pisanju i prevođenju; posebice bijaše vrstan u prevođenju. Zbirku *Duhovna lirika* izdaje mu 1937. Matica hrvatska. Genijalni prijevod liturgijskih himni nastao je 1938. u bolesničkom krevetu. Posmrtno mu potkraj 1939. izlazi zbirka pjesama *Pod okom Gospodnjim*. Umro je 14. lipnja. 1939. u isusovačkom kolegiju na Jordanovcu. Pregled Pavelićevih važnijih članaka, prijevoda i pjesama sadržava gotovo 15 stranica.

Matija RUSAN

MIROSLAV VANINO

Isusovac, svećenik, povjesničar, Zmaj Dolački, prvi i do sada jedini isusovac član JAZU, plodan pisac, a najpoznatiji po povijesti hrvatskih isusovaca *Isusovci i hrvatski narod* u 3 sveska s više od 1700 stranica.

Rodio se kao šesnaesto dijete u obitelji sa sedamnaestero djece 10. listopada 1879., na Dolcu u Zagrebu. S 15 godina života već stupa u novicijat Družbe Isusove u Sv. Andriji u Koruškoj. Gimnaziju pohađa u Kalksburgu, filozofiju studira u Bratislavi, a teologiju u Lovainu. Piše i objavljuje još od studentskih dana nabožna i bigrafska djela te predstave za mladež. Od 1914. studira povijest u Beču i Zagrebu, gdje doktorira 1919. g. tezom *Povijest filozofijske i teologijske nastave u isusovačkoj akademiji u Zagrebu*, koja je poslije izašla i kao knjiga. U to vrijeme stupa u kontakt s blaženim Ivanom Merzom i drugim hrvatskim intelektualcima.

Već 1917. pokreće interni isusovački časopis *Vjesnik Hrvatske pokrajine Družbe Isusove* koji je dandanas neprocjenjivi izvor za povijest isusovaca na našim prostorima. Osniva 1920. časopis *Život*, koji je poslije za urednika

glasovitog o. Ante Alfirevića (1875. –1945) postao revija za katoličke intelektualce. U Americi o. Vanino od 1926. kratko vrijeme djeluje kao misionar među hrvatskim iseljenicima. Od 1928. profesor je crkvene povijesti u Sarajevu i poslije na FTI-ju u Zagrebu. U okviru Bogoslovske akademije u Zagrebu 1930. pokreće zbornik za crkvenu povijest

Hrvata Croatia sacra.

General Družbe o. Ledóchowski predložio je o. Vaninu da piše povijest Reda među Hrvatima za *Archivum historicum S.I.* u Rimu. Kada mu je o. Vanino objasnio kako u ovim krajevima masoni isusovce prikazuju negativno te kako bi bilo važno da to izlazi na hrvatskom jeziku – general pristade i tako je 1932. pokrenuo časopis za povijest hrvatskih isusovaca *Vrela i primosi* koji je zbog znanstvenih priloga Vanina i njegovih suradnika stekao međunarodnu reputaciju.

Bio je pobožan, vedar, marljiv i duhovit redovnik. Umro je u Zagrebu 6. prosinca 1965.

Ivan SIGMUND

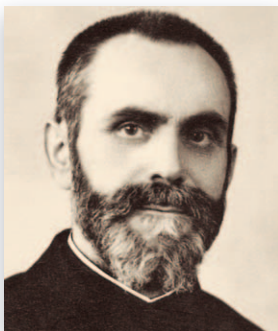
PETAR PERICA

Petar Perica, mučenik zbog vjere, pjesnik, autor je popularnih crkvenih pjesama „Rajska Djevo kraljice Hrvata“ i „Do nebesa nek se ori“, koje Hrvati katolici nezaobilazno pjevaju na crkvenim svečanostima.

Rodio se 27. lipnja 1881. u selu Kotišina ponad Makarske, gdje je polazio i osnovnu školu. Bio je četvrto i najmlađe dijete u obitelji. Petar je gimnaziju pohađao kao sjemeništarc u Travniku. U Družbu Isusovu stupio je 1901., a novicijat je obavio u Velehradu (Češka). Humanističke znanosti studira u Austriji, a potom filozofiju u Bratislavi i teologiju u Innsbrucku, gdje je nakon završetka studija zaređen za svećenika.

Zatim slijede razne službe i mnoge duhovničke i pastoralne dužnosti: u Zagrebu, opet u Travniku, pa u Splitu.

Valja svakako spomenuti da je Petar Perica za svojega apostolskoga djelovanja u Splitu surađivao s Ivanom Merzom u nakani da u Hrvatskoj osnuju svjetovni institut, o čemu je sačuvana njihova bogata korespondencija. Nakon odlaska iz Splita p. Perica postaje duhovnik sjemeništa u Šibeniku. Tamo su ga đaci smatrali svetim čovjekom i čuli su ga više

puta govoriti da želi umrijeti za Krista, mučeničkom smrću.

U Dubrovniku je Petar Perica poglavar kuće imenovan 1937., a u službi je biskupijskoga sjemeništa. Širitelj je pobožnosti Srca Isusova. Već mu je odavno bilo osobno geslo: „Sve veća slava božanskoga Srca Isusova.“

Partizani ulaze u Dubrovnik 18. listopada 1944. i hapse sve one koje su smatrali svojim neprijateljima. Već 22. listopada uhićen je o. Petar Perica, a u noći s 25. na 26. listopada 1944. prebačeni su uhapšeni na otočić Daksu pokraj luke Gruž i strijeljani bez suđenja i bez ikakvih dokaza krivnje. S patrom Pericom mučki je pogubljeno najmanje 35 uglednih dubrovčana, među kojima 7 svećenika. Na temelju arhivske građe iscrpan životopis p. Perice napisao je p. Roko Prkačin pod naslovom: „O. Petar Perica, DI, pjesnik i mučenik“, FTI, Zagreb, 2014.

Na sjednici Gradskog vijeća Grada Dubrovnika, održanoj 24. siječnja 2018. g. donesena je odluka da se o. Petru Perici posthumno dodijeli nagrada za životno djelo Grada Dubrovnika.

Dino STANIĆ

JOSIP MÜLLER

Mučenic zbog vjere, Josip Müller je rođen 3. travnja 1883. u Trebinju kao najstarije od troje djece Ivana i Terezije r. Žagar. Kada je imao 3 g., umire mu majka pa ga otac daje na odgoj baki po majci i tetki u Senj, gdje ide u školu, polazi gimnaziju i maturira. Nakon odsluženog dijela vojnog roka u Beču, godine 1903. vraća se u Senj i

bude primljen u bogosloviju. Teologiju studira u Zagrebu i Senju. U zagrebački novicijat Družbe Isusove ulazi već kao svećenik 1913. Bio je vojni kapelan u Prvome svjetskom ratu. Nakon rata, od 1918. dopunjuje studij teologije u Sarajevu, gdje će ostati do 1922. i uspješno voditi pastoral mladeži. Od 1922. u Nizozemskoj je na spe-

cijalnom studiju. U Berlinu zatim studira sociologiju, a u Ljubljani će 1926. završiti treću probaciju, nakon čega dolazi u Zagreb.

U Zagrebu o. Josip Müller pomaže u bazilici Srca Isusova, vodi Marijinu kongregaciju muževa, uređuje *Vjesnik Marijinih kongregacija*. Služi od 1927. i kao duhovnik u Sudbenom stolu (zatvoru). Piše za *Glasnik Srca Isusova*, *Kalendar Srca Isusova i Marijina*, *Misijski kalendar*, *Hrvatsku stražu* i *Život*. U Palmotićevoj otvara pučku kuhinju koja je davala i do 100 obroka na dan te „Rušnicu Marijinih kongregacija” (podjela odjeće za siromašne).

Ostao je zapažen po izgradnji kapelice *Kraljice Hrvata* 1932. na Sljemenu prema nacrtima Jurja Denzlera, koja je posvećena

1933. Od 1937. je na službi prefekta bogoslova u Sarajevu, 1940. dolazi u Osijek, a potkraj iste godine vraća se u Zagreb. Od 1941. preuzima prijašnje poslove. Vodi brigu o kapeli Majke Božje na Sljemenu i gradi kuću za stanovanje svećenika.

Kao zatvorski dušobrižnik spašavao je iz zatvora koga god je mogao, pa i na smrt osuđene Židove i komuniste. Ta će ga služba na kraju stajati života. Uhapšen je 3. srpnja 1945. zajedno s č. bratom Nikolom Jurišićem i aspirantom Ivanom Dilberom. Dana 19. srpnja 1945. osuđen je na smrtnu kaznu strijeljanjem. Za mjesto i vrijeme smaknuća, kao ni za grob pouzdano se ne zna.

Mate ŽAJA

MATIJA JOVIĆ

Začetnik pastorala zaručnika i obitelji u Hrvatskoj, Matija Jović je rođen 1905. u Banjoj Luci u obitelji s ukupno devetero djece. Nakon završene mature u Travniku, 1925. ulazi u novicijat Družbe Isusove. Studira u Louvainu (Belgija), gdje je 1935. zaređen za svećenika. Prva služba bila mu je u Beogradu, a nakon preseljenja u Zagreb započinje s radom u pučkim misijama. Tijekom Drugoga svjetskog rata bio je generalni prefekt u malom sjemeništu na Šalati. Nakon rata djeluje kao dušobrižnik i propovjednik u Sarajevu, gdje je uhapšen i 1951. osuđen na 4 g. robije koju je do 1955. odslužio Zenici.

Nakon zatvora o. M. Jović djeluje u Osijeku, a proćuo se kao dobar propovjednik i neumorni pučki misionar diljem cijele države.

Njegov najveći misijski pothvat bile su pučke misije u Zagrebu 1960. Napisao je brošuru o problemu nataliteta u Hrvatskoj koja je imala vrlo visoku nakladu.

U Zagrebu je 1962. uz baziliku Srca Isusova osmislio i provodio program organiziranja i sustavnijeg obiteljskog apostolata, za koji je kao suradnike uzeo laike: liječnike i bračne parove. Iz tog je programa rođen Obiteljski odjel FTI-ja, Vijeće za obitelj BKJ, Obiteljska ljetna škola i Bračni susreti.

Posljednje godine života proveo je u Opatiji dajući duhovne vježbe. Umro je u Kraljevici 14. siječnja 1972.

Mate ŽAJA

STANKO WEISSGERBER

Pisac prvih originalnih hrvatskih katekizama nakon Druškoga vatikanskog sabora, neumorni kateheta i djelatnik u obiteljskom apostolatu, najmlađi je od trojice braće isusovaca (o. Antun i o. Josip). Stanko Weissgerber je rođen u Vinkovcima 1924. godine. U isusovačkom je sjemeništu u Travniku polazio gimnaziju i nakon mature slijedi put obojice svoje braće te 1942. ulazi u novicijat Družbe Isusove. U Zagrebu studira filozofiju i teologiju, a za svećenika je zaređen 1952. U pokoncilsko vrijeme bio je istaknuti promicatelj katoličke obnove u Hrvatskoj i aktivni sudionik u osnivanju *Katehetskih ljetnih škola* i *Katehetskog vijeća* pri biskupskoj konferenciji.

Napisao je i objavio dva katekizma za više razrede osmogodišnje škole, koji su u svoje vrijeme unijeli svježinu i potpunu metodološku novost. Oslonjeni na životne probleme mladih onoga vremena, katekizmi su pobudili veliko zanimanje i izvan crkvenih krugova.

Da bi ispitao stanje pojedinih dobi katehizana, proveo je 1967. iscrpnu anketu u 68 pastoralnih centara diljem države. Na teme-

lju rezultata ankete s grupom katoličkih entuzijasta izrađuje *Novi katehetski plan*, koji je BKJ 1967. načelno odobrila.

Katekizmi su najprije tiskani ciklostilom i poslani u pastoralna središta na probu. Nakon veoma dobrog odjeka 1971. g. u Čakovcu u 30 000 primjeraka tiska katekizam za sedmi razred osmoljetke *S Kristom kroz mladost*, a 1972. za osmi razred *S vjerom u život* u 35 000 primjeraka (dva izdanja). Oba su katekizma zamišljena kao albumi s folijama i s posebnim, metodološki detaljno izrađenim priručnikom za katehete.

O. Stanko Weissgerber uočava važnost religijskog odgoja mladeži katehizacijom u obitelji. Stoga je svoju aktivnost usmjerio na tri područja: svećeničku duhovnost (godinama vodi stalnu rubriku u *Vjesniku đakovačke biskupije*), apostolat obitelji i katoličku mladež.

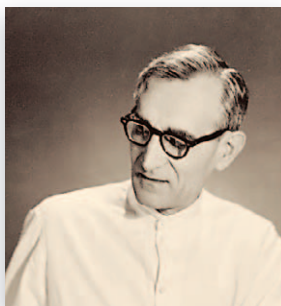
Umro je iznenada u 50. g. života u Zagrebu 12. siječnja 1974. usred pune aktivnosti, pripremajući katekizam za šesti razred osmoljetke.

Matej ZDRAVČEVIĆ

ANTE GABRIĆ

Sluga Božji o. Ante Gabrić najpoznatiji je hrvatski misionar koji je od svoje 22. godine života djelovao u Bengaliji (Indija), uglavnom u trima misijskim postajama: Bošontiju, Morapaiju i Maria Polliju. Sve se te postaje nalaze se u delti rijeke Gangesa južno i jugoistočno od Calcutte.

Rodio se u Metkoviću 28. veljače 1915. kao osmo od devetero djece Petra i Katarine.

Gimnaziju je završio u Travniku i nakon mature 1933. ušao je u novicijat Družbe Isusove. Filozofiju od 1935. studira u Gorici i Gallarateu (Italija). Po osobnoj želji odlazi 1938. parobrodom u Indiju. Teologiju će studirati u Kurseongu podno Himalaje u Indiji. Za svećenika je zaređen u Bošontiju (Bengalija) 1943. Ostatak će u delti Gangesa kao misionar i župnik do smrti 1988.

Brinuo se za sve siromašne, za njihovo materijalno i duhovno dobro. Hodao je kilometre i kilometre. Posjećivao sela, krčio džunglu i gradio crkve, misijske postaje, bolnice, škole i nova sela. Jedna od najpoznatijih fotografija koja se najlakše ureže u naša srca jest ona na kojoj o. Ante nosi bicikl u svojim rukama, bos preko blata do gležanja. Bio je bliski suradnik svete Majke Terezije.

Sav je njegov život bila žrtva za Isusa i duše. Dogorio je kao svijeća, i zato nije imao straha od sudnjega dana. Kad je došao u posjet domovini, govorio je citirajući sv. Tereziju: „Ma molim vas lijepo, što ću ja dimiti, nego gori i izgori – za Boga i duše! Neće biti suda. Sto će suditi kada smo gorjeli i izgorjeli.“

P. Ante Gabrić umro je na glasu svetosti u svojoj župi Maria Polli, mjestu koje je sam izgradio. Pokopan je pod palmom u blizini Gospine špilje i crkve koju je sagradio. Nje-

gov grob privlači hodočasnike koji ga kite cvijećem, na njemu pale svijeće i traže zagovor kod svoga „FATHERA“. Tu se zajedno mole i kršćani i hinduisti i muslimani. I bivaju uslišani. Kardinal Franjo Kuharić je zapisao: „Bio je na čast Crkvi u Hrvata. Neka ga Božja Providnost okruni i čašću oltara!“ Nadajmo se da će uskoro biti proglašen blaženim i svetim.

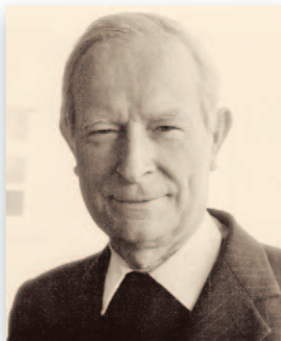
Zagrebački nadbiskup kardinal Josip Bozanić otvorio je 28. veljače 2015. u Zagrebu biskupijski postupak za proglašenje blaženim sluga Božjega o. Ante Gabrića, na dan 100. obljetnice njegova rođenja. O. Ante nije pisao knjige, ali je napisao tisuće pisama, od kojih je velik dio tiskan u 4 sveska knjige *Životni put jednog misionara*. Grad Metković mu je ispred župne crkve podigao brončani spomenik.

Ivan MARINKOVIĆ

RUDOLF BRAJČIĆ

Teolog, plodni pisac na području teologije i filozofije, Rudolf Brajčić rođen je 12. travnja 1918. u Zenici kao treće i najmlađe dijete Špire i Ivanice, r. Božiković. Nakon pohađanja klasičnih gimnazija u Splitu i Travniku, polaže 1936. ispit zrelosti i ulazi u novicijat Družbe Isusove. Nakon filozofskih i teoloških studija u Zagrebu za svećenika ga je 1946. zaređio blaženi Alojzije Stepinac. Na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu obranio je 1956. doktorat iz teologije. Obavljao je službu profesora na Visokoj bogoslovnoj školi u Sarajevu i na Filozofsko-teološkom institutu DI u Zagrebu te je bio član Međunarodne papinske Marijanske akademije u Rimu.

Pokrenuo je sa suradnicima 1967. religiozni časopis *Gospino svetište* koji je 1971. pre rastao u časopis za religijsku kulturu, a poslije

u znanstveni časopis *Obnovljeni život* kojemu je dugo bio glavni urednik. U suradnji s drugim poznatim teološkim piscima počeo je 1977. izdavati teološki niz *Komentari dokumenta Drugoga vatikanskog sabora*. Također je obavljao je i druge odgovorne funkcije u Hrvatskoj pokrajini DI i Crkvi u Hrvata. Bio je, među ostalim, instruktor treće probacije.

Pater Rudolf Brajčić stvorio je životni opus od petnaestak knjiga te više od 300 znanstvenih, stručnih i informativnih članaka u brojnim domaćim i inozemnim časopisima. Glavna djela koja su obilježila njegov opus jesu sljedeća: *Čovjek* (1965.), *Bog* (1966.), *Vidljivi i nevidljivi svijet* (1969.), *Bit i suvremenost Crkve* (1986.), *Filozofski eksperiment* (1996.), *Filozofija i filozofije* (1999.).

Ivan BOŽIĆ

MONS. MIJO ŠKVORC

Isusovac, svestrani intelektualac, erudit, filozof, pjesnik, pisac, svećenik, glasoviti propovjednik, redovnik i biskup Mijo Škvorc rođen je 1. rujna 1919. u Ruševcu kod Križevaca u obitelji Jurja Škvorca i Ane, r. Lalić. Kao pitomac sjemeništa pohađao je klasične gimnazije u Zagrebu i Travniku. Nakon mature 1938. ulazi u novicijat Družbe Isusove. Filozofiju i teologiju studira u Zagrebu na FTI-ju i na Katoličkom bogoslovnom fakultetu. Godine 1948. zaređen je za svećenika. Bio je profesor na FTI-ju, gdje je predavao retoriku, homiletiku, medijske znanosti i povijest filozofije.

Godine 1950. počinje službu propovjednika u bazilici Srca Isusova u Zagrebu i svojom govorničkom vještinom i erudicijom privlači velika mnoštva slušatelja pa je na sebe navukao bijes tada još jako represivnog komunističkog režima. U siječnju 1955. je uhapšen i optužen je zbog nekih konferencija u bazilici, ali nije osuđen. Ponovno je uhićen 1956. i osuđen na dvije godine zatvora, koji je i izdržao u Staroj Gradišci 1956. – 1958. „zbog krivičnog djela protiv naroda i države neprijateljskom propagandom”.

Nakon izlaska iz zatvora nastavio je obavljati profesorsku službu u Zagrebu, propovijedati, držati konferencije i pisati. Posebnu po-

zornost posvećuje mnogostrukosti današnjeg ateizma. Osobito je u javnosti odjeknula javna rasprava s marksističkim filozofom Brankom Bošnjakom na tribini *Pet poslije osam* u zagrebačkom Studentskom centru 1967. godine, koja je 1978. objavljena u knjizi *Marksist i kršćanin*.

Zbog zasluga koje je stekao u širenju i afirmaciji kršćanskog nauka među naobraženim krugovima u Hrvatskoj dodijeljen mu je 1970. počasni doktorat Katoličkog bogoslovnog fakulteta, a iste godine imenovan je pomoćnim biskupom zagrebačkim.

Kao pisac i pjesnik surađivao je od samog početka u *Glasi Koncila*, gdje je objavio više od stotinu što manjih što većih priloga. Pisao je i u drugim katoličkim tiskovinama: *Bogoslovskoj smotri*, *Crkvi u svijetu*, *Maruliću*, *Obnovljenom životu* i u *Glaskniku SIM*. Potkraj života pisao je i knjige. Posebno mjesto zauzima njegova trilogija: *Vjera i nevjera* (1976.), *Jeruzalem ili Antiohija?* (1988.), *Isus – Spasitelj* (1998.), zatim *Molitva svake duše* (2006.). Umro je u Zagrebu 15. veljače 1989.

Ivan BOŽIĆ

Zaključak

Uz desetericu nabrojanih, prema izboru p. Galaunera, trebalo bi istaknuti i sljedeće hrvatske isusovce:

Mihovil WERNER, graditelj svetišta Srca Isusova u Osijeku; Karlo GRIMM, dugogodišnji provincijal i inicijator posvete naše Provincije Srcu Marijinu; Anđelko JURIĆ, graditelj Kolegija na Jordanovcu; Ivan KOZELJ, prof. filozofije; Ivan DRAČKO, graditelj sjemeništa na Fratrovcu; Marijan GAJŠAK, slikar i kipar; Jure BOSANČIĆ, obiteljski pastoral; Josip ANTOLOVIĆ, pisac; Franjo JAMBREKOVIĆ, žpk. u Sko-

plju, poslao Gondžu Bajadžu (Sv. Majka Terezija) u samostan, duhovnik, graditelj crkve sv. Petra i rezidencije u Beogradu.

Od isusovačke časne braće izdvojio je sljedeće: Martin KRANJČEC, desna ruka niza provincijala; Ilija DILBER, misionar u Africi i pisac.

Posebno su nabrojani mučenici, žrtve partizanskog i komunističkog terora: Nikola BULJAN, Franjo BORTAS; Izidor BISTROVIĆ, skolastik strijeljan u Sarajevu 14. XII. 1969. (života 20 g. - 3 g. u SJ) te nestali u doba Drugoga svjetskog rata, č. braća: Alojzije SAJE, Josip BRIC, Matija SAJOVIC.

P. Vladimir Horvat, SJ

HRVATSKI ISUSOVCI PJESNICI I LIKOVNI UMJETNICI

Želim prikazati hrvatske isusovce nove družbe koji su uglavnom radili u 20. stoljeću, a koji su uz svoje redovito pastoralno ili profesorsko djelovanje bili ujedno umjetnici riječi i pera te kista ili dljeteta.

Pjesnici su: p. Milan Pavelić (1878.-1939.), p. Petar Perica (1881.-1944.), p. Stjepan Šimeta (1910.-1988.), p. Mijo Škvorc (1919.-1989.) i p. Rudolf Koprek (1938.-2007). Likovni su umjetnici: č. br. Antun Crvarić (1899.-1987.) p. Marijan Gajšak (1944.-1993.).

U članku "Galaunerovih 10" već su obrađeni i uvršteni pjesnici Milan Pavelić, Petar Perica i Mijo Škvorc i samo zato su izostavljeni iz ovog članka. Također sam od likovnih umjetnika obradio samo one koji su se preselili u vječnost.

Hrvatski isusovci pjesnici

P. Stjepan Šimeta rođen je 4. srpnja 1910. u Pitomači, gdje je završio osnovno školovanje. Godine 1924. upisao se u Zagrebu u Donjogradsku klasičnu gimnaziju. Nakon dvije godine prešao je u Travnik i tamo nastao gimnaziju do mature. Tada je odlučio postati isusovac i stupio je u dvogodišnji isusovački novicijat. Poslije novicijata poglavari su ga poslali u Pullach kraj Münchena, gdje je tri godine studirao filozofiju. Potom su ga poglavari poslali u Zagreb, gdje je studirao klasičnu filologiju (grčki i latinski jezik). Nekoliko je godina bio profesor i tek tada pošao na teologiju u Zagrebu. Zaređen je za svećenika i mla-

du je misu služio 1947. godine. Od 1949 do 1968. predavao je klasične jezike latinski i grčki u dječjačkom sjemeništu na Šalati. Zatim je poslan u Đakovo, gdje je bio duhovnik studentima bogoslovije, a u tamošnjoj gimnaziji predavao latinski i grčki jezik. Šimeta je u Đakovu objavio 1972. jedinu svoju zbirku pjesama *Plamenovi srca*. Ispod naslova kao moto napisao je nepotpisani dvostih: "... kada duša pjeva, kad u plaču grca, biju iz nje, bukete plamenovi srca...". Srećom, znanstvena knjižnica Juraj Habelić posudila nam je primjerak Šimetine knjige koja je "iz ostavštine msgr. Škvorca SI". P. Škvorc je ispod citiranog dvostiha stavio svoje ime "O. Mijo Škvorc". Time je jasno naznačio da je on autor citiranog dvostiha. Moramo spomenuti još da je korice za Šimetinu zbirku *Plamenovi srca* izradila njegova rođena sestra milosrdnica časna Berhmana Ana Šimeta, akademska slikarica. Zbirka se sastoji od pet poglavlja: *S mamom, japicom, Jelkom; Okrijepi, brate, dušu i tijelo; Akordi Kristovih svećenika; Što se ljudi dobrom svecu čude; Isuse, po Mariji svetu milost nam daj*. Na kraju spomenimo da je zbirka tiskana u formatu male osmine i da ima samo 84 stranice, ali je Šimeta na njima objavio divne plovde svojega uma i srca.

P. Rudolf Koprek rođen je u Seketinu nadomak Varaždina 1. siječnja 1938. godine. Odlučio je postati isusovac, pa je 1956. stupio u isusovački dvogodišnji novicijat. Zatim je studirao filozofiju i teologiju na Jordanovcu,

a za svećenika je zaređen 1970. godine. Iste je godine postao urednik časopisa *Obnovljeni život*. Ujedno je postavio temelje modernoj izdavačkoj djelatnosti hrvatskih isusovaca, kako o njemu piše p. Šestak kao urednik Koprckove zbirke pjesama *Čekam te na obali Vuzmenog jutra* (2008.). Bio je osebujni pastoralni djelatnik koji je ostavio dubok trag u Župi Presvetog Srca Isusova u Zagrebu u Palmotićevoj ulici, gdje je kao župnik djelovao od 1986. do 1999. godine. Zatim je djelovao kao župnik u Splitu u Župi Presvetog Srca Isusova na Visokoj do 2004. godine. Tad je postao pomoćnik u Župi Presvetog Srca Marijina na Jordanovcu sve do smrti 25. rujna 2007. godine. Poslije Rudijeve smrti u njegovoj sobi pronađena je zbirka stihova i proze. P. Ivan Šestak priredio ih je za tisak i objavio 2008. godine. Čitanjem tekstova otkrivamo da p. Rudi, premda je rođeni kajkavac, unosi u svoje pjesme štokavske elemente, a kad je bio u Dalmaciji i čakavske elemente. Urednik je na kraju knjige dodao studiju Vladimira Lončarevića naslovljenu *Pisac dobra*. Zatim je dodao svoj govor na grobu p. Koprcka, kao i propovijed na misi zadušnici *Skica za duhovni portret*. Na kraju knjige nalaze se četiri Rudijeve pjesme koje je uglazbila poznata glazbenica Nikolina Pinko.

Hrvatski isusovci slikari i kipari

Časni brat Antun Crvarić rođen je 14. siječnja 1899. u Božavi na Dugom otoku od oca ribara i majke kućanice u obitelji s četvero djece. U rodnom mjestu završio je pučku školu. Dobro je učio i posebno je volio crtanje. Želio je nastaviti školovanje, ali obiteljski prihodi to nisu dopuštali. Stoga je ostao kod kuće i pomagao ocu. Osjetio je da ga Crkva privlači i u njemu se javila želja za duhovnim zvanjem,

ali se otac tomu protivio. Najbliža redovnička zajednica bili su franjevci u Zadru i jednoga dana on je krišom napustio Božavu i otišao u Zadar, gdje je kod franjevaca zamolio da ga prime za brata redovnika. Život kod franjevaca nije mu se baš svidio, pa je tražio drugo rješenje. Iz životopisa sv. Stanislava Kostke doznao je za isusovce. Odlučio je poći k isusovcima i poslao je molbu da ga prime za časnog brata. Godine 1919. dobio je pozitivan odgovor da je primljen za aspiranta Družbe Isusove. Provedena je egzaminacija (ispit zvanja) u prisutnosti četiriju patara i poslan je u novicijatu u Ljubljani 16. rujna 1920. godine. Na kraju dvogodišnjeg novicijata 17. rujna 1922. položio je prve redovničke zavjete. Poglavari su ga slali u različita mjesta i dobivao je razna zaduženja, a najčešće je bio sakristan. Imao je talent za slikanje, pa je sve slobodno vrijeme upotrebljavao za to. Ujesen 1929. poslan je u Rim, gdje je dobro naučio talijanski i slušao privatne poduke iz klasičnog slikarstva, a iz Rima se vratio 1936. godine. Njegova umjetnička sklonost nalazila je najviše afirmacije u sakristanskoj službi: trebalo je što ljepše okтити oltar, a u božićno vrijeme uvijek bi napravio krasne jaslice.

Najčešći motivi na njegovim slikama su obale Jadranskog mora i Biblija. Omiljena mu je tema bila zalazak sunca na moru i mrtva

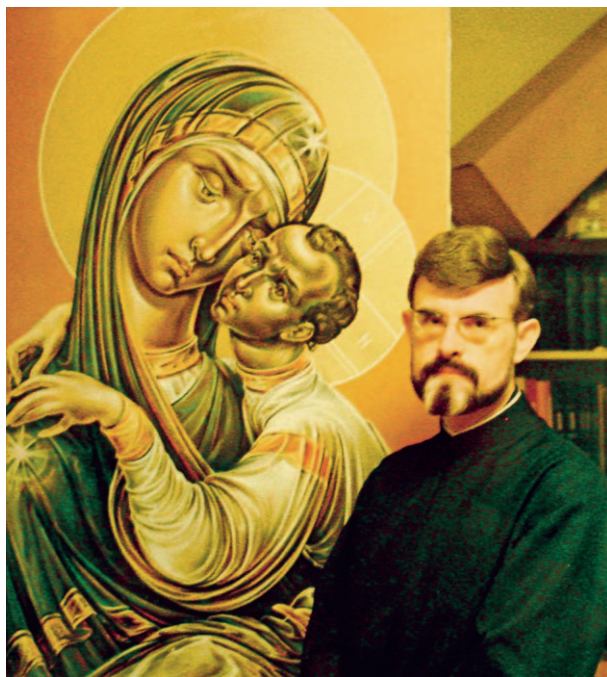
priroda. Izradio je mnoge antependije za oltare i misnice. Izrađivao je dekorativne vaze i brojne božićne jaslice. U crkvi sv. Ignacija u Dubrovniku izradio je portal u unutrašnjem dijelu crkve. U Dubrovniku je naslikao sliku *Bonaca na moru* na kojoj prikazuje svoju rodnju Božavu s barkom svojega oca, a posebno je uspjela slika *Otok Gospe od Milosti u Boki kotorskoj*. Svaka kuća u kojoj je živio i djelovao čuva pokoju njegovu sliku.

P. Marijan Gajšak rođen je 18. kolovoza 1944. u Klanječkom Dolu kao treće dijete Antuna i Marije r. Hrbud. Kod Marijana Grajšaka sklonost umjetničkomu izražavanju pojavila se vrlo rano. Najprije su to bili crteži prirode koja ga je okruživala. Kad je kao ministrant, osim službenog ministriranja u crkvi, htio kod kuće sam „služiti misu“, želio si je prirediti hostiju kakvu upotrebljava svećenik. Našao je negdje komad mramora i uspio dječjom rukom u tvrdi mramor ugravirati okruglu hostiju sa zrakama i s troslovom koji se obično čita IHS, a to je zapravo skraćeno grčko ime Isus. Njegova mi je sestra Verica pripovijedala kako je on sebi pekao hostije. Priredio

si je brašno s vodom tako da ga je razmutio i to stavio na svoj kalup odozgo. Zatim je užario glačalo i pritisnuo to tijesto i hostija je bila ispečena. Taj njegov kalup izrađen u mramoru sačuvan je, i jasno dokazuje njegovu umjetničku vještinu. Časni brat Zdenko Vidović napravio je odljev toga kalupa i čuva ga s drugim Gajšakovim umjetninama u svojem ateljeu, a original sam ja vratio sestri Verici. Gajšak je osim toga volio raditi figure za jaslice. Kad je bio u sjemeništu na Šalati, mnogi su ga kolege molili da im napravi figure za jaslice, što je on rado činio. Dok su pod odmorom drugi igrali loptom, on se odmarao praveći u radionici figurice. Dok je bio u novicijatu, naslikao je malog Isusa na zastoru koji je obješen ispred tabernakula. Taj je zastor još uvijek sačuvan na Fratrovcu, gdje je nekad bio novicijat, i u božićno vrijeme krasi tabernakul u kućnoj kapelici.

On je 30. srpnja 1961. započeo dvogodišnji novicijat Družbe Isusove u Zagrebu. Godine 1963. započeo je trogodišnji studij filozofije. Od 1966. do 1969. radio je na kapeli u sjemeništu na Fratrovcu. Godine 1969. započeo je četverogodišnji studij teologije na Filozofsko-teološkom institutu Družbe Isusove u Zagrebu te je 24. lipnja 1973. zaređen za svećenika, a mladu misu slavio je 26. lipnja u crkvi Navještenja Blažene Djevice Marije u Klanjcu. Kao mladomisnik poslan je u Rim na studij istočnoga bogoslovlja na Orijentalnom institutu Sveučilišta Gregoriana te je 1975. postigao licencijat, a 1976. odobrenje za služenje mise po bizantsko-slaven-skom obredu.

Kad je 1966. završio studij filozofije, poglavari su odlučili na Fratrovcu sagraditi novo sjemenište, koje na prvom katu ima lijep prostor za kapelicu. Gajšaka su zamolili da umjetnički osmisli kapelicu. Premda je još bio umjetnik

samouk, Gajšak je dao vrlo lijep prijedlog da se kapelica napravi tako da oltar bude u uglu dijametralno suprotnom od ulaznih vratiju. U glini je izradio velik kip Srca Isusova, koji u odljevu resi kapelu, a glineni original danas resi isusovačku crkvu Srca Isusova u Rijeci (Zamet). Izradio je također lijep oltar i ambon, koji su ukrašeni reljefima. U gliptoteci je Marijan naučio proces kako se od glinenog kipa napravi najprije gipsani odljev po kojem se potom lijeva konačna verzija. Na ulazu u fratrovačko sjemenište Gajšak je napravio veliki vitraj Gospe s Isusom. Godine 1969. sjemenište s kapelicom bilo je dovršeno, pa je počela prva školska godina s našom gimnazijom. Gajšaka su poglavari poslali prvo u Rim na studij istočne teologije. Godine 1975. u Rimu je nastavio studij kiparstva na Akademiji lijepih umjetnosti u klasi prof. Pericla Fazzinia (1913.-1987.). Kad je završio kiparstvo u Rimu pošao je 1978. u Pariz na specijalizaciju kiparstava na École nationale supérieure des Beaux-arts u Parizu u klasi prof. Michela Charpentiera (*Composition, Espace, Volume*). Ujedno je surađivao s Hrvatskom katoličkom misijom u njezinu pastoralnom, školskom i kulturnom djelovanju. Kad se vratio iz Pariza u Zagreb, svoj život posvetio je pastoralnoj djelatnosti i umjetnosti te predavao na Filozofsko-teološkom institutu Družbe Isusove kolegij *Umjetnost u službi sakralnoga*. Godine 1987. primljen je u članstvo Hrvatskog društva likovnih umjetnika, a 1992. postao je član Časnog suda Hrvatskog društva likovnih umjetnika.

Mnoge su ga časne sestre cijenile i molile da im daje duhovne vježbe, što je on rado činio, ali mu je to odnosilo puno vremena. Marijan je imao krasan tenorski glas, a budući da je završio istočno bogosovlje, pridružio se muškomu zboru župe sv. Ćirila i Metoda u Zagrebu. S tim je zborom nastupio četrdesetak puta na raznim mjestima pjevajući liturgiju sv. Ivana Zlatoustog. Ujedno je s tim zborom sudjelovao na snimanju liturgije sv. Ivana Zlatoustog. Vjekoslav Huzjak objavio je 1997.

u časopisu *Obnovljeni život* studiju *Teološka vizija umjetnosti isusovca Marijana Gajšaka*. Godine 2007. na Jordanovcu u Zagrebu održan je znanstveni skup *Teorija i praksa sakralne umjetnosti Marijana Gajšaka*, na kojem je bilo petnaestak vrijednih izlaganja, a 2009. je objavljen i zbornik radova.

Na kraju moramo dati pregled najvažnijih Gajšakovih umjetničkih djela. Gajšakova umjetnost izražena je u slikarstvu i vitrajima te kiparstvu. Gajšakovo slikarstvo obilježeno je religioznom tematikom, a stvarao je u ulju, temperi, tušu i akvarelu. Najvažnija slikarska djela su mu *Krist Pantokrator – Svevladar* (1971.), *Sučuti puna – Bogorodica s djetetom Isusom* (1980. – 1990.) i *Uskrsnuće* (1991.). Portrete Isusa i Gospe radio je u istočnjačkom stilu. U Gajšakov opus spadaju i vitraji, a sačuvani su i predlošci za vitraje u obliku skica i slika. Četiri su vitraja na Fratrovcu 38 u Zagrebu iz 1970. godine: dva u kapeli, veliki vitraj u predvorju u vitraj križa koji se, kad je svjetlo upaljeno, vidi na drugom brežuljku kod kazališta Žar ptica. Zatim postoje vitraji u mostarskoj katedrali, koji su za vrijeme rata bili oštećeni, ali su popravljani. U kapeli na Otoku Gospe od Milosti u Boki kotorskoj nalazi se vitraj *Pozdrav suncu* povrh kora na zapadu crkve, na istočnoj strani crkve povrh oltara je vitraj *Duha Svetoga*, a na južnom zidu kapele još su dva prozorska vitraja. U kapeli na Drenovi (kraj Rijeke) u Samostanu Sestara Presvetog Srca Isusova nalazi se vitraj *Anđeo koji navješta*, povrh njega je *Duh Sveti*, a na oltaru *Gospa s Isusom* (1986.). U njegovu rodnom Klanjcu 2014. na 70. obljetnicu rođenja priređena je izložba *Marijan Gajšak: Povratak u Klanječki Dol*, na kojoj je izloženo 67 umjetnina. U prigodnom katalogu uvodni tekst napisala je povjesničarka umjetnosti Snježana Pintarić, a ujedno je tom zgodom uređeno i raspelo povrh Klanjca na odmorištu glavnoga puta.

Ozbiljno se razmišlja o tom da se Gajšakova kapela pretvori u muzej hrvatskih isusovačkih umjetnika.

Tonči Trstenjak, SJ

POLA STOLJEĆA VIS-a KRISTOFORI

■ Vis "Kristofori" 1969. g. S lijeva na desno: Mihael Szentmartoni, Tonči Trstenjak, bubnjevi, Alojzije Asić i Julije Rogina

Uvodne napomene

Tradicionalna francuska šansona pedesetih i šezdesetih godina dvadesetoga stoljeća dobiva snažnu socijalnu notu preobraženu u glazbeni izričaj nadahnutih pjesnika, skladatelja i izvrsnih izvođača, koji su često i pisci vlastitih tekstova. Osobitu je važnost zadobila procvatom industrije vinilnih ploča te rastom utjecaja radiodifuzije. U nas će pod njezinim utjecajem nastati *Zagrebačka škola šansone* s Arsenom Dedićem kao najistaknutijim predstavnikom.

U tim, kasnim pedesetim i šezdesetim godinama na francuskom se području pojavljuje šansona s religioznim nadahnućem. Svjetsku su slavu dosegнули isusovac o. Aime Duval (1918. – 1984.) i belgijska redovnica *Soeur Sourire - Sestra Smiješak* (Jeanine Deck-

ers, 1933. – 1985.). Na engleskom području općenito je poznat baptistički pop-pjevač Cliff Richard (r. 1940. g.) zapamćen kod publike po genijalnoj *Congratulations*.

U predgovoru pjesmarice *Novi dani* o. Mijo Škvorc, kasniji biskup, oduševljen je šansonom dok piše: *Šansona je vječna pratnja čovjekova neumornog srca. (...) Ona govori o čovjeku prije svega i o njemu samomu. Otkriva nam bol i nadu, radost i ljubav. Ova današnje, prema iskazu krivičara Barjona, ne želi pokretati mase u maršu. Ona se šulja, nekad intimnije se želi zavući dublje u dušu. Ako je ondje sve prazno i mračno, jecat će. (...) Ako je duh kupan svjetlom i šansona blista u zlatu i ognju. Znamo da i Braseens, nevjernik, poseže za potrebnim temama o ljubavi smrti i Bogu. Ako u čovjeku prebiva Prisutnost i Vječna zbilja, nje-*

gova će šansona u ritmu Duvala i Clifforda javljati Radosnu vijest.

Nekako usporedo s rastom popularnosti šansone, u Velikoj se Britaniji šezdesetih godina 20. st. razvija tzv. *beat*-glazba kao podvrsta *rock* i *pop*-glazbe koja će uskoro zadobiti globalni karakter. Mješavina je to tada postojećih glazbenih stilova: *rock and rolla*, *doo wopa*, *skiffla* i *rhythm and bluesa*. Ta je glazba šezdesetih godina imala i u nas veliki utjecaj uz svoje lokalne posebnosti. *Beat* sastavi uobičajeno su imali 3 električne gitare (solo, ritam i bas) i set bubnjeva s bubnjarem. Dakle, 4 člana u sastavu. Pjevalo se solo i višeglasno ili u kombinaciji, uz napomenu da bi prateći vokali često digli glas za tercu. Skladbe su bile jednostavne, pjevne, s malo akorda i s naglašenim ritmom udara bas-gitare i bas-bubnja.

U to doba i na našem području nastaju glazbeni sastavi s predznakom *VIS* – vokalno-instrumentalni sastav. Oni slijede tadašnja svjetska glazbena kretanja i na užas komunističkih vlastodržaca, s tom *pokvarenom imperijalističkom glazbom* imaju snažan utjecaj na mladež. U početku im se čak izričito zabranjivalo snimanje i izdavanje ploča, odnosno nosača zvuka.

U duhu onoga vremena treba razumjeti nastajanje *VIS*-ova šezdesetih godina 20. st. i u okrilju crkvenih institucija. Crkvene su vlasti uglavnom blagonaklono gledale na njih i podržavale ih. Smatralo se da je to osuvremenjeni način evangelizacije mladeži.

U okviru zagrebačke bogoslovije 1966. nastaje *VIS Žeteoci* sastavljen od studenata bogoslovije. To će biti prvi *VIS* koji je uspješno popularizirao strani i domaći duhovni *rock* i tom stilu prilagođenu šansonu, *negro song* i latinoamerički *tradicional*. *Žeteoci* uskoro postaju vrlo popularni te sviraju na koncertima priređivanima uglavnom u crkvenim prostorima u domovini i po hrvatskim katoličkim misijama diljem Europe. Zahvaljujući određenom duhu liberalizacije socijalističkog režima uspijevaju 1969. u studijima *Jugotona*, pod umjetničkim vodstvom Pere Gotovca snimiti LP *To nije tajna*. Riječ je o obradama u kojima nalazimo čak tri šansone francuskog isusovca Aimea Duvala. Taj će album doživjeti veliki uspjeh kod ondašnje publike s čak 5 izdanja u *Jugotonu*.

Počeci 1968. u bosanskim planinama

Kao izravni svjedok i protagonist onoga što pišem od sada ću biti osoban. Isusovci su u ono vrijeme imali svoju bogosloviju (skolastikat) u Kolegiju Družbe Isusove na Jordanovcu u Zagrebu. Bio je tamo i Filozofsko-teološki institut DI (FTI) na kojemu smo studirali. U *Kućnom dnevniku* Kolegija za 1. srpnja 1968. piše da su započeli praznici i da je dio isusovačkih skolastika poslan na odmor u Opatiju, točnije, na Veprinac, a dio u Borovicu kod Vareša u srednjoj Bosni. Među poslanima u Bosnu bio sam i ja. Sjećam se da smo svi poslani u planine bili pomalo razočarani što nećemo ići na more.

Na više od 1000 m nadmorske visine smjestila se Gornja Borovica s oko 500 stanovnika koji su živjeli od rada u rudniku željeza u Varešu i od stočarstva. Od 1950. g. tamošnju župu Preobraženja Gospodinova vodili su isusovci. Okruženu šumama, livadama i izvorima pitke vode, poglavari su Borovicu smatrali prikladnom za odmor isusovačkih skolastika.

Putovali smo vlakom iz Zagreba u smjeru Sarajeva do Podlugova. Ondje smo pre-

sjedali na lokalni vlak za Vareš. Odande je slijedilo trosatno uspinjanje planinskom stazom kroz guste bukove i grabove šume sve do Gornje Borovice. Na samom vrhu planine, malo iznad samog sela, nalazila se prostrana livada, Požeblje, na čijem je rubu stajala crkva i uz nju župni dvor. Tamo nas je dočekao i ugostio ondašnji župnik o. Mato Rusan (1930. – 2011.).

Relativno prostrana župna kuća pod svoj je krov mogla primiti tek manju skupinu isusovačkih bogoslova. Spavalo se u dvjema ovećim prostorijama, a hrana je bila u skladu s geografskim uvjetima: obilje ovčjeg mlijeka, sira i janjetine. Hodalo se na izlete po okolnim planinama sve do Bobovca, nekadašnjega sjedišta bosanskih kraljeva.

Da bismo kratili vrijeme kojeg je bilo u obilju, mi studenti filozofije: Julije Rogina i Tonči Trstenjak ponijeli smo sa sobom akustične gitare, a Mihael Szentmartoni svoju harmoniku. Uz pratnju tog *ad hoc* sastava veselo su se pjevale – kako to samo mladost zna – uglavnom narodne i nove duhovne pjesme iz tadašnjih naših pjesmarica kućne izrade. Duhovne su se pjesme svidjele župniku o. M. Rusanu, pa nas je zamolio da u borovičkoj crkvi za svoje gostoprince pripremimo koncert duhovnih pjesama iz našeg repertoara. Tako smo nas trojica krenuli s intenzivnijom vježbom i u subotu 20. srpnja za brojne župljane Borovice, nakon večernje mise priredili smo koncert duhovnih pjesama. Pratili smo ih dvjema gitarama i harmonikom. Ja sam po dogovoru na svojoj gitari pratio melodije samo s tri gornje žice, improvizirajući ritam bas-gitare.

Uspjeh je bio iznad našeg očekivanja. To se brzo pročulo pa nas je tada legendarni vareški župnik fra Krešo zamolio da pjevamo na misi đakonskog ređenja za franjevce u Varešu. Misu ređenja te je nedjelje 28. srpnja 1968. u prostranoj i prepunoj vareškoj crkvi sv. Mihovila Arkandela predvodio vrhbosanski nadbiskup mons. Smiljan Čekada. Nas smo trojica na oduševljenje svih, pa i samog nadbiskupa, tom

■ Crkva i župni dvor na Borovici na Božić 1965.

prigodom na koru otpjevali nekoliko duhovnih pjesama iz našeg borovičkog repertoara.

Tog smo se tjedna vratili u Zagreb da 31. srpnja u našem Kolegiju proslavimo blagdan sv. Ignacija. U vrijeme svečanog ručka u istom sastavu održali smo mali koncert za isusovačku zajednicu. Tijekom kolovoza 1968. razišli smo se diljem Europe na učenje stranih jezika. S nekolicinom skolastika bio sam poslan u Pulach kod Münchena na tečaj njemačkog jezika. Nitko od nas tada nije razmišljao o stvaranju nekakvog VIS-a.

Električne gitare

Dok smo se u rujnu 1968. napokon svi vratili u Kolegij, zatekli smo o. Antuna Fostača kao novog provincijala Hrvatske provincije DI. On je potkraj rujna za kućnog ministra i ekonomu u Kolegiju na Jordanovcu postavio o. Stjepana Katulića. Obojica su bila oduševljena našim pjevanjem i zaželjeli da tako nastavimo. U međuvremenu nam se pridružio skolastik Alojzije Asić, koji je pridodao svoj izvrstan tenorski glas.

Provincijalat nam je dao novac za 3 jeftinije električne gitare, od kojih je jedna bila

■ P. Tonči Trstenjak, SJ

bas-gitara. Mihalj Szentmartoni u tom smislu piše: Što se nabavke gitara tiče, sjećam se sljedećih detalja. Pater Fuček i ja smo putovali za München pa sam ja išao u prodavaonicu muzičkih instrumenata i tamo kupio bas-gitaru i solo-gitaru. Sjećam se i toga da je to koštalo 400 njemačkih maraka, što je i za ona vremena bio veliki novac. Stvarno su naši tadašnji poglavari bili skloni našem glazbenom apostolatu: provincijal Fostač i rektor Fuček.

Nabavili smo 2 pojačala za gitare i jedno za mikrofone. Da bismo uštedjeli novac, zvučne stupove za vokale izradio nam je stolar, a u njih smo dali ugraditi prikladne zvučnike kupljene u Trstu. Tamo smo nabavili i 4 mikrofona za vokale s pripadajućim nosačima. Tako opremljeni oduševljeno smo svaki dan satima uvježbavali odabrani repertoar. Bile su to tada popularne šansone isusovca Aimea Duvala, dominikanca Maurice Cocagnac, belgijske redovnice Soeur Sourire, *negro spiritual*, talijanski GEN te nekoliko pjesama

slovenskog isusovca Franca Cerara. Pjesme nam je s francuskog prevodio i prenosio u pjesnički oblik o. Mijo Škvorc, a glazbene su aranžmane napravili Mihael Szentmartoni i Julije Rogina.

Kao što se može zaključiti, u samom početku te „električne faze” nismo imali bubnjeve, a manjak sintisajzera kod nekih aranžmana nadoknađivali smo harmonikom (uz isključene basovima), koju je uz solo-gitaru svirao Mihael Szentmartoni. Julije Rogina je svirao ritam-gitaru, a ja bas-gitaru. Kao vokalni solisti izmjenjivali smo se Alojzije Asić kao tenor i ja kao bariton.

Nova oprema i prvi koncerti

Nastupni koncert pred publikom dogodio nam se u improviziranoj dvorani na Jordanovcu, 20. listopada 1968. na Misijsku nedjelju. Kroničar će u *Kućni dnevnik* sumarno zapisati ovako: *Vrlo uspješni pjevačko-instrumentalni sastav – nastup s električnim gitarama ff.: Trstenjak, Rogina Julije, Szentmartoni, Asić (pjeva). Gost o. Provincijal.*

I tako smo krenuli u javnost. U istom sastavu i s istom opremom, sada prvi put i službeno kao VIS *Kristofori*, nastupili smo s cjelovečernjim programom u vrijeme pučkih misija na 4. nedjelju došašća, 22. prosinca 1968. u župnoj crkvi u Valpovu. Konferansu je vodio o. Stjepan Katulić. Ne sjećam se kako smo došli do imena *Kristofori – Kristonositeљи*, ali znam da nam se ono činilo vrlo prikladnim za naše poslanje.

Uskoro smo svirali mladima 31. prosinca 1968. na dočeku Nove godine u dvorani uz baziliku Srca Isusova u Palmotićevoj. Kroničar piše da smo se u Kolegij na Jordanovac vratili oko pola jedan u noći.

U nedjelju 5. siječnja 1969. o. Ivan Fuček postao je rektor Kolegija na Jordanovcu. Bio je sklon *Kristoforima* i to je znatno utjecalo na naš razvoj. Na spomendan sv. Antuna Pustinjaka, 17. siječnja, svoj je imendan slavio provincijal o. Antun Fostač. U Kolegiju je u toj prigodi priređena svečana večera na ko-

■ Koncert na Mariji Bistrici 1979.

joj je svirao *VIS Kristofori*. Na večeri je bio sam o. Provincijal, a kao gosti o. Andrija Glavaš, superior u Beogradu, i o. Stipo Zec, tadašnji superior u Sarajevu. Budući da smo tom prilikom skupljali novac za bubnjeve, o. Glavaš nam je darovao 300 US dolara. Ubrzo nakon toga kupili smo bubnjeve talijanske tvrtke *Amati* i bijelu električnu gitaru vrhunske izrade, tvrtke *Fender*. Zvali smo je *fenderica*. Uskoro je stigao i sintesajzer pa smo morali preraspodijeliti uloge: Mihalj Szentmartoni je preuzeo *fendericu* i sintesajzer, Julije Rogina je ostao na ritam-gitari, Alojzije Asić je od mene preuzeo bas gitaru, a ja sam sjeo za bubnjeve. To je sada bila sasvim druga priča s potpuno novim zvučnim mogućnostima.

Tako opremljeni imali smo prvi nastup u blagovaonici Kolegija 6. veljače 1969. pred splitsko-makarskim nadbiskupom Franom Franićem i delegacijom Makedonske pravoslavne Crkve, koja je bila naš gost na putu u

Rim, a pratio ju je o. Drago Hartli, tadašnji župnik u Skoplju.

U nedjelju 13. travnja 1969. održali smo na Jordanovcu koncert za naše župljane a kroničar je zabilježio da je u dvorani bilo *previše publike*.

Pomalo se pročulo o nama pa smo bili pozvani 22. travnja održati cjelovečernji koncert u prigodi 250. godišnjice mučeničke smrti bl. Marka Križevčanina (1619. – 1969.) u istoimenoj zagrebačkoj župi koja je imala veliku dvoranu u kripti crkve. Bio je to koncert na kojem su u prepunoj dvorani kao gosti također prisustvovali: isusovački provincijal o. Antun Fostač, slavenski isusovački asistent iz Rima o. Anton Mruk i o. Ivan Fuček, naš tadašnji rektor. Publika je bila oduševljena, a i naši poglavari, pa nam je to od tada bio snažan vjetar u leđa.

Već sljedeće nedjelje, 27. travnja, u kasno popodne, imali smo uspješan koncert na otvorenom prostoru ispred improvizirane župne crkve u zagrebačkom predgrađu Španskom.

Već toga istog tjedna instrumente i opremu strpali smo u novi Volkswagenov kombi i s našim konferansijerom o. Mijom Škvorcom otputovali smo u Beograd. Uoči *praznika* rada 1. svibnja navečer, opremljeni snažnim reflektorima domaće izrade, izveli smo cjelovečernji koncert na velikom prostoru iza crkve Gospe od Tekija na samoj obali Dunava. Koncert je dakako konferansom vodio o. Mijo Škvorc, tada znameniti propovjednik.

Oduševljenje velikoga mnoštva hodočasnika bilo je toliko da smo bili nekoliko puta pozivani na *bis*. Tog se koncerta sjećam i po jednom bizarnom detalju: naime, rojevi komaraca privučeni svjetlom upadali su nam u reflektore pa smo ih ispržene vrućim žaruljama od 500 W nekoliko puta poput pijeska morali sipati van.

Kako smo bili smješteni u isusovačkoj kući u središtu Beograda, za mnoštvo naših vjernika održali smo koncert u dvorištu ispred crkve sv. Petra.

U Bačkom Monostru u Vojvodini održali smo koncert za pučkih misija 11. svibnja, a 17. svibnja u Mariji Bistrici na hodočašću invalida.

Uzlet VIS-a Kristofori

Kako smo mi uz *Žeteoce* tada bili jedini *beat*-sastav koji je isključivo gajio suvremenu duhovnu glazbu raznih stilova, uskoro smo se pročuli. Bili smo mnogo drukčiji od *Žetelaca*, slabiji po tehničkoj opremljenosti, ali vrlo različiti po stilu sviranja. Vokali su nam imali snagu i sigurnost, unosili su u glas svoju osobnost te naglašenu dramsku razigranost. Inzistirali smo na življem i energičnijem ritmu, s obiljem zvučnih efekata, a manje lirske profinjenosti, što je bila odlika *Žetelaca*. Jednostavno, mi smo bili dobro uigrani i razigrani sastav koji je upravo tim obilježjima osvajao mladu publiku.

Dogodilo se da je komunistički režim zbog nekog razloga zabranio već rasprodani koncert *Žetelaca* u subotu 31. svibnja 1969. u zagrebačkoj dvorani „Iskra” u Teslinoj ulici. Da ne bi imao problema s publikom, organizator je zamolio nas da uskočimo umjesto *Žetelaca* i održimo koncert, ali dakako, ne u dvorani „Iskra” nego u dvorani bl. Marka Križevčanina na Trešnjevci. Naši su poglavari na to pristali, a publika je bila informirana o promjeni mjesta koncerta.

Budući da sam morao pripremati završni ispit na Filozofskom institutu, radi mira sam se preselio u isusovačku kuću na vrhu Sljemena. Toga subotnjeg jutra iznenađeno su autom stigli po mene moleći me da se hitno vratim u Kolegij zbog večerašnjeg koncerta. Kako zbog ispita nismo tih dana vježbali, svi smo bili pod određenim šokom. Čim smo se toga prijepodneva okupili na

Jordanovcu, krenuli smo u intenzivnu vježbu cjelovečernjeg repertoara.

Kasno popodne namjestili smo tehniku, a nama i o. Miji Škvorcu koji je trebao voditi konferansu, bilo je najstrože zabranjeno da bilo što govorimo o zabrani *Žeteocima*, nego da jednostavno održimo koncert. Bila su to, nažalost, takva vremena.

Dok se dvorana punila, neki su primijetili da na već postavljenim bubnjevima na pozornici piše *VIS Kristofori*. Kad smo izašli na pozornicu i smjestili se za instrumentea čuo se tek pokoji pljesak. Na pozornici se pojavio nekakav nepoznati bend izvođač, umjesto očekivanih *Žetelaca*! Prijevara? Započeli smo s našom himnom koju su spjevali i skladali Alojzije Asić i Julije Rogina: *Preko strmih gora, sve do plavog mora neka jeknu pjesme radosti: Nek' se čuje, nek' se ori: mi smo Božji Kristofori! Htjeli bismo bit junaci, puni Božje ljubavi; svakom bismo htjeli dati prave Božje radosti.*

Tajac. Mlaki pljesak. O. Mijo Škvorc nastavlja s konferansom bez ikakva tumačenja o čemu je riječ. Kost mu je u grlu. Prije nekoliko godina vratio se iz zatvora u Staroj Gradiški i nije ga baš resila smjelost. Onda smo krenuli dalje. Kao da nas se reakcija publike ne tiče. Ali i u našim se srcima smjestila tjeskoba. Bogu hvala! Mi smo jedini u dvorani zna-

- 3 -

Kristofori

Alojzije-Julije

Refrain

Preko strmih gora, sve do plavog mora neka jeknu pjesme ra-
do - sti! Nek se ču - je, nek se o - ri: mi smo Do - žji

Strofa

Kristofo-ri!
1. Htjeli bismo bit juna-ci, puni Dožje
2. Svoj smo život Bogu dali, samo Njemu

lju-ba - vi; svakom bismo htjeli dati prave Božje ra - do - sti!
slu-ži - mo; Svakom bratu, svakoj sestri samo sreću že - li - mo!

li da moramo izdržati do kraja. Izdržat ćemo. Malo-pomalo, od pjesme do pjesme pojačavao se intenzitet pljeska. Na kraju ovacije. Traži se *bis*. Ljudi se dižu i oduševljeno viču: „Bravo!” Od tog smo događaja postali poznati i široj publici u Zagrebu.

Nakon toga su se tijekom lipnja, srpnja i kolovoza 1969. redali koncerti: dvorište bazilike Srca Isusova na blagdan Srca Isusova 15. lipnja, na mladoj misi o. Dragutina Rogine u Margečanu, tijekom ljeta u mojemu rodnom mjestu Kotoribi, u Pitomači, Opatiji, Novom Sadu ... Teško ih je sve nabrojiti.

Pjesmarica „Novi dani”

Kako smo se financirali? Organizatori su nam plaćali sve troškove i brinuli se oko našeg zbrinjavanja. *Ne samo da smo uspjeli financirati sebe, nego smo znali donositi i kući nešto novca, a nerijetko puno materijalnih dobara, živčnih namirnica, osobito iz Slavonije – piše Mihalj Szentmartoni.*

Vozili smo se kombijem Kolegija, a s nama je uvijek bio ili o. Mijo Škvorc ili o. Stjepan Katulić kao konferansijeri. Početkom

1969. g. ciklostilom Kolegija izdali smo pjesmaricu *Novi dani*, s notama, tekstom i akordima za gitaru s cijelim našim repertoarom od 20 pjesama. Osobno sam crtao naslovnu stranicu i vinjete unutar pjesmarice. Pjesmarica je doživjela nekoliko izdanja, jer se dobro prodavala na koncertima i s našim autogramima. U predgovoru, čiji sam dio citirao na početku ovog članka o. Mijo Škvorc među ostalim je napisao: *Ako pokoje mlado srce u taktu i zvuku ovih napjeva pronađe nadahnuće, da sebe bolje upozna, a Boga više zavoli, onda su sve ove pjesme pravi životni dar. Nešto poput modernog psalma i suvremenog himna.*

Dramatično u Domu željezničara u Varaždinu

Bila mi je potajna želja organizirati koncert *Kristofora* u Varaždinu, gdje su živjeli moji roditelji i sestra s obitelji. U gradu je u ono vrijeme sagrađena velika nova dvorana Doma željezničara. Osoba odgovorna za tu dvoranu bio je naš kućni prijatelj Rudi Posavec. Kada sam mu izrazio želju da bih u toj dvorani dvorani rado priredio koncert, nije

imao ništa protiv. Dapače, veselio se. Samo me zamolio da od milicije i nadležnih tijela pribavim sve potrebne dozvole za javni nastup. Olakotna okolnost bilo je to što je tadašnja tajnica Narodne milicije u Varaždinu bila Milica Trstenjak, dobra prijateljica moje sestre. Ona me upozorila na propis da za takav javni nastup prije svega treba odobrenje sekretara socijalističke omladine grada Varaždina druga Igora Posavca. Sudbina je htjela da je mladi drug gajio velike simpatije prema mojoj nećakinji Vesni. I tako smo jednog prijepodneva početkom srpnja Vesna i ja otišli u ured druga Igora, sekretara omladine, koji nas je rado primio i počastio kavom. Zamolio sam ga da mi napiše odobrenje za koncert VIS-a *Kristofori* u Domu željezničara. On je to odmah i učinio pa sam ja njegovo odobrenje odnio ravno Milici Trstenjak u miliciju, a ona mi je na temelju toga napisala i potvrdila potpisom i žigom odobrenje narodne milicije. S tim odobrenjem sam još istog dana sklopio ugovor direktorom Rudijem Posavcem o najmu dvorane za koncerte 12. i 13. srpnja 1969.

Sitotiskom sam dao tiskati velike plakate i manje letke, osobno njima oblijepio grad i obavijestio sve župe po Varaždinu i okolici. Primjetio sam s vremenom da netko skida plakate po gradu pa sam ih ustrajno ponovno lijepio. Ostali su netaknuti samo oni po crkvama i na našoj kući.

Budući da je Varaždin grad glazbe, a koncerti *beat* i *rock* grupa u onim su vremenima bili prava rijetkost, oba su koncerta bila unaprijed rasprodana. Zapravo, velik dio publike nije imao pojma da su *Kristofori* zapravo isusovački bogoslovi. Ništa u tom smislu nije slutio ni predsjednik socijalističke omladine drug Igor, jer su se ondašnji sastavi nazivali imenima kao VIS *Crveni vragovi*, VIS *Anđeli svjetla* i sl.

Kada smo se mi, kao i uvijek, te subotnje večeri 12. srpnja pojavili na pozornici u crnim isusovačkim talarima, u dijelu publike nastalo je oduševljenje, a u dijelu zbuđenost. Jasno, kako i spada, u prvim su redovima sjedili

mnogi tada ugledni i poznati ljudi grada koji su mene poznavali.

Najavio nas je i predstavio o. Mijo Škvorc, koji će voditi konferansu tijekom obaju koncerata. Svirali smo i pjevali s posebnim nadahnućem pa smo na kraju koncerta ispraćeni ovacijama.

Sutradan 13. srpnja partijski su drugovi shvatili svoju pogrešku pa je nastala uzbuna u redovima Saveza komunista i socijalističke omladine. Kako je bila nedjelja pa se drugovi očito nisu uspjeli sastati i dogovoriti o daljnjem postupku, netko je odlučio u Dvoranu željezničara poslati 3 milicajca koji su nam u vrijeme stanke u sredini koncerta upali u sobu za odmor. Onako umorni svi smo ostali u šoku. Dakako, znali su da sam ja odgovoran za organizaciju. Legitimirali su me i tražili su da im pokažem papire za održavanje koncerta. Pomno su ih pregledavali, a kad su shvatili da je sve uredno odobreno, potpisano i ovjereno pečatima nadležnih „organa”, udaljili su se i pustili da koncert privedemo kraju.

Ja sam u nastavku koncerta u jednome trenutku u stanju šoka potpuno ostao bez glasa za vrijeme izvedbe pjesme *Mrtvi siromah* Aimea Duvala. Digao sam se od bubnjeva i usred pjesme napustio pozornicu. U dvorani je nastao žamor pa utiha. Konferansijer o. Mijo Škvorc bio je toliko zbuđen da je i on zašutio, ne znajući što će se dalje događati. Bez mene se koncert ne bi mogao nastaviti, jer sam bio i bubnjar i važan vokal. Trebalo mi je nekoliko minuta da se smirim, popio sam čašu vode i vratio se na pozornicu uz pljesak publike. Ponovno smo otpjevali *Mrtvog siromaha* koji je bio naša jaka točka na svim koncertima. *Uz bis* i ovacije publike, kasno navečer koncert smo sretno priveli kraju.

Drugi dan u ponedjeljak po kuriru iz milicije bio sam pozvan u milicijsku stanicu (n. b. tako se to onda zvalo) u Varaždin. Na teret su mi stavljali plakate po cijelom gradu i zaprijetili velikom globom po svakom plakatu, jer da su bili postavljeni bez dozvole. Odgovorio sam im da plakata nema i da ću rado pla-

titi svaki koji nađemo da još stoji. Kako su oni sve plakate revno poskidali, shvatili su svoju pogrešku i pustili me na miru. Poslije sam doznao da je sekretar socijalističke omladine drug Igor Posavec smijenjen s funkcije, a da je Savez komunista imao burne rasprave zbog koncerata *Kristofora*

Prvi korak po mjesecu u Gunji

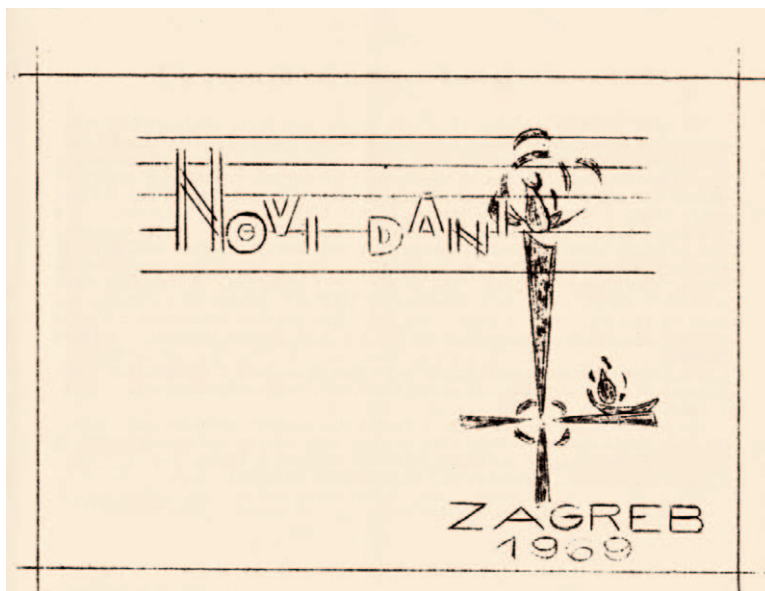
Potraj srpnja 1969. *Kristofori* su krenuli na turneju u Županju i u župe županijskog dekanata. Pratio nas je o. Stjepan Katulić. Nastupali smo na trgovima ispred župnih crkava, a kao pozornica poslužile bi nam dvije spojene traktorske prikolice. Na jednu bismo montirali pojačala i bubnjeve, a na drugu ostale instrumente i zvučnike.

Nakon koncerata u Županji, Posavskim Podgajcima i Rajevu Selu, u nedjelju 20. srpnja stigli smo u Gunju, mjesto s oko 5000 stanovnika uz rijeku Savu. Iako je župa imala oko 3000 katolika (ostali su bili muslimani) župna crkva sv. Jakova bila je relativno mala. Na njezinoj desnoj strani prostirao se kao veliki trg. Koncert je trebao biti u kasno popodne. Organizirali su ga župni vijećnici u dogovoru sa župnikom.

Čim smo u to nedjeljno popodne 20. srpnja stigli u Gunju, otišli smo u župni dvor, prostranu prizemnu zgradu smještenu iza crkve, da pozdravimo župnika. Primio nas je veoma srdačno. Bio je to stariji gospodin u vidno alkoholiziranu stanju. Dakako, ponudio nas je pićem. Na naše veliko čuđenje i usprkos protivljenju župnog vijećnika koji nas je pratio, pokazao nam je oveću sobu s trofejnim vojničkim oružjem po zidovima. Bila je tu, među ostalim, vojnička puška njemačke proizvodnje, popularni pješački „šmajser“, mitraljez „šarac“ i sl. Sve u ispravnom stanju, kako je tvrdio. Budući da smo se mi nedavno vratili s odsluženja vojnog roka u JNA, sve smo to oružje dobro poznavali. Na naše čuđenje, crkveni su nam vijećnici objasnili da je njihov župnik bio u partizanima i da je član Saveza boraca NOB-a.

Na dvije traktorske prikolice smjestili smo instrumente i spremali se započeti koncert na trgu s desne strane crkve. Župnik je htio doći na pozornicu da nas pozdravi, ali su ga župljani spriječili i odveli u župni dvor, gdje su ga zaključali, jer su se bojali incidenta. Pred velikim mnoštvom ljudi izveli smo svoj uhodani repertoar i doživjeli oduševljeni pljesak. Na kraju je nastalo neko komešanje. Zatvoreni je župnik otvorio prozor i pokušao skočiti na ulicu. Jedva su ga u tome spriječili.

Na tamnom nebu okružen treperavim zvijezdama smiješio nam se mjesec dok smo završavali koncert. Pod dojmom svega i umorni od svakodnevnih koncerata, bili smo razmješteni

po obiteljima na večeru i spavanje. Te se noći, međutim, nije spavalo. Gotovo do svanuća bili smo prikovani uz televiziju. Nismo htjeli propustiti izravan prijenos iskrcavanja američkih astronauta na Mjesec u misiji „Apollo 11”. Puni emocija gledali smo kako je Neil Armstrog zakoračio na površinu Mjeseca i rekao: *To je mali korak za čovjeka, ali veliki skok za čovječanstvo*. Dandanas mene Gunja asocira na osvajanje mjeseca.

Prema kraju i novom početku

Redale su se turneje i koncerti diljem ondašnje države Jugoslavije. Tako su za blagdan Velike Gospe *Kristofori* krenuli na turneju po Slavoniji od Bapske, odakle je bio rodnom naš bas-gitarist i vokal Alojzije Asić, pa u Aljmaš, Privlaku kod Vinkovaca... Vratili smo se u Zagreb 18. kolovoza. Kroničar će zabilježiti da je o. M. Škvorc, koji nas je pratio kao konferansijer, izjavio da smo *lijepo i s uspjehom nastupali*.

U Karlovcu na Dubovcu gradila se crkva sv. Josipa, a mi smo bili pozvani da održimo koncert u prigodi otvaranja tamošnje vjeronaučne dvorane, 28. rujna 1969.

U Jarmini smo održali koncert 19. listopada navečer, a s nama je opet bio o. Mijo Škvorc. Već 25. listopada krenuli smo na novu slavonsku turneju s o. Stjepanom Katulićem i nastupili u Vuki, Beketincima i Širokom Polju itd. Zbog skorog premještaja bila je to moja zadnja turneja s *Kristoforima*.

Na svečanosti otvaranja isusovačkog sjemeništa *Augustin Bea* na Fratrovcu u Zagrebu 16. studenog 1969. *Kristofori* su također održali uspješan koncert.

Od 11. siječnja 1970. u Kolegij je počeo dolaziti poznati glazbenik Pero Gotovac zbog snimanja ploče. Taj je projekt iznenada prekinut zbog više razloga, a najvažniji je bio financijske prirode. Mihalj Szentmartoni o tome ima najbolje sjećanje: *Sjećam se dolaska Pere Gotovca na jednu od naših proba, imao sam dojam da je bio zadovoljan kvalitetom našeg muziciranja i odmah tamo na licu mjesta dao neke*

<u>S a d r Ź a j:</u>		str.
1. Kristofori		3
2. Novi dani		4
3. Izgubljeni sin		6
4. Vapaj		8
5. Misionar		10
6. Prava sreća		12
7. Isus zove mene		14
8. Ulicom vašom		16
9. Nije našao		18
10. Kakve misli		20
11. Krivi siromah		22
12. John Brown		24
13. Isus - to je naša sreća		26
14. Proma sunou		28
15. Pozdrav Mariji		30
16. Krist će se vratiti		32
17. Tvoj prijatelj		34
18. Hvala majci		36
19. Zašto sam radostan		38
20. Runolist		40

sugestije s obzirom na aranžiranje. No meni je ostala u uspomeni i okolnost da je projekt propao i na financijskoj strani. Za izdavanje ploče tražilo se 1 milijun tadašnjih dinara, a pater provincijal Antun Fostač rekao je da Provincija to ne može sebi priuštiti.

Uskoro je slijedio i stvarni razlaz *Kristofora*: početkom ožujka te, 1970. g. Julije Rogina je bio poslan na studij u Irsku, Mihael Szentmartoni otišao na studij psihologije, a Alojzije Asić napustio Družbu Isusovu i prešao u tadašnju đakovačko-srijemsku biskupiju. Ja sam nakon završenog studija filozofije u jesen 1979. bio premješten u Rezidenciju DI u Palmotićeve ulicu u Zagrebu kao pomoćnik urednika *Glasnika srca Isusova i Marijina*, a ujedno sam upisao i studij na Višoj grafičkoj školi.

S nostalgijom se sjećam naše slavne prošlosti – piše Mihalj Szentmartoni – s koliko entuzijazma smo davali koncerte. Ja sam tada vodio neku statistiku i sjećam se da smo imali više od 100 koncerata.

Budući da su postojali glazbeni instrumenti, tehnička infrastruktura, tradicija i poznato ime u javnosti, bilo je pokušaja da se VIS *Kristofori* nakon našeg razlaza ponovno oživi. Tek u jesen 1972. g. u Kolegij D.I. na Jordanovac iz novicijata na studij filozofije stigla je glazbeno i organizacijski darovita ge-

■ Glazbeni sastav "Jordan" s Jordanovca na prvom Uskrsfestu 1978.

neracija, koja je tijekom 1973. obnovila VIS *Kristofori* i pod tim imenom održala više od stotinu koncerata diljem ondašnje države. Bili su to Stjepan Fridl, Mijo Korade, Anto Lozuk i Martin Mesarić. I oni su se razišli nakon završetka studija filozofije 1975. S njima su *Kristofori* definitivno otišli u povijest.

Uskoro se na isusovačkom pastoralnom području na Jordanovcu i na Fratrovcu u Zagrebu osnivaju novi glazbeni sastavi. Ali glazbeni se stil promijenio, jer ti, novi sastavi ne stvaraju više program za koncerte, nego su u pratnji liturgije na misama mladih. Sve se više naglasak stavlja na vlastiti autorski tekst i vokalne mogućnosti grupe, a manje na glazbenu pratnju. Tako je stvorena nova glazbena tradicija. Potkraj sedamdesetih i početkom osamdesetih godina prošloga stoljeća isticala se grupa "Jordan" s Jordanovca, koja će ostati zapamćena po hrvatskom duhovnom evergeenu – *Psalam*. Riječi *Psalma* napisala je članica vjeronaučne zajednice „Jordan” Ružica Martinović- Vlahović, a uglazbio ga Martin Mesarić. Članovi sada nisu više isusovački bogoslovi, nego djevojke i mladići iz ondašnjih vjeronaučnih grupa. Iz tog je kruga potekao i naš poznati i priznati kantautor kršćanskog nadahnuća Čedo Antolić.

Zaključak

Kristofori su uz *Žeteoce* (uskoro i *Quo vadis*) bez svake sumnje u ovim našim prostorima na kršćanskoj duhovnom području značili početak prodora sasvim novog, suvremenog glazbenog izričaja, prilagođena ondašnjim mladim naraštajima i stvorili priključak na tadašnje europske i svjetske tjekeve. Iako su

bljesnuli snažno, poput meteora sjali su kratko. Bez svake dvojbe, osvjetlili su put novom i u nas do tada sasvim nepoznatom glazbenom stilu na području duhovne glazbe. Na njihovu tragu diljem Hrvatske od početka sedamdesetih godina prošloga stoljeća, u okviru zajednica mladih kršćana poput gljiva na kiši niču slični glazbeni sastavi. Tako je od tada zaživjela nova duhovna glazbena tradicija koja je pripremila plodno tlo mladim glazbenim kreativcima i do naših dana urodila mnogim izvanrednim plodovima. Uskoro je mogao nastati *Uskrsfest* – danas nezaobilazni medijski glazbeni događaj za mlade kršćanske glazbenike – koji je 1978. – dakle točno prije 40 godina – prvi puta u velikoj dvorani na Šalati organizirao o. Božo Nagy, DI, i to u prigodi 50. g. od smrti bl. Ivana Merza.

Danas mi se čini da je sitno zrno koje je bilo posijano u drugoj polovici šezdesetih godina prošloga stoljeća naraslo u veliko stablo na kojemu se mogu gnijezditi i ptice nebeske (usp. Lk 17, 6). S *Kristoforima* je sve počelo kao slučajno 1968. u zabiti bosanskih planina, a raslo je na oduševljenju male skupine ljudi osjetljivih za nove glazbene izazove na duhovnom području, a sa željom naviještanja evanđelja na način i izričajem koji razumiju mladi suvremenoga svijeta.

■ NAŠI MLADOMISNICI ■

Tomislav MAGIĆ, SJ

OD VARAŽDINSKE „KOKE“ DO DRUŽBE ISUSOVE

Zovem se Tomislav Magić. Rođen sam od oca Ivana i majke Nevenke te u brojnoj obitelji uz dva brata, Josipa i Nikolu, i tri sestre, Mariju, Valentinu i Ivanku, te baku Milku, u mjestu Jalžabetu u istoimenoj župi. Osnovnu sam školu završio sam u Jalžabetu, a srednju ekonomsku školu u Varždinu. Prije ulaska u Družbu Isusovu radio sam 12 godina u „Koki“, sada „Cekinu“. U novicijatu Družbe Isusove ušao sam godine 2006. u Splitu, gdje ostajem do 2008., a nakon novicijata odlazim u Zagreb na studij filozofije, gdje završavam istoimeni studij. Godine 2011. nakon završetka studija odlazim u Rim na „magisterij“ u JRS (udruga koja radi s izbjeglicama). U JRS-u ostajem sve do 2013. Iste godine u jesen započinjem studij teologije na Papinskom sveučilištu Gregorijani te 2016. završavam. Za đakona sam zaređen 29. ožujka 2016. u Rimu u crkvi Imena Isusova (Al Gesù).

Preko moje brojne (bogate) obitelji Bog me je počeo učiti mojim prvi koracima kršćanskog života. Kao dijete i mladić pohađao

sam redovitu nedjeljnu misu u kojoj sam bio uvijek posebno inspiriran Evanđeljem. Također kao mladić pohađao sam svibanjske i listopadske pobožnosti svete krunice te hodočastio u nacionalno svetište Majke Božje Bistričke. Ljubav prema nasljedovanju Krista već je počela od ranijega djetinjstva preko strica Vladimira Magića koji je dijecezanski svećenik. Njegov posjet mojoj obitelji uvijek bi me posebno inspirirao prema nasljedovanju Krista.

Kao kod svih mladih ljudi, tako se i kod mene život razvijao normalno. Sve što vole mladi, volio sam i ja: igrati nogomet, zabave, šale, izazove... Ipak moje je srce težilo za nečim višim. Odgovoriti na jedan ovakav veliki izazov kao što je nasljedovanje Krista, nije bilo lako. Već oko 12. godine budi se želja za nasljedovanjem Krista, no ipak nezrelost i bojažljivost nisu pogodovale takvom pothvat. Nakon završene osnovne škole nisam se osjećao spreman i odlučan poći na taj tako željeni put. Godine su odmicala, no želja za nasljedovanjem Krista nimalo se nije smanjivala u mom srcu, dapače, još je više u njemu rasla i buktala.

Došlo je vrijeme za odsluženje vojnoga roka 1997. god. i on je završio. Nakon toga vraćam se kući i nastavljam raditi. Ukratko nakon toga u mojem srcu ponovno se budi želja za nasljedovanjem Krista. No, dolazi pitanje: kamo poći? U tome svojem promišljanju ipak nije bilo odlučnosti i kao da sam tražio od Boga neki znak. Godine su prolazile, moji su se vršnjaci već redili za svećenike, drugi su se oženili itd., a ja još uvijek tražim put. Nastavljam raditi, ali srce ne da mira, traži odgovor.

Događaj koji je zaokrenuo moj dotadašnji život bio je jedan pad zbog epileptičnog napadaja. Od toga trenutka započinjem moliti intenzivnije krunicu. Sjećam se kao danas, bio sam potaknut u duhu i krenuo sam svake večeri na brdo iznad svojega mjesta. Dok bih se uspinjao na brdo, molio bih krunicu, a kad bih silazio s njega, osluškivao bih svoje srce i osjećao kako Bog nešto priprema, no, u tome trenutku nisam znao što, samo sam osjećao da se nešto neobično događa u meni. Vrijeme ide korak po korak naprijed, ja i dalje radim, ali večernja molitva koju sam bio započeo od tog događaja (pada) ne puštam iz „ruku“. Bila kiša bio snijeg, osjećao sam da moram ići na brdo moliti. Gotovo je prošla godina dana, „godina čišćenja srca“, kad se na jednom brdašcu potaknuto milošću Božjom, u srcu rodilo odlučujuće stajalište: „Gospodine, ako mi daš znak ili na bilo koji način zovneš, od ovoga trenutka više ne razmišljam ništa drugo, osim da slijedim Tvoju riječ“.

Približavala se prva nedjelja u kolovozu, kada obično vjernici moje župe hodočaste u nacionalno svetište Majke Božje Bistričke. Pješaci bi obično krenuli petkom navečer i došli bi u subotu ujutro, dakle hodočasti se cijelu noć, otprilike 55 km. Obično se toga istoga dana kad se dolazi u svetište, obavlja pobožnost Majci Božjoj i ispovijeda se. To isto činio sam i ja. Ušao sam u ispovjedaonicu, izrekao svoje grijeha i svoju trenutačnu životnu situaciju, kako se nalazim na raskrižju ži-

vota i ne znam kojim putem krenuti, tražim životni put, ali ne znam kamo poći. U jednom trenutku nastade muk, a tada tihim glasom poput šapata Bog progovara preko tada još meni nepoznanog ispovjednika p. Božidara Ipše riječima: „**Dođi, ne boj se**“ Tada zastane te nastavi normalnim glasom: mi se nalazimo u Palmotićevoj.

Te su riječi potpuno zapalile moje srce i od toga trenutka slijedim Njegovu riječ. One su se usjekle u moje srce i dandanas odzvanjaju u njemu. U svim mojim teškim trenucima, padovima, kušnjama, mojim ograničenjima kao čovjek one me ponovno podižu na mojemu životnom putu i zovu da nastavljam korak po korak naprijed.

Đakonsko ređenje koje se dogodilo, kako sam bio već naveo, 29. ožujka 2016. u Rimu u crkvi Imena Isusova (Al Gesù) ostavilo je na mene duboki trag suosjećanja sa živućom Crkvom, općom, vođenu Duhom Svetim. Unatoč prisutnosti ljudi iz svih krajeva svijeta, i to iz različitih kultura, osjećao sam da smo dionici jednoga te istoga Duha, Duha Božjega.

Primanjem službe đakonata u svom srcu osjetio sam kako stojim pred Nekim koga nisam dostojan. Ipak, Bog me zove u ovu službu, premda grešnik, da služim, Crkvi, Družbi i ljudima bez obzira na vjersku pripadnost, da nosim Radosnu vijest, Riječ koja je razbila moje kameno srce, da govorim o pravoj i jednoj Ljubavi te o Milosrdnom Bogu, koji iz dana u dan zove nas grešnike na pomirenje s Njime i sa svojim bližnjima.

Nakon završene đakonske godine koju sam proveo u župi na Jordanovcu, koja mi je pomogla i dala još jasniju sliku o tome što to znači biti isusovac – prezbiter. Iznad svega, kad sam promišljao o svojem radu s djecom, mladima, starijim i bolesnim osobama, osjećao sam prisutnost onoga koji me je pozvao da slušam i da stavljam pokoju njegovu nadahnutu Riječ kao melem ljudima na rane srca, da ih liječim i tješim njome kao što on mene tješi i liječi svakim danom.

U subotu 17. lipnja u zagrebačkoj prvostolnici kard. Josip Bozanić zaredio me je za svećenika.

MLADA MISA U JALŽABETU

Svečanost mlade mise 16. srpnja 2017. bio je blagdan za cijelu Župu Jalžabet. Trodnevnu duhovnu pripremu vodili su moja subraća isusovci pp. Tomislav Rukavina, Stjepan Šufraj i Miroslav Čadek. Na sam dan mlade mise od moje rodne kuće, gdje sam primio roditeljski blagoslov, po lijepom sunčanom vremenu krenula je svečana procesija do župne crkve sv. Elizabete Ugarske. U dvorištu župnoga dvora podignut je natkriveni oltar

ukrašen cvijećem. Nakon prigodnih pozdrava i uobičajenih recitacija djece i mladeži misno je slavlje koncelebracijom uzveličao lijep broj moje subraće isusovaca i drugih svećenika. Zapaženu je propovijed izrekao o. Stjepan Fridl. Misu je skladnim pjevanjem pratio župni zbor uz pratnju orgulja. Uz mnoštvo župljana i hodočasnika iz okolnih mjesta na slavlje je stigao i autobus župljana s Jordanovca, gdje sam do tada radio kao đakon, a sada kao župni vikar. Bio je to jedinstven događaj za mene i za samu moju rodnu župu.

Nakon mise podijelio sam mladomisnički blagoslov. Slavlje se nastavilo ručkom u restoranu „Barok” u Varaždinu.

TOMISLAV RUKAVINA, SJ

LIČANIN IZ SVETOG ROKA SVEĆENIK DRUŽBE ISUSOVE

Nekoliko redaka o meni i o tome kako je to išlo do misništva. Rođen sam u Gospiću 1981. g. Živjeli smo u Svetom Roku sve do ratne, 1991. Kršten sam tek 1990. Budući da je naš župnik vlč. Peđo Butković umro 1988., a biskup nije imao drugoga svećenika za te župe, o kojima se pop Peđo brinuo, pozvao je splitske franjevce da to preuzmu, što su oni i učinili. Pokojni fra Ivan Savić dolaskom u selo vidio je da mi nismo kršteni, pa se dogovorio s mojim krsnim kumovima i ocem da nas krsti. Moj je *ćaća* zaklao janje i pola ispekao, a pola pripremio na lešo, jer je znao da fratar više voli lešo nego pečeno. Fra Ivan je došao u kuću i krstio nas svu djecu, naravno u kući. Poslije je on organizirao i neki vjeronauk na koji smo išli.

Kada je selo palo u Domovinskom ratu, mi smo izbjegli. Godinu dana bio sam u Sloveniji, u kući rođaka moje majke. Majka mi je Slovenka i zato je postojala ta mogućnost. U međuvremenu je otac našao smještaj u Zagrebu pa smo se preselili u glavni grad, jer je tako bilo lakše. Dok smo živjeli u Sloveniji odlazili

smo u školu svaki dan u Hrvatsku. Morali smo jer nismo znali jezik.

Tako sam dospio u Župu Granešina kod Zagreba k župniku vlč. Miji Pavlakoviću – Mišku. Svećenik je to starog kova i

zanimljive naravi. Tu sam doživio obraćenje. a jedna me je časna sestra naučila moliti krunicu. Molio sam je nekoliko godina svaki dan. Tu sam primio prvu pričest i krizmu.

Vjeronauci s Miškom bili su zanimljivi. Nekako sam više postao svjestan da možda imam svećeničko zvanje, ali sam zbog slabog učenja i izvanjskog izgleda sjemeništa na Šalati, koje mi je sličilo vojarni, odustao od toga.

Pošao sam za stolara, jer mi je bilo svejedno što ću biti. Nisam, naime, znao, što zapravo želim. Nije bilo nikoga da me pouči

kako da to razlučim. Onda sam boravio u različitim dijelovima Zagreba. Išao sam redovito na sv. misu i povremeno molio krunicu. Nisam znao da postoji nešto što se zove duhovnik, niti mi je to itko ikad rekao. Nisam znao da postoje zajednice mladih kršćana. Nisam točno ni znao što su to hodočašća. Oni kao nekamo idu, a pojma nisam imao što tamo rade. Život je bio jednostavan. Bavio sam se različitim sportovima te hobijima i radio kao stolar. Bio sam 10 godina u radionici. Misao o tome da budem *pop* ipak je u meni stalno tinjala. U jednome sam trenutku odlučio da više o tome neću razmišljati, jer sam prestar.

Počeo sam razmišljati o tome da nađem curu, a to nije bila laka zadaća. Kako nisam bio u krugu vjernika, bio sam okružen curama i momcima koji bi se najprije malo zezali, a onda bi kao nešto ozbiljno. Ja to tako nisam prihvaćao pa sam bio u problemima. Tako sam im bio malo čudan.

Drugi je razlog bio to što sam bio potpuno neprilagođen sredini u kojoj se nalazim. Sve što je njima bila vrlina, meni se činilo kao mana i obratno. To mi je davalo pogrešnu sliku o njima i o meni. Nisam se znao prilagoditi drukčijoj kulturi. Imao sam zbog toga sukoba i na mnogim drugim područjima, a ne samo u pronalazačenju čestite djevojke.

Politika, posao stolara, druženje, odijevanje itd. Doživljavali su me dakle kao „divljeg Ličanina“. Ja sam mislio da je to istina, i to sam branio. – Ja sam to i to! Komu se sviđa – sviđa, komu ne, tko te šiša. Nisam razumio da je zapravo riječ o mojoj neprilagođenosti i nesposobnosti da nađemo jezik kojim bismo razmijeli jedni druge i da tu zapravo nitko nije „divlji“. Na kraju je ispalo da je bilo vrlo dobro što je ta situacija bila takva jer mi je omogućivala da se u meni očituje nezadovoljstvo i drugim aktivnostima s kojima nisam imao problema ili ih nisam bio svjestan. Kroz to iskustvo polako sam uviđao da je moj put drukčiji. P. Tomislav Špiranec, koji je tada bio

u novicijatu, rekao mi je za Družbu Isusovu. Do tada nisam niti znao da postoje isusovci. Čitajući životopis sv. Ignacija Loyole, u jednome trenutku koji je trajao dvadesetak sekundi sam shvatio da bi to bilo za mene. Nisam razmišljao npr. o tome što isusovci rade, što rade dominikanci, kakvi su..., što bi bilo za mene, koje su razlike pa onda odlučio. Imao sam samo želju.

Čitao sam autobiografiju i taj tip – sv. Ignacije učinio mi se isti kao ja. Rekao sam sam sebi, pa to je za mene. Tako sam se javio p. Miroslavu Čadeku, promotoru isusovačkih zvanja i 2006. ušao u Družbu Isusovu. U novicijat su nas tada došla sedmorica. Ostala smo samo nas trojica: p. Tomislav Magić, p. Petar Nodilo i ja.

Nakon novicijata u Splitu nisam baš imao naklonosti studiju filozofije. Ponio me studij teologije koju sam polazio u Rimu. Prva godina teologije na Gregoriani bila je dosta teška, najviše zbog slabog poznavanja jezika. I višemilijunski Vječni grad činio mi se prilično kaotičnim.

Za đakona sam zaređen 29. ožujka 2016. crkvi Al Gestù u Rimu, a đakonsku sam pastoralnu godinu odradio u bazilici Srca Isusova u Zagrebu. Sad tu u istoj župi kao svećenik nastavljam s pastoralnom službom.

Nakon 11 godina pripreme, smireno sam išao na ređenje, bez većih uzbuđenja ili strahova. Jedino što mi je postalo jasno jest da je to jako ozbiljna stvar, da od sada moram trajno raditi na sebi i rasti u pastoralnom iskustvu radi poslanja i svetosti sakramenta svetog reda koji mi je 17. lipnja 2017. u zagrebačkoj katedrali podijelio kard. Josip Bozanić.

Nakon stotinu godina prvi sam svećenik iz Župe Sv. Roka u Lici. Mladu misu svećano sam proslavio u rodnoj župi 2. srpnja 2017. uz mnoštvo župljana, subraće isusovaca i prijatelja iz domovine i inozemstva. Kako je za takve zgode u Lici red i stari običaj, goste smo na ručku počastili glasovitom ličkom janjetinom.

■ IZ ŽIVOTA ■

Stepan Fridl, SJ

DVADESET GODINA DJELOVANJA RADIJA MARIJA

Radio Marija proslavila je 22. veljače 2017. dvadeseti rođendan svojega djelovanja u Hrvatskoj. U vrijeme Domovinskog rata 1993. godine osnovan je „Pokret krunice za obraćenje i mir“. U krilu toga pokreta, a zaslugom fra Smiljana Kožula i suradnika, rodila se ideja za osnivanje Radija Marija u Hrvatskoj po uzoru na Radio koji je započeo svoj hod 1983. godine u župi Erba na sjeveru Italije.

Točno u podne, 22. veljače 1997., blagopokojni sluga Božji kardinal Franjo Kuharić uputio je slušateljima riječi ohrabrenja i blagoslovio rad nove radiopostaje. Tada je Radio Marija imao svoj dom u župi na Kajzerici u Zagrebu koju su vodili franjevci. Godine 2002. seli se na Jordanovac u prostor nekadašnje župne crkve. Zanimljivo je, a i znakovito, da se studio nalazi na mjestu gdje je bio oltar. San i cilj nam je da Radio Marija dobije vlastiti prostor.

Na početku djelovanja imao je Radio Marija koncesiju samo za zagrebačko područje. Danas, uz zagrebačko, emitira program na splitskom, virovitičkom i riječkom području, a od listopada 2017. godine i u istočnoj Slavoniji. Program se emitira i preko satelita, a to znači da se instaliranim prijammnicima može čuti po cijeloj Hrvatskoj i Europi, a internetom po svijetu. Kad je riječ o internetu, imamo *streaming* preko servera u Italiji. Od 82 postaje Radija Marija u svijetu, naš je program treći po slušanosti. Prema tim podatcima, prošle godine internetom je slušanost bila 286 000 u domovini i svijetu. Postojećim frekvencijama u Hrvatskoj te internetom, satelitom i drugim tehničkim mogućnostima, sma-

tramo da Radio Mariju sluša više od pola milijuna slušatelja.

Za bolje razumijevanje Projekta Radija Marija, potrebno je spomenuti nastanak Radija u Italiji. Godine 1983. dobivena je koncesija za župnu radiopostaju u Erbi. Zbog bogatog i raznovrsnog programa religioznog sadržaja, čujnost se veoma brzo proširila po cijeloj Italiji. Godine 1987. dobivena je nacionalna koncesija. Uređenje i vođenje programa povjereno je svećeniku koji u suradnji s laicima osniva Udrugu Radija Marija sa svrhom da taj Radio bude sredstvo evangelizacije. Udruga je neprofitna i nepolitična te je nositelj projekta Radija Marija. Budući da su se osnivale nove radiopostaje izvan Italije, a program je bio sličnog sadržaja, 1998. godine nastaje Svjetska obitelj (*World Family*) u koju je tada bilo uključeno 12 novonastalih radiopostaja pod nazivom Radio Marija. Svaka nacionalna postaja ima svoju autonomiju, ali slijedi dogovoreno programsko usmjerenje. Nakon dvadeset godina od uspostave Svjetske obitelji, danas u svijetu djeluju 82 radiopostaje na pet kontinenata s tendencijom osnivanja 5 i više novih postaja godišnje.

Nakon dvije i pol godine od početka emitiranja programa u Hrvatskoj, o Božiću 2000., postajem urednikom Radija Marija. Veseli me da su se na suradnju velikodušno odazvali mnogi suradnici: svećenici, redovnici, redovnice i laici. Danas imamo 116 nositelja emisija. U programu su prisutni duhovni sadržaji vrsnih znanstvenika iz područja etike, moralne, fundamentalne teologije, filozofije, pedagogije i drugih znanosti iz područja patristike, crkvene

povijesti i crkvenoga prava; katehetike kao znanosti i praktičnog izvođenja u osnovnoj i srednjoj školi. Posebno su posjećena predavanja i emisije iz mariologije pod različitim vidicima: Drugi vatikanski koncil o Mariji, iz pučke pobožnosti prema Mariji, marijanska svetišta, Marija i Hrvatski narod... Tu su emisije iz umjetnosti, kulture, literature, hrvatske povijesti, komentari aktualnih i političkih zbivanja. Zastupljene su emisije iz glazbe, medicine, poljoprivrede, pomoć u kućanstvu, karitativne emisije. Prema Zakonu o elektroničkim medijima, moramo imati i posebne emisije iz koncesijskih područja koje su od posebnog interesa i značenja u tim mjestima.

Radio Marija sasvim je osebujna i jedinstvena stvarnost na području katoličkih sredstava priopćavanja. Taj projekt nisu stvorili ljudi, on je dar koji dolazi odozgo. To je izvanredna milost koju je majčinsko Marijino srce darovalo Crkvi. Svi njezini programi, na različite načine, naviještaju Boga. Radio Marija, i kao izrazito religiozna postaja, umnogome se razlikuje od svojih katoličkih susetara. Ona je radio koji naviješta obraćenje.

Posredovanjem Radija Gospa želi dati Crkvi glas kako bi probudila vjeru i pozvala na obraćenje naš današnji naraštaj, izgubljen u tami i sjeni ateizma i materijalizma. Radijsko sredstvo koje prožima sva mjesta Božje odsutnosti i beznađa, na izvanredan je način prikladno za tu misionarsku dimenziju, koja je danas prijeko potrebna. Zato Radio Mariju ne slušaju rado samo vjernici, nego i mnogi od onih koji su udaljeni od vjere, ali koji u svom srcu nose težnju za Bogom.

Molitva je temeljna djelatnost Radija Marija, kao što je, uostalom, i za Crkvu. Moć se, Radio Marija naviješta i svjedoči za Boga. Zato i dnevni program počinje s Bogom i završava s Bogom. Molitvom hrani i čuva vjeru; udaljene duše dovodi k Bogu. Gospa želi unijeti molitvu u srca, u kuće, u obitelji i konačno u cijeli svijet, kao rijeku milosti i života. Srce molitve u našem programu jest svakidašnja sveta misa. Za bolesne, starije osobe, za one koji putuju to je izvanredna prigoda za duhovnu hranu. Liturgija časova (jutarnja, srednji čas, večernja, povečerje) temeljna je sastavnica molitve na Radiju

Marija. Molitva svete krunice (sva četiri otajstva) ima posebnu vrijednost. Mnogi ljudi koji rade noću, ili trpe od nesаницe, u krunici nalaze veliku duhovnu utjehu i pomoć. Sluga Božji kardinal Franjo Kuharić u prigodi blagoslova Radija Marija rekao je: „Slušajući Radio Mariju mnogi patnici, osamljeni, nemoćni doživljavaju posjet prijatelja, tješitelja i tumača smisla iz ljubavi prema Bogu prihvaćene patnje. Sve je to suradnja sa spasiteljskom ljubavlju Isusa Krista, nadahnućem njegove djevičanske majke Marije.”

Uz molitvu, tu je i evangelizacija kao temeljno sredstvo poziva na obraćenje. Nije to samo neka „duhovna misao” kao na drugim radijima. Tu je riječ o cijelom radijskom programu na takav način da veliko bogatstvo Svetoga pisma, nauka vjere i morala, duhovnosti, kulture i tradicije vlastite katolicizmu postaje pristupačno mnogim slušateljima. Nastoji se pružiti čitava panorama vjere i kršćanskoga morala. Glavno je sredstvo je Katekizam Katoličke Crkve. Religijske teme zanimaju mnogo više od svjetskih informacija i tema. Sveti otac Ivan Pavao II. 23. ožujka 1994. Reкао je slušateljima Radija Marija: „Ljudima je potrebna autentična riječ. Riječ koja gradi, a ne razdvaja, koja zasniva povjerenje u uplašenim srcima, čista riječ, jednostavna, koja naviješta ljubav i istinu. Takva je riječ poruka spasenja. Ona je sam Krist. Takve ste riječi vi navjestitelji, a ponajviše morate joj biti svjedoci. Samo riječ iza koje se krije svjedočanstvo života, riječ koja raste na tlu vjere, nade i ljubavi imat će snage da uvjeri i formira čovjeka. Ona će moći postati sredstvo nove evangelizacije.” Radio Marija je radio života gdje nauk vjere mora postati svjetlo i snaga na duhovnom putu. Radio Marija uzdaje se u Božju Providnost i na takav način daje svjedočanstvo svojega nadnaravnog podrijetla.

Radio Marija uvelike je volonterski radio. Volontiranje ima svoj izvor u ljubavi prema Gospi. Svi koji su u programu, ili na neki drugi način pomažu na Radiju, moraju se osjećati

pozvanima na tu službu. Njihova nazočnost i njihova djelatnost odgovor je i dar Djevici kojoj je potreban njihov rad. Bogu hvala, imamo tristo volontera. Uz nositelje emisija – njih 116 – tu je oko 150 molitelja samo u Zagrebu te tridesetak onih koji pomažu na različitim poslovima na radiju (pošta, rad u tehničari, pripremanje vijesti, vođenje emisija...). Stalno zaposlenih, u usporedbi s drugim medijima sličnog obujma posla, upola je manje.

Radio Marija jedincato je sredstvo pripovijanja s obzirom na financiranje. Dok drugi mediji „žive” od donacija i propagande, naš se Radio za sve potrebe obraća svojim slušateljima; ne naplaćuje nijednu svoju uslugu; odriče se ljudskih sigurnosti i na takav način daje svjedočanstvo svojega nadnaravnoga podrijetla. Na kraju, umjesto ključka prilažem tekst gospodina Ivkošića u „Večernjem listu” o Radiju Marija:

Radio Marija – potreseni svemir

Kad biste me pitali kojem bih mediju u Hrvatskoj dao najvišu ocjenu za humanost, bio bi to – Radio Marija. U vrijeme kad je stasavala, pisao sam o jednoj od važnih kulturnih pojava u novoj Hrvatskoj – o radijskom pluralizmu, pogotovo zagrebačkom. U radijskom pak obilju metropole najpotresnije su mi emisije Radio Marije u kojima se javljaju slušatelji, zapravo, mnogo više slušateljice, i to starije, koje taj medij mole da se moli za njihovu bolesnu djecu, snahe, unuke, muževe...

To ganutljivo slušateljstvo, kojemu je Bog još jedina utjeha i nada, sa svojim drščućim, a pokatkad i suznim glasom, možda je najkrščanski vrapaj za sućuti i pomoći u Lijepoj našoj. Nije riječ o egoizmu ljudi palih u nevolje nego o molbi za zajedništvom u boli, za pomoći u srcu i duši, za sućuti i supatnji. U glasovima tih starica koje mole za svoje nevoljne i bolesne sinove, kćeri, snahe, muževe, unuke..., i koje mole da se za njih moli, trese se svemir i svekoliki ljudski rod. Radio Marija zacijelo je najviše među svim medijima glas svoje publike, koja se za telefonsku slušalicu ne hvata kao za tehničku napravu nego kao za stablo s kojega će stresti ili svoju bol ili plod za tu bol ljekovit.

Mijo Nikić, SJ

NOVOSTI IZ ZAKLADE „BISKUP JOSIP LANG“

Zaklada „Biskup Josip Lang“ osnovana je 2002. godine odlukom Rezidencije Družbe Isusove u Zagrebu, Palmotićeva 33. Zaklada je ostvarenje velike želje p. Antuna Cveka koji se već desetljećima brine za stare, bolesne i napuštene osobe. Uvidjevši da bi se organiziranom akcijom moglo mnogo više pomoći takvim osobama, uz pomoć svoje redovničke zajednice Družbe Isusove i odobrenjem državnih vlasti, crkvenih poglavara i suradnjom vjernika laika, napose odvjetnika gospodina Anđelka Jureška, osniva Zakladu i daje joj ime po zagrebačkom biskupu Josipu Langu, velikom prijatelju i dobročinitelju siromaha.

Na ovaj se način želi okupiti što veći broj dobrih ljudi i ustanova koji će svojom materijalnom, financijskom i duhovnom akcijom i osobnim zalaganjem trajno materijalno, psihološki i duhovno pomagati stare, bolesne, nemoćne, napuštene i traumatizirane osobe. Zaklada želi mobilizirati cjelokupnu javnost da se nešto konkretno učini za one koji su stvarno zaboravljeni i napušteni.

Svrha je Zaklade: 1) trajno pružanje novčane i drugih oblika potpore starim, nemoćnim i bolesnim osobama, kao i promicanje povlaštene ljubavi za siromašne; 2) promicanje pravde u prijateljstvu i suživotu sa siromašnima; 3) davanje inicijative, kao i

■ Starački dom u Maloj Gorici kod Petrinje

samo osnivanje, organiziranje staračkih domova te prihvatilišta za najne-moćnije.

Članstvo u Zakladi:

Duhovno članstvo: moliti se za ostvarenje ciljeva Zaklade;

Fizičko članstvo: registrirati se u Zakladi i godišnje donirati 200 kuna za ostvarenje ciljeva Zaklade;

Pravno članstvo (za pravne ustanove, tvrtke, poduzeća...): 2000 kuna donirati godišnje za ostvarenje ciljeva Zaklade.

Zaklada sada ima oko 2500 fizičkih i 20 pravnih članova koji svojim priložima pomažu Zakladi da mogne ispunjavati svoje ciljeve. Svim svojim članovima Zaklada upućuje za Božić i Uskrs pismo u kojem ih obavještava o radu Zaklade i njezinim planovima u budućnosti.

Uz spomenuti, primarni cilj brige za stare i siromašne osobe, Zaklada također organizira razna druženja kao što su donatorske večere na kojima se okupi oko 200 osoba.

Zaklada je 2006. godine otvorila svoj prvi starački dom u Maloj Gorici kod Petrinje i nazvala ga „Langovim domom“ u kojemu je smješteno dvadesetak starih, nemoćnih i siromašnih osoba. Život u tom domu zamišljen je tako da se osobe u njemu osjećaju kao kod kuće, koliko je to moguće. Želi se stvoriti domaće ozračje. Imamo veliki voćnjak, domaće životinje tako da je boravak u prirodi ugodan i zabavan. Svaki dan korisnici „Langova doma“ mole kronicu za naše dobročinitelje, a nedjeljom sudjeluju u sv. misi koju im služi p. Mijo Nikić, a na prvi petak sv. misu služi p. Pero Vidović. Osim brige za korisnike „Langova doma“, Zaklada pomaže i ostalim siro-

mašnim obiteljima šaljući im mjesečno novčanu pomoć.

Zaklada također organizira svake godine više puta psihološko-duhovne seminare i duhovne vježbe za razne kategorije ljudi: za pravnike (odvjetnike, sudce, javne bilježnike, profesore prava), menadžere, direktore poduzeća, kao i za ostale zainteresirane vjernike. Ove godine Zaklada je održala seminare u Zagrebu, Dubrovniku, Splitu i u Offenbachu kod Frankfurta u Hrvatskoj katoličkoj misiji.

Zahvaljujemo svim dobročiniteljima koji nam pomažu kako bismo mi mogli pomoći onima kojima je pomoć najpotrebnija. Tko nam se želi priključiti kao novi član može pronaći pristupnicu na našoj *web*-stranici: www.zbjl.hr te je ispuniti i poslati poštom na adresu: Zaklada „Biskup Josip Lang“, Palmotićeva 33, 10000 Zagreb ili *mailom*: info@zbjl.hr Najjednostavniji način pomoći jest nazvati humanitarni broj Zaklade: 060-9012 i tako donirati 6,25 kn. Svima odsrca zahvaljujemo i sve vas uključujemo u naše molitve i sv. mise.

■ VIJESTI ■

PAPA FRANJO ISUSOVcima: *Pozvani smo biti ljudi koji ne smiju živjeti usredotočeni na same sebe*

Pozvani smo biti „opljenjeni”. Pozvani smo biti ljudi koji ne smiju živjeti usredotočeni na same sebe jer središte Družbe je Krist i njegova Crkva. A Bog je Deus semper maior, Bog koji nas uvijek iznenađuje, rekao je Papa u prigodnoj homiliji.

Papa Franjo posjetio je u petak 3. siječnja 2018., uz blagdan Imena Isusova – imendan Družbe Isusove – rimsku crkvu Presvetoga imena Isusova, koja je poznata pod nazivom “Al Gesù” i ondje je slavio misu. Slavlje je bilo u znaku zahvale zbog proglašenja svetim o. Petra Fabera, jednoga od prvih drugova svetog Ignacija Loyole. S Papom su koncelebrirali pročelnik Kongregacije za kauze svetaca kardinal Angelo Amato i generalni vikar Njegove Svetosti za Rimsku biskupiju kardinal Agostino Vallini te biskupi mons. Luis Francisco Ladaria Ferrer, DI, tajnik Kongregacije za nauk vjere; mons. Yves Boivineau, biskup Annecyja (biskupije u kojoj je rođen o. Faber), te generalni vikar Alain Fournier-Bidoz; vrhovni poglavar Družbe Isusove o. Adolfo Nicolás, DI, s generalnim taj-

nicima te sedam mlađih svećenika iz šest različitih konferencija Družbe Isusove.

- Mi isusovci volimo se odlikovati Isusovim imenom kao znamenjem, bojevat i pod barjakom njegova križa, a to znači: imati iste Kristove osjećaje. To znači misliti kao On, voljeti kao On, gledati kao On, kročiti poput njega. To znači činiti ono što je on činio i s istim njegovim osjećajima, s osjećajima njegova Srca, rekao je Papa u homiliji. Kristovo srce jest srce Boga koji je iz ljubavi „opljenio samoga sebe”. Svatko od nas, isusovaca koji slijedi Krista, morao bi biti spreman oplijeniti samoga sebe. Pozvani smo biti „opljenjeni”. Pozvani smo biti ljudi koji ne smiju živjeti usredotočeni na same sebe jer središte Družbe jest Krist i njegova Crkva. A Bog je *Deus semper maior*, Bog koji nas uvijek iznenađuje.

A ako Bog iznenađenja nije u središtu, Družba gubi orijentaciju. Zato biti isusovac znači biti osoba otvorena uma jer njegova misao uvijek teži k obzoru koji je sve veća Božja slava, koji nas neprekidno iznenađuje.

No, budući da smo grešnici, možemo se pitati je li naše srce sačuvalo nemir traženja ili je, naprotiv, usahnulo; je li naše srce uvijek u napetosti: srce koje nema mira, koje se ne zatvara u sebe, već

kuca ritmom jednog hoda koji treba činiti zajedno s cijelim Božjim narodom. Treba tražiti Boga da bi ga se našlo, a naći ga da bi ga se dalje i neprestano tražilo. Samo taj nemir daje mir srcu jednog isusovca, taj je nemir i apostolski i ne smijemo se umoriti u naviještanju *kerygme*, hrabrog evangeliziranja. To je nemir koji nas pripravlja primiti dar apostolske plodnosti. Bez tog smo nemira besplodni, istaknuo je Papa.

No, Papa je rekao u nastavku: „Zapamtimo dobro: snaga Crkve ne prebiva u njoj samoj i u njezinoj organizacijskoj sposobnosti,

već se krije u Božjim dubokim vodama. A te vode pokreću naše želje, a želje pak proširuju srce. To je ono što kaže sveti Augustin: moliti da bismo željeli i željeti da bi nam se srce proširilo.

Mi smo ljudi u napetosti, ali smo i proturječni i nedosljedni ljudi, grešnici, svi mi. Ali smo ljudi koji žele kročiti zajedno pod Isusovim pogledom. Mi smo mali, grešni, ali želimo bojevat i pod barjakom križa u Družbi koja nosi ime Isusovo. Mi koji smo egoisti, želimo ipak živjeti životom kakav pokreću velike želje, rekao je Papa u homiliji. (IKA)

P. TVRTKO BARUN EUROPSKI GRAĐANIN I OSOBA GODINE

Voditelj Isusovačke službe za izbjeglice u jugoistočnoj Europi (SRS) p. **Tvrtko Barun** i Hrvatska udruga *Transplant*, koja promiče darivanje i presađivanje organa, primili su u srijedu navečer na svečanosti u Europskom parlamentu nagradu „Europski građanin“.

Oni su jedni od 50 ovogodišnjih dobitnika nagrade „Europski građanin“ koju *Europski parlament* dodjeljuje od 2008. godine pojedincima i udrugama koje promiču prekograničnu suradnju i uzajamno razumijevanje unutar Europske unije.

Tvrtka Baruna nominirala je europska zastupnica **Dubravka Šuica** uz potporu zastupnika **Ivane Maletić**, **Željane Zovko** i **Ivice Tolića**, a udrugu *Transplant* nominirao je zastupnik **Tonino Picula**.

P. Tvrtku Barunu Europski parlament dodijelio je prestižno priznanje „Europski građanin“ za iznimna dostignuća u promicanju europskih vrijednosti. „Biti otvoren drugačijima izazov je za sve ljude bez obzira na vjeru“, kaže taj mladi isusovac. Osim skrbi za migrante, p. Tvrtko drži vjeronauk djecu stranaca katolika u Zagrebu te organizira, glumi u lutkarskim predstavama za djecu izbjeglice, poglavar je isusovačke kuće formacije „Ante Gabrić S.J.“ i pjeva u klapi „Barun“.

Svečanost predaje nagrada u Europskom parlamentu uveličala je „Klapa Barun“, čiji su članovi dobitnik nagrade Tvrtko Barun i njegovo sedmero braće i sestra. Otpjevali su pjesmu „Marin nan je doša“, koja govori o siromašnim ekonomskim migrantima iz Hrvatske s početka 20. stoljeća.

Večernji list je početkom veljače p. Tvrtku Barunu dodijelio titulu *Osoba godine* 2017. Tu prestižnu titulu dobio je za nesebičan humanitarni rad posvećen izbjeglicama koji novi dom traže u Hrvatskoj.

BLAGOSLOV KAPELICE ISUSOVAČKE KLASIČNE GIMNAZIJE U OSIJEKU

Đakovačko-osječki nadbiskup Đuro Hranić blagoslovio je tijekom misnoga slavlja 16. studenoga kapelicu sv. Josipa Isusovačke klasične gimnazije s pravom javnosti u Osijeku. Uz zbor učenika pod vodstvom prof. Zrinke Andrić (muško ili žensko???) i djelatnike škole, nazočili su i predstavnici roditelja, Školskog odbora, p. Stipo Balatinac, kao predstavnik Provincijalata Hrvatske pokrajine Družbe Isusove, te Miroslav Černogi, projektant kapelice.

Na početku euharistijskoga slavlja prof. Darija Cik, predstavnica djelatnika, prigodno je pozdravila nadbiskupa. Mons. Hranić blagoslovio je kapelu te tijekom svoje homilije uputio riječi ohrabrenja, a posebno se obratio nastavnicima utvrđujući ih u njihovu poslannju odgojitelja i svjedoka za više vrijednosti. Ravnatelj Isusovačke klasične gimnazije u Osijeku p. Sebastian Šujević, rekao je: „Sada je pod naš krov došao živi Gospodin i na raspolaganju nam je za susret i duhovnu okrjepu u svako doba.” Zahvalio je potom nazočnima na svakom, i najmanjem doprinosu – p. Anti

Topiću, na organizaciji slavlja, a posebno projektantu Černogi te nadbiskupu na pomoći, podršci i brizi. Uz nadbiskupa Hranića, ravnatelja Šujevića te p. Balatinca u koncelebraciji su bili i pp. Zdravko Knežević, Hrvoje Mravak i vlč. Dario Hrga. Nakon mise priređeni su kratko druženje te prigodni domjenak koji su priredili djelatnici škole, a na kojemu je sudjelovao i mons. Hranić (tekst preuzet s portala www.ika.hr)

ZNANSTVENI SKUP O FRANJI SUAREZU

Fakultet filozofije i religijskih znanosti Sveučilišta u Zagrebu u utorak 14. studenoga 2017. priredio je znanstveni skup „Filozofija i pravo” u prigodi 400. obljetnice smrti španjolskog teologa i filozofa, isusovca Francisca Suareza (1548. – 1617.). Program je započeo u 11 sati u Dvorani Antuna Bauera, Jordano-
vac 110.

Skup je otvorio dekan Fakulteta filozofije i religijskih znanosti p. Ivan Koprek. Nakon pozdravnih riječi prvo izlaganje pod naslovom „Suarezovo razumijevanje vječnih istina i Descartesove Meditacije” održao je dr. Pre-

drag Milidrag s Instituta za filozofiju i društvenu teoriju Sveučilišta u Beogradu. Profesor na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu dr. Marko Petrak prikazao je temu „Francisco Suarez i pravo”. Potom je dr. Josip Talanga, redoviti profesor na Fakultetu filozofije i religijskih znanosti, prikazao Suarezov utjecaj na protestantsku skolastiku. O temi „Franjo Šanc i Suarezova metafizika” trebao je govoriti dr. Željko Pavić, znanstveni savjetnik u Leksikografskom zavodu „Miroslav Krleža”. No, zbog svoje spriječenosti, nije uspio osobno izložiti predavanje.

Skup završen plenarnom raspravom koju su moderirali prodekani Fakulteta dr. Anto Gavrić i dr. Ivan Šestak.

Francisco Suárez bio je španjolski isusovački svećenik, filozof i teolog, jedna od vodećih figura „Škole Salamanskog pokreta“ koju su općenito kolege smatrale najvećom školom nakon Tome Akvinskog. Njegov se rad smatra prekretnicom u povijesti drugog skolastika, označujući prelazak iz svoje renesanse u barokne faze. Prema Christopheru Shieldsu i Danielu Schwartzu, „brojke koje su međusobno različite u mjestu, vremenu i filozofskoj orijentaciji kao Leibniz, Grotius, Pufendorf, Schopenhauer i Heidegger, sve je bio razlog da ga navede kao izvor inspiracije i utjecaja“. Umro je 25. rujna 1617. u Lisabonu.

DANI FAKULTETA FILOZOFIJE I RELIGIJSKIH ZNANOSTI

U ponedjeljak 6. studenoga 2017. obilježen je i proslavljen dan fakulteta Filozofije i religijskih znanosti. Bila je to druga obljetnica koju je Fakultet proslavio u sklopu Zagrebačkog sveučilišta, kao najmlađa sastavnica, kako su na akademiji

istaknuli dekan p. Ivan Koprek i rektor Zagrebačkog sveučilišta Boras, iako je samo Zagrebačko sveučilište izraslo na isusovačkim korijenima. Za vrijeme akademije održana je i promocija novih studenata religijologa i filozofa.

ČETRDESET GODINA ISUSOVAČKOG NOVICIJATA U SPLITU

U nedjelju 12. studenoga svečano je obilježen jubilej 40 godina od preseljenja novicijata s Fratrovca u Zagrebu na Manušku poljanu 1 u Splitu. U povodu toga sv. misu u 18.30 sati predvodio je p. Zvonko Vlah iz Opatije.

Glavni razlog njegova dolaska jest to što je upravo on novak prve generacije u Splitu te je, zajedno s pokojnima br. Mladenom Šimonom i p. Slavkom Lovrićem, bio novak prve godine. U drugoj godini je tada je bio p. Stjepan Harjač, magister je bio pokojni p. Josip Kukuljan, a socij, također pokojni p. Franjo Ivanušec.

U ponedjeljak 13. studenoga slijedila je proslava svetkovine sv. Stanislava Kostke, zaštitnika naših novaka. Središnje misno slavlje u 11.00 sati, u novačkoj kapelici, također je predvodio p. Zvonko Vlah, a u koncelebraciji su bili patri Stipo Balatinac (magister), Radjko Karaman (socij), Franjo Pšeničnjak, Ante Tustonjić, zatim fra Žarko Relota (gvardijan samostana sv. Frane na obali), don Božo Plazibat (župnik s Visoke) i don Luka Stipinović (kapelan s Visoke). Na ručku se još pridružio i don Vjenceslav Kujundžić (župnik s Mertojaka), a ostali su gosti bili Nedjeljko

Crnčević, Marko Mešin, Ivana Vanjaka i Jakša Kordić. Osim nadahnute propovijedi o sv. Stanislavu, istaknimo i da su pjevanje vodili novaci Kristijan Matković i Daniel Vorih, a kapelicu su nam i ovom prigodom lijepo ure-

dile naše sestre mislostrdnice. Kako njima, tako ovom prilikom zahvaljujemo i našoj kuharici s. Dariji, te ostalim dobročiniteljima i moliteljima za novake i za nova zvanja u Družbi Isusovoj.

NOVI ĐAKON PETAR KLARIĆ

Zagrebački pomoćni biskup Ivan Šaško predvodio je u subotu 30. rujna euharistijsko slavlje u zagrebačkoj prvostolnici u zajedništvu s pomoćnim biskupom Mijom Gorskim te okupljenim provincijalima, svećenicima, redovnicima, redovnicama i Božjim narodom, koji je zaređio šesnaestoricu novih đakona među kojima je bio i isusovac Petar Klarić.

Petar Klarić rođen je 1987. u Vidovica-ma, u Župi sv. Vida. Član je Družbe Isusove od 2012. godine. Teologiju je studirao na Vrhbosanskoj bogosloviji u Sarajevu te na Filozofsko-teološkom institutu Družbe Isusove u Zagrebu. Pastoralnu je praksu obavljao u uredništvu časopisa „Obnovljeni život“ i pri Studentskom katoličkom centru u Palmotićevoj ulici u Zagrebu. Svoju đakonsku službu trenutačno obavlja u Župi Bezgrješnog Srca Marijina u Zagrebu, na Jordanovcu.

■ JUBILARCI 2018. ■

P. Stjepan Koren

(Zagreb, Fratrovac) slavi
11. rujna 70. g. redovništva
u D.I. a 27. srpnja 60
g. misništva

P. Luka Lučić

(Sarajevo) slavi 29. lipnja
50 g. misništva

P. Marko Matić

(Zagreb, Jordanovac)
slavi 29. lipnja 50 g.
misništva

P. Dragan Majić

(Osijek) slavi 24. rujna
60 g. redovništva u D.I.

P. Jakov Jurendić

(Kaludrovina, CG) slavi
30. srpnja 50 g. redovništva
u D.I.

Br. Ivan Mikec

(Zagreb, Fratrovac) slavi
15. kolovoza 50 g.
redovništva u D.I.

Čestitamo!!!

■ NOVE KNJIGE ■

Jim Manney, EGZAMEN – Jednostavna molitva koja mijenja život

Jim Manney je pisac i urednik mnoštva knjiga o ignacijanskoj duhovnosti, a urednik je i popularnog bloga *DotMagis*. Sam kaže: *Otkrio sam duboku mudrost ignacijanske duhovnosti, a to moje osobno buđenje postalo je profesionalna strast.*

Gospodine, nauči nas moliti (Lk 11, 1), bila je molba koju su Isusu uputili njegovi učenici. Isus ih je uputio na susret s Ocem: Oče naš... Bog je blizak svakom čovjeku, ali čovjek rasteven izvan sebe nije to kadar osjetiti. Zato su mnogi duhovni pisci željeli ljudima pomoći da se približe Bogu i da s njime uspostave dijalog. Među takvima je i sv. Ignacije koji kroz svoje osobno iskustvo onima koji žele nastoji pokazati put u molitvu. Ponudio je *egzamen* – jednostavne korake u molitvi koji omogućuju njegovanje svijesti o Božjoj prisutnosti u našoj svakodnevnici.

Jim Manney iznosi svoje iskustvo s tim jednostavnim načinom molitve. *Egzamen briše granice između molitve i života, sjedinjuje riječi i djela, omogućuje nam da budemo kontemplativni i aktivni. Uviđjući snagu ove molitve, a i moguće korist moljenja iste, htjeli smo ju svakako prevesti i učiniti dostupnom hrvatskom čitateljstvu* – piše u Uvodu urednica izdanja Marija Selak.

Ovu je vrijednu i korisnu knjigu 2017. izdao SKAC PALMA, Zagreb. Knjiga ima 96 str., izvrsno je opremljena, može se nabaviti kod izdavača, a cijena joj je samo 40 kn.

Tonči Trstenjak, BRAČNI SUSRETI

Bračni vikendi ili Bračni susreti (BS) organizirani danas u Hrvatskoj zajednici Bračnih susreta napokon su dobili svoje mjesto u povijesti monografijom „Bračni susreti”. Pater Tonči Trstenjak dao si je truda i uz 40. godišnjicu prvoga Bračnog vikenda 1976. u Opatiji napisao povijesni slijed od samog početka: njegov nastanak 1962. u Barceloni, kasniji razvoj usmjeren zamislama o obnovi Katoličke Crkve po sakramentima isusovca o. Chucka Gallaghera sedamdesetih godina prošloga stoljeća u New Yorku. Prikazani su dolazak Bračnih vikenda u Hrvatsku i njihovo širenje nastojanjima isusovca o. Stjepana Kušana i njegovih najužih suradnika-laika od 1976. g. Opisana je povijest danas snažne i djelotvorne udruge HZBS u čiji su rast, uz bračne parove, najviše sebe ulagali oci isusovci: Petar Sabolić, Josip Sremić, Tonči Trstenjak i drugi.

U monografiji je prikazan sam nastanak obiteljskog pastorala, pastorala zaručnika i bračnih parova u Hrvatskoj šezdesetih godina prošloga stoljeća u sjeni bazilike Srca Isusova u Zagrebu. Začetnik svega je isusovac o. Mato Jović, a slijedila su ga subrača i rođena braća Josip i Stanko Weissgerber. Iz te je inicijative nastao Obiteljski insti-

tut u okviru FTI-ja i od 1972. njegova današnja inačica Obiteljska ljetna škola koju je doslovno do svoje smrti 2016. vodio o. Jure Bosančić.

Posebnu vrijednost ima opis povijesti regionalnih i mjesnih zajednica BS-a, gdje dolazi do izražaja sve bogatstvo milosti koja je u obilju tekla po parovima i svećenicima zauzetima za obnovu sakramenta braka i svetog reda u hrvatskom narodu. Monografija je obogaćena stotinama izvrsnih fotografija.

Da bi četrdesetogodišnji apostolski trud bio faktografski potvrđen, upornim radom požeškog pravника Gorana Thüra knjiga završava statističkim podatcima koji donose sva mjesta, datume te imena i prezimena svećenika i bračnih parova koji su od 1976. vodili više od 550 takvih i sličnih vikenda u okviru HZBS-a. Rezultat svega jest više od 6000 bračnih parova, 190 svećenika i 70 redovnica koji su do sada u Hrvatskoj prošli iskustvo Vikenda BS-a.

